

για την

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

*1ο Πανελλήνιο Συνέδριο
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*

Φωτ.: Χ. ΠΑΣΧΟΥΛΗΣ

Χειμώνας
- Άνοιξη
1999

Τεύχος 15-16

1.000 δρχ.

Τ.Θ. 50957
Θεσσαλονίκη
54014

- Περιβάλλον και Πόλεμος • Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ελληνικό σχολείο
- Μαθητοκεντρισμός • Εικονική πραγματικότητα
- Προς το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Π.Ε.

για την
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τεύχος 15-16
Χειμώνα - Άνοιξη 1999
Θεσσαλονίκη
ISSN: 1108-1120

Περιοδική Έκδοση της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.
Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
ΑΦΜ: 90147670, ΔΟΥ ΙΗ' ΑΘΗΝΩΝ

Υπεύθυνος Έκδοσης
σύμφωνα με το νόμο
ο Πρόεδρος της ΠΕΕΚΠΕ
Δημήτρης Καλαϊτζίδης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Διευθυντής Σύνταξης
Κώστας Νικολάου
τηλ. 031-813515, e-mail: kinikola@hol.gr

Αναπληρωτής Διευθυντής Σύνταξης
Δέσποινα Σουβατζή
τηλ. 031-434349, e-mail: souvatzi@eled.auth.gr

Ειδικοί Συντάκτες
Βέτα Τσαλίκη
τηλ. 031-674583 (επιμ. αρθρογραφίας & Κ.Π.Ε.)
Ελένη Τριαντάφυλλου
τηλ. 0374-23072
(επιμ. ανάπτυξης προγραμμάτων & δικτύων)
Ρούλα Γκόλιου
τηλ. 0374-22047 (επιμ. σχολικών προγραμμάτων)
Γιώργος Περγίδης
τηλ. 0351-33535 · e-mail: gperdikis@nele-pier.edu.gr
(επιμ. Π.Ε. νομών & Internet)

Μέλη
Θεόδωρος Παπαπαύλου
τηλ. 01- 4619608 · (Παρ/μα Αττικής)
Γιάννης Φαρμάκης
τηλ. 031-903328 · e-mail: iofarmak@eled.auth.gr
(Παρ/μα Θεσσαλονίκης)
Παναγιώτης Σταθόπουλος
τηλ. 0621-32371
(Παρ/μα Πελοποννήσου & Δυτικής Ελλάδας)

Φιλολογική Επιμέλεια
Καίτη Φραγκίσκου

Συνδρομές Ετήσιες
Μέλη της ΠΕΕΚΠΕ: Δωρεάν
Εσωτ.: 2.000 δρχ. Εξωτ.: 3.000 δρχ.
Φορείς: 5.000 δρχ.

Αλληλογραφία
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τ.Θ. 50957 Θεσσαλονίκη 22-GR 54014

Σχεδίαση - Παραγωγή
Εκδόσεις Σχήμα & Χρώμα
Παραγωγική Μονάδα ΚΕ.Θ.Ε.Α.

περιεχόμενα

της Σύνταξης..... 3

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Μπορεί η περιβαλλοντική εκπαίδευση να αλλάξει
τη ζωή του ελληνικού σχολείου;
του Κ. Χρυσοφίδη..... 4
Προς μια εμπειριακή-βιωματική αντίληψη
της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης
του Κ. Μπακιρτζή..... 10
Εφαρμογές της εικονικής πραγματικότητας στην
περιβαλλοντική εκπαίδευση.
Ένα ανοιχτό πεδίο για έρευνα
των Α. Χαλκίδη, Α. Κασίκη, Α. Μικρόπουλου..... 12
Για τον μαθητοκεντρισμό
του Α. Γεωργόπουλου..... 16
Εκτιμήσεις για την πορεία του θεσμού
της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στον τόπο μας
του Α. Αθανασάκη..... 20

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΠΡΟΣ ΤΟ 1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η αναγκαιότητα του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου
της ΠΕΕΚΠΕ: Φώτα πορείας
του Α. Καλαϊτζίδη..... 22
Ανακοίνωση του Δ.Σ. της ΠΕΕΚΠΕ 24
Οδηγίες για τις εργασίες που θα παρουσιασθούν 25
Δελτίο εγγραφής συνέδρων 26

ΤΟ ΒΗΜΑΤΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ Π.Ε.

Συνάντηση εργασίας για την Π.Ε. στην Πέλλα
των Ζ. Αγγελίδη, Γ. Κούσουλα,
Π. Κοσμίδη, Κ. Σχίζα 27

ΚΕΝΤΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Διαχείριση απορριμμάτων-ανακύκλωση.
Δραστηριότητες του ΚΠΕ Σουφλίου
των Π. Κάβουρα, Ν. Βουδρισλή, Μ. Αυγερινού,
Γ. Καλαϊτζή, Χ. Καλλησάρη, Η. Φυλλαρίδη 29
Ημερίδα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση
στο Σουφλί..... 31

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε. ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ..... 32

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ..... 36

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ 44

INTERNET 45

«... η συναίσθηση της εμπόλεμης κατάστασης και κατά συνέπεια του κινδύνου, κάνει ώστε η παράδοση ολόκληρης της εξουσίας σε μια μικρή κάστα να φαίνεται φυσική, αναπόφευκτη για την επιβίωση κατάσταση.... Ο πόλεμος όχι μόνο εκπληρώνει τις απαραίτητες καταστροφές, αλλά τις εκπληρώνει μ' έναν τρόπο ψυχολογικά αποδεκτό.... Δεν έχει σημασία αν ο πόλεμος πηγαιίνει καλά ή άσχημα. Αυτό που είναι απαραίτητο, είναι να υπάρχει πολεμική κατάσταση.»

« - Η ομολογία δεν είναι προδοσία. Αυτό που λες ή κάνεις δεν έχει σημασία. Μόνο αυτό που αισθάνεσαι έχει σημασία. Αν μπορούν να με κάνουν να πάψω να σ' αγαπώ, αυτό θα ήταν αληθινή προδοσία

Εκείνη φάνηκε να το σκέφθηκε.

- Δεν μπορούν να το κάνουν αυτό, είπε τελικά. Είναι το μόνο που δεν μπορούν να κάνουν. Μπορούν να σε κάνουν να πεις οτιδήποτε -ΟΤΙΔΗΠΟΤΕ- αλλά δεν μπορούν να σε κάνουν να το πιστέψεις. Δεν μπορούν να μπουν μέσα σου.

- Όχι, είπε αυτός με ελπίδα. Όχι, έτσι είναι. Δεν μπορούν να μπουν μέσα μας. Αν μπορούμε να ΝΙΩΣΟΥΜΕ πως αξίζει να παραμείνουμε άνθρωποι, ακόμα κι αν αυτό δεν έχει κανένα αποτέλεσμα, τότε τους έχουμε νικήσει.»

Αν ποτέ του επιτρεπόταν να έρθει σ' επαφή με ξένους, θα ανακάλυπτε ότι είναι πλάσματα σαν και αυτόν, και ότι τα περισσότερα που του έχουν πει γι' αυτούς είναι ψέματα. Ο σφραγισμένος κόσμος μέσα στον οποίο ζει θα έσπαζε και ο φόβος, το μίσος και η βεβαιότητα ότι έχει δίκιο, αισθήματα που πάνω τους βασίζεται το ηθικό του, ίσως εξαφανίζονταν.»

αόρατα όπλα

«Τώρα, τίποτα δεν είναι δυνατό, εκτός από το να επεκτείνουμε σιγά-σιγά την περιοχή της λογικής.... Μπορούμε μόνο να εξαπλώσουμε τις γνώσεις μας από άτομο σε άτομο, από γενιά σε γενιά. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος να αντιμετωπίσουμε της Αστυνομία της Σκέψης.»

(αποσπάσματα από το Βιβλίο «1984» του George Orwell)

για την αναγραφή
Κ. Ν.

Μπορεί η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να αλλάξει τη ζωή του ελληνικού σχολείου;

του Κώστα Χρυσοφίδη

1. Η εικόνα του ελληνικού σχολείου

Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν τον τελευταίο καιρό στο χώρο της παιδείας με τις καταλήψεις και τα επακόλουθα τους, πέρα από τις ποικίλες αντιπαραθέσεις και τις αναλύσεις, τείνουν να ενισχύσουν κάποιες σκέψεις που είναι ευρύτατα διαδεδομένες, χωρίς να εκφράζονται ανοιχτά, ότι δηλαδή το σχολείο και ειδικότερα το Λύκειο ως μορφωτικός θεσμός δεν γίνεται αποδεκτό με τον τρόπο που λειτουργεί ούτε από τους μαθητές, αλλά ούτε και από τους εκπαιδευτικούς. Δεν είναι μόνο η άτεγκτη σύνδεση του με το μηχανισμό εισαγωγής στα Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι, που αποδυναμώνει το ρόλο του, προκαλώντας στη μαθητική κοινότητα δυσφορία και άγχος. Η αιτία οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι μέσα σ' αυτό το σχολείο δεν ανακαλύπτουν ούτε οι μαθητές, αλλά ούτε και οι εκπαιδευτικοί ένα μέρος του εαυτού τους, κάτι που να εκπροσωπεί την προσωπική τους άποψη. Δεν συμμετέχουν άμεσα και καθοριστικά στο σχεδιασμό και την οργάνωση του μαθήματος, αλλά καλούνται να δράσουν πάνω σε καταστάσεις που άλλοι επέλεξαν και σχεδίασαν, ενώ αυτοί απλώς υποχρεώνονται να ης εφαρμόσουν. Έτσι κι αν ακόμη διακοπεί η λειτουργία του για κάποιο διάστημα, δεν φαίνεται να ενοχλεί, ενδεχόμενα για διαφορετικούς σε κάθε περίπτωση λόγους, κανένα από τα μέλη της σχολικής κοινότητας (μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς). Δυστυχώς η αντίληψη αυτή αρχίζει να παρατηρείται και στις υπόλοιπες βαθμίδες της γενικής εκπαίδευσης. Βρισκόμαστε άραγε μπροστά σε μια πρόταση της μορφής «κλείστε τα σχολεία»¹

που προέρχεται από τη βάση;

Στις διάφορες μεταρρυθμιστικές απόπειρες οι προτάσεις των σχεδιαστών των νέων Αναλυτικών προγραμμάτων προβάλλονται κάθε φορά ως διορθωτική παρέμβαση σε προηγούμενες αρνητικές καταστάσεις. Κατά παράδοξο τρόπο στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται όλες σχεδόν οι απόψεις και αυτές που συγκλίνουν με τις μεταρρυθμίσεις και αυτές που τις αντιστρατεύονται. Κατά συνέπεια οι διάφορες συζητήσεις γύρω από τη μεταρρύθμιση σπάνια αγγίζουν την ουσία του προβλήματος. Οι αντιπαραθέσεις λ.χ. τον τελευταίο καιρό σχετικά με τη μεταρρύθμιση στο Λύκειο εξαντλήθηκαν περισσότερο στον τρόπο έκδοσης και διάθεσης των σχολικών βιβλίων, ενώ απουσίασε ο προβληματισμός γύρω από το ρόλο του ίδιου του σχολικού βιβλίου σε ένα άκρως βιβλιοκεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα, που αφαιρεί από τον εκπαιδευτικό κάθε ατομική και συλλογική απόπειρα αναζήτησης και προβληματισμού, με όλα τα επακόλουθα του. Έτσι ζητούμενα της μορφής «δημιουργική σκέψη», «ελεύθερος χρόνος», «δημοκρατικό σχολείο» μάλλον χρησιμοποιούνται για εντυπωσιασμό, χωρίς ουσιαστική σημασία. Αποτελούν σε τελική ανάλυση έννοιες κενές περιεχομένου².

Η έντονη απarέσκεια που χαρακτηρίζει τη σχολική ζωή και εκφράζεται πολλές φορές με βανδαλισμούς και βιαιοπραγίες από την πλευρά των μαθητών ή συμπεριφορές αυταρχισμού και αδιαφορίας από την πλευρά των εκπαιδευτικών, πολύ λίγο αντιμετωπίζεται στην ουσία της ως φαινόμενο. Η εικόνα που παρουσιάζει το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα, όσον αφορά κυρίως τη διδακτική

¹ Το φαινόμενο αυτό δείχνει σημεία σύγκλισης με θεωρητικούς που έχουν αντιλήψεις της μορφής «κλείστε τα σχολεία». Αυτοί μπορεί να ξεκινούν από εντελώς διαφορετικές κοσμοθεωρητικές θέσεις και να καταλήγουν σε άλλοι είδους συμπεράσματα, έχουν όμως κάτι κοινό με τις απόψεις που επικρατούν και στο δικό μας εκπαιδευτικό σύστημα: Τη διαπίστωση δηλαδή ότι το σχολείο, αν δεν είναι επικίνδυνο, είναι τουλάχιστο ένας Θεσμός μειωμένου ενδιαφέροντος (Βλ.: Ι. Hitch: "Κοινωνία χωρίς σχολεία" μετ. Αντωνόπουλος/Ποταμιάνος, Βέργος, Αθήνα 1976 - Ρ. Goodman: "Κριτική της κατεστημένης παιδείας" μετ. Λ. Θεοδωρακοπούλου, Καστανιώτης, Αθήνα 1977 - Ρ. Freire: "Η αγωγή του καταπιεζομένου" μετ. Γ. Κρητικός, Ράππας, Αθήνα 1974 κ.ά.).

² Τις περισσότερες φορές η κριτική εστιάζεται κυρίως στα περιεχόμενα μάθησης και τη δομή των σχολικών εγχειριδίων. Χωρίς να παραβλέψουμε τη σημασία των δυο αυτών παραγόντων, μπορούμε να πούμε ότι μεγαλύτερη σημασία έχει ο τρόπος διοργάνωσης της διδασκαλίας και συγκεκριμένα η διαδικασία ένταξης της σχολικής ομάδας στη διαμόρφωση των συνθηκών εκείνων που στοχεύουν στην αναζήτηση της επιστημονικής αλήθειας, απ' ότι οι προκατασκευασμένοι σχεδιασμοί του μαθήματος. Δυστυχώς βιώνουμε ένα βιβλιοκεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα σε βαθμό ώστε η επιτυχία ή η αποτυχία κάθε μεταρρύθμισης να στηρίζεται στην ύπαρξη καλών ή λιγότερο καλών εγχειριδίων (Για τη σχέση και τη σημασία περιεχομένων και διδακτικής παρέμβασης Βλ. Κ. Χρυσοφίδη: «Βιωματική - Επικοινωνιακή Διδασκαλία», Gutenberg, Αθήνα 1998, σελ. 21 κ.ε.).

παρέμβαση, ελάχιστα διαφοροποιείται από αυτήν που επικρατούσε και στο παρελθόν. Κάτω όμως από τα σημερινά κοινωνικά δεδομένα, την εύκολη πρόσβαση των μαθητών σε πηγές πληροφοριών, τη γενικότερη χαλάρωση, τουλάχιστον φαινομενικά, των κοινωνικών θεσμών αυταρχισμού, είναι επόμενο τέτοιου είδους μορφές διδασκαλίας στην παλιά βιβλιοκεντρική τους αντίληψη να προκαλούν μεγαλύτερη αντίδραση απ'ότι στο παρελθόν. Η διατήρηση καταστάσεων απραξίας και έλλειψης ενεργού συμμετοχής στα σχολικά δρώμενα αποτελεί την κύρια γενεσιουργό αιτία εκδήλωσης φαινομένων επιθετικότητας, που τόσο έντονα εμφανίζεται στις μέρες μας³. Πρόκειται για μια κατάσταση που δηλητηριάζει τη σχολική μας ζωή σε τέτοιο βαθμό, ώστε να είναι ευρύτατα πλέον διαδεδομένη η εντύπωση ότι δεν έχουν να χάσουν πολλά οι μαθητές από ένα κλειστό σχολείο. Και όμως το σχολείο έχει κάθε δικαίωμα να οραματίζεται καταστάσεις δημιουργικής και ευχάριστης συμμετοχής των μελών της σχολικής κοινότητας⁴, σ' ένα χώρο όπου όλοι θα είναι ψυχικά δοσμένοι στην προσπάθεια αναζήτησης της επιστημονικής αλήθειας και της επίλυσης των ποικίλων κοινωνικών προβλημάτων που τους απασχολούν.

Απαιτείται επομένως μια σειρά από παρεμβάσεις που θα μπορούσαν να αλλάξουν τη σημερινή εικόνα της σχολικής ζωής, οι οποίες πρέπει να αναζητηθούν στη σύνδεση του σχολείου με τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, τους προβληματισμούς της σχολικής κοινότητας. Είναι απαραίτητο η σχολική ζωή να δώσει την εικόνα μιας ομάδας που επιχειρεί δημιουργικά, συνεργατικά, κινητοποιώντας ολόπλευρα το δυναμικό της ανθρώπινης ύπαρξης, να προσεγγίσει τη γνώση, να μορφωθεί.

Συνοψίζοντας διαπιστώνουμε ότι το εκπαιδευτικό μας σύστημα παρουσιάζει δυο βασικά αρνητικά χαρακτηριστικά, που οι συνέπειες ιούς στοιχειοθετούν το υφιστάμενο κλίμα:

- Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν ενισχύει την πρωτοβουλία και την ενεργό συμμετοχή των μελών της μορφωτικής διαδικασίας, με αποτέλεσμα να δημιουργούμε άτομα

αδιάφορα, αρνητικά διακείμενα προς τη σχολική ζωή.

- Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν δίνει ευκαιρίες στην ομάδα για επικοινωνιακή σχέση, για ανταλλαγή ιδεών και απόψεων, για αντιστάθιση, ομαδική αναζήτηση και συνεργασία, με αποτέλεσμα να οδηγεί τα μέλη της ομάδας σε απομόνωση και αδιαφορία για κοινή δράση και διαπραγμάτευση.

Σ' αυτό το μελαγχολικό τοπίο της σχολικής ζωής υπάρχουν μια σειρά από δραστηριότητες⁵ που φαίνεται ότι είναι δυνατό, ως ένα βαθμό, να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα, γιατί κινούνται σε εντελώς αντίθετη τροχιά, αντιμετωπίζοντας τη γνώση και τη μόρφωση πιο ριζοσπαστικά. Αρκεί βέβαια να τούς δοθεί η αρμόζουσα βαρύτητα από την πλευρά των ιδρυόντων. Ανάμεσα στις δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να αναφέρουμε και την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η είσοδος της στη σχολική ζωή μπορεί να μην έχει μέχρι σήμερα τη σημασία που της αρμόζει, ώστε να φανεί ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει, μπορεί να κατοχυρωθεί σε πολλές περιπτώσεις από αδέξιους χειρισμούς ή να αντιμετωπίζεται πολλές φορές, ενδεχόμενα όχι κακόπιπα με αδιαφορία, έχει όμως μέσα της ένα δυναμισμό, που, αν αξιοποιηθεί κατάλληλα, μπορεί να δώσει αποτελέσματα που είναι σε θέση να αλλάξουν εκ βάθρων την εικόνα του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί ένα παράθυρο που βοηθάει να μπει στο σχολείο μας ο αέρας της ανανέωσης και της αναβάθμισης που τόσο χρειάζεται.

11. Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση⁶ αποτελεί μια σχετικά νέα απόπειρα παρέμβασης στη σχολική ζωή που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών πάνω σε θέματα που έχουν σχέση με τη συμπεριφορά τους απέναντι στο περιβάλλον. Η συμπεριφορά αυτή επιτυγχάνεται με μια σειρά από στρατηγικές που επιδιώκουν να βοηθήσουν το άτομο να γνωρίσει, να αγαπήσει και σε τελική ανάλυση να προστατέψει το περιβάλλον⁷, με όποια σημασία μπορεί να δώσει κανείς αναλύοντας αυτούς τους γενικούς στόχους.

³ Κ. Χρυσοφίδης: 2ο Πανελλήνιο Παιδαγωγικό Συμπόσιο: «Επιθετικότητα στο σχολείο», Εταιρεία Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής, Κομοτηνή, 1996

⁴ "Der Spiegel" (τεύχ. 35/1994) Σε άρθρο του γερμανικού περιοδικού για μια προσπάθεια «εξόδου του σχολείου από την κρίση» προτείνονται μέθοδοι και διδακτικά μοντέλα ενός «άλλου μαθήματος» που αντιμετωπίζει τη μάθηση ως μια περιπέτεια, ώστε ίο σχολείο να προκαλεί "κέφι".

⁵ Τον τελευταίο καιρό παρατηρείται στο σχολείο μια έντονη κινητικότητα με δραστηριότητες που διεξάγονται εκτός κανονικού προγράμματος και αποβλέπουν κυρίως στην ευαισθητοποίηση πάνω σε θέματα κοινωνικού ή καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος. Ανάμεσα τους μπορούμε να αναφέρουμε την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τη Θεατρική Παιδεία, την Αγωγή Υγείας, τη Διαπολιτισμική Αγωγή, την Τοπική Ιστορία κ.ά..

⁶ Γεωργόπουλος/Τσαλίκη: «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση», Gutenberg, Αθήνα 1993 - Ε. Φλογαίτη: «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση», Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα, 1993 - Β. Παπαδημητρίου: «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο», Τυπωθήτω, Αθήνα 1998. Οι ορισμοί που δίνονται στη σχετική βιβλιογραφία παρουσιάζουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως μια απόπειρα δημιουργίας στάσεων και δεξιοτήτων, σε τελική ανάλυση μια σειρά από συμπεριφορές που έχουν άμεση σχέση με την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος.

⁷ Strecker/Wenz: "Umwelterziehung im Kindergarten", Bonz - Fellbach, 1981. Οι συγγραφείς κάνουν λόγο για μια πορεία που ξεκινάει από τις σχετικές με το περιβάλλον εμπειρίες και καταλήγει στην προστασία του περιβάλλοντος. Η λογική «δεν είναι δυνατό να προστατέψω κάτι που δεν αγαπώ, αλλά και ούτε να αγαπήσω κάτι που δεν γνωρίζω» αποτελεί ένα αρκετά ισχυρό επιχειρήμα (σ. 14 κ.ε.). Fechner/Horn-Mareck: "Projekte zur Natur - und Umwelterziehung im Kindergarten", ZUE, Essen 1992. Κ. Χρυσοφίδης: "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Νηπιαγωγείο - Μια ψυχοπαιδαγωγική Προσέγγιση" Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα 1995 (τεύχη 81 και 82).

Από τις τρεις αυτές κατηγορίες διδακτικών στόχων η πρώτη, δηλαδή οι διδακτικοί στόχοι που αναλαμβάνουν να βοηθήσουν το μαθητή να γνωρίσει το περιβάλλον, είναι δυνατό να διατυπωθούν σε μια λειτουργική μορφή, ώστε να είμαστε σε θέση να ελέγξουμε το βαθμό επίτευξής τους⁸. Πρόκειται για διδακτικούς στόχους που ανήκουν στην κατηγορία των "γνωστικών" στόχων, όπως αυτοί έχουν ταξινομηθεί από τον Bloom και τους συνεργάτες του⁹. Η κατηγορία αυτή των στόχων μπορεί, κατά την επίτευξη τους, να στηριχτεί σε στρατηγικές που ανάγονται σε μπιχεβτοριστικές και γνωστικές θεωρίες. Το μόνο πρόβλημα που ενδέχεται να εμφανιστεί είναι αυτό της σκιαγράφησης του όρου περιβάλλον, ώστε να γνωρίζουμε ποια δραστηριότητα στο σχολείο μπορεί να έχει οικολογική χροιά, για να ορίσουμε τα περιεχόμενα. Τι επομένως είναι ή π δεν είναι σε τελική ανάλυση Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η θέση ότι τα πάντα στο σχολείο μπορούν να ενταχθούν στην προβληματική της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης φαίνεται μάλλον ρεαλιστική¹⁰.

Ιδιαίτερα προβληματική καθίσταται η δυνατότητα διατύπωσης και μάλιστα στη μορφή λειτουργικών διδακτικών στόχων του αιτήματος αγάπη και προστασία του περιβάλλοντος, εφόσον στη διαμόρφωση των στόχων αυτών υπεισέρχονται κατά κύριο λόγο ιδεολογικές συνιστώσες, που στηρίζονται τόσο σε κοσμοθεωρητικές απόψεις όσο και σε οικονομικά συμφέροντα. Στην περίπτωση μας έχουμε να κάνουμε με στόχους ή μάλλον μακροπρόθεσμες επιδιώξεις με τις οποίες περιγράφουμε ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα, μια ιδιότητα του ατόμου, ως βασικό ζητούμενο της εκπαίδευσης, στη διαμόρφωση της οποίας συμμετέχουμε ως μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας μόνο κατά την πορεία πραγμάτωσής του, όχι όμως και στο τελικό αποτέλεσμα. Ο άνθρωπος που αγαπάει και προστατεύει το περιβάλλον ακολουθεί μια σταδιακή πορεία που δύσκολα μπορούμε να αξιολογήσουμε την κάθε στιγμή, πολύ δυσκολότερα δε να προδικάσουμε το τελικό αποτέλεσμα. Κάτι ανάλογο ισχύει στην εκπαίδευση με μια σειρά από μακροπρόθεσμους στόχους, όπως "αυτονομία", "χειραφέτηση", "δημιουργικότητα". Στο σχολείο απλώς επιδιώκουμε να θωρακίσουμε τους μαθητές με ικανότητες που οδηγούν στην

πραγμάτωση αυτών των σκοπών. Έχουμε μάλλον ενδείξεις για μια πορεία προς τη ζητούμενη κατεύθυνση, ότι δηλαδή τα άτομα βρίσκονται στη σωστή τροχιά. Δεν γνωρίζουμε όμως τις συνθήκες που θα επικρατούν στο μέλλον και συνεπώς σε ποιο βαθμό οι παρεμβάσεις μας θα έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα¹¹.

Στην περίπτωση της αγάπης και προστασίας του περιβάλλοντος έχουμε να αντιμετωπίσουμε ένα διπλό πρόβλημα: Από τη μια πλευρά χρειάζεται να διευκρινίσουμε τους όρους αγάπη και προστασία και από την άλλη να περιγράψουμε τα χαρακτηριστικά μιας θετικά διακείμενης προς το περιβάλλον συμπεριφοράς.

Το πρώτο ερώτημα που μας απασχολεί είναι, αν αγάπη και προστασία σημαίνει δράση ή τρόπο ζωής ή και τα δυο μαζί. Και π από τα δυο είναι σημαντικότερο; Η αυθόρμητη παρέμβαση, η αποτρεπτική συμμετοχή, ο ακριβισμός σε κάθε ενέργεια κατ'δραστηριότητα που μπορεί να περικλείει κινδύνους αλλοίωσης των περιβαλλοντικών συνθηκών; Δικαιολογείται μια τέτοια ενέργεια ακόμα και όταν οι ευαισθησίες είναι υπερβολικές ή ανεδαφικές, με κίνδυνο να οδηγήσουν σε φαιδρότητες και εκδηλώσεις για εντυπωσιασμό¹²; Μήπως απαιτείται μια "έλλογη" αντιμετώπιση των ποικίλων οικολογικών προβλημάτων και ποιος αποφαινεται για το έλλογο της κάθε περίπτωσης; Αρκεί η προσπάθεια διάδοσης μιας ευαισθητοποίησης ή μήπως χρειάζονται κατ'άλλου είδους δραστηριότητες; Σημαίνει επομένως αγάπη και προστασία του περιβάλλοντος, δράση ή απλώς άποψη και στάση ζωής; Χρειάζεται αγώνας ή αρκεί η διατύπωση ενστάσεων και μόνο; Πότος προστατεύει σε τελική ανάλυση καλύτερα το περιβάλλον, αυτός που συνειδητά αποφεύγει σε ατομικό επίπεδο τη σπατάλη ενέργειας ή αυτός που παίρνει μέρος σε όλες τις οικολογικές εκδηλώσεις, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ατομική συμπεριφορά, αν δηλαδή είναι οικολογικά άμογη; Αυτού του είδους τα ερωτήματα δεν είναι δυνατό να απαντηθούν εύκολα, εφόσον το πεδίο αντιπαράθεσης είναι ιδεολογικό και συνεπώς η δυνατότητα σύγκλισης αδύνατη. Και φυσικά η καθεμιά άποψη οδηγεί σε διαφορετικό τρόπο δράσης στο μάθημα. Το μόνο κοινό στοιχείο που απομένει σ' αυτούς τους προβληματισμούς είναι η δήλωση από όλες τις πλευρές μιας

⁸ Σχετικά με τη δημιουργία γνώσεων, ικανοτήτων και στάσεων απέναντι στο περιβάλλον αναφέρει η Ε. Φλοναίτη (1993 ό.π.) μια σειρά από επίπεδα στόχων που οδηγούν προς αυτή την κατεύθυνση, όπως: οικολογικές βάσεις, θεωρητική κατανόηση, διερεύνηση και αξιολόγηση, ικανότητα περιβαλλοντικής δράσης, σελ. 187 κ.ε.

⁹ Bloom/Krathwohl: "Ταξινόμια διδακτικών στόχων" (τόμ. Α¹ - γνωστικός τομέας)", μετ. Α. Λαμπράκη - Παγανού, Κώδικας, Αθήνα 1986

¹⁰ H.GesInG/RE.Lob: "Umwelterziehung in der Primarstufe", Dick, Heinsberg, 1991

¹¹ Το γεγονός αυτό μπορεί να φαίνεται ως αποδοχή μιας αδυναμίας της εκπαίδευσης να μπορεί να εγγυηθεί την επιτυχία του έργου της, ώστε να λύνονται τα προβλήματα της επόμενης γενιάς. Αποτελεί όμως, ταυτόχρονα μια ρεαλιστική αντιμετώπιση του όλου θέματος που απαλλάσσει το έργο του εκπαιδευτικού από μια ιδεαλιστική υπεραισιοδοξία, να πιστεύει δηλαδή ότι με οδηγίες του παρόντος μπορούμε να εξασφαλίσουμε τη σωτηρία του μέλλοντος. Ο σκεπτικισμός και η αμφιβολία ως προς τη θετική έκβαση της διδακτικής μας παρέμβασης αποτελούν καθοριστικό βήμα μεταβίβασης του κέντρου Βάρους της εκπαίδευσης από τους θεωρητικούς και την ακαδημαϊκή αντιμετώπιση του προβλήματος στα ίδια τα άτομα που συγκροτούν τη μορφωτική κοινότητα.

¹² Ν. Σ. Μάργαρης κ.ά. «Οικολογία και περιβάλλον στην Ελλάδα του 2000», Φιλιππούτης, Αθήνα, 1995.

διάθεσης για προστασία του περιβάλλοντος¹³. Έτσι το φάσμα των προτάσεων γύρω από την αγάπη και προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνει από τη μια πλευρά ακραίες προτάσεις ακτιβισμού, που πολλές λειτουργούν στη σφαίρα του ανέφικτου και του εξωπραγματικού, ενώ στον αντίποδα βρίσκεται η πολυσυζητημένη "αιφορία", που αφήνει να φανούν έντονα τα σημάδια μιας υπερβολικά ρεαλιστικής, αν όχι σκόπιμης, αντιμετώπισης του προβλήματος¹⁴. Ανάμεσα σ' αυτούς του δυο πόλους ίσως να βρίσκεται το αποτέλεσμα μιας διαλεκτικής σύνδεσης.

Το ίδιο ακανθώδες και δυσεπίλυτο είναι το θέμα της ακριβούς αξιολόγησης μιας οικολογικά θετικής συμπεριφοράς, που είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας μας να διατυπώσουμε σε λειτουργική μορφή την επιδιωκόμενη συμπεριφορά. Είναι αδύνατο να εκτιμηθεί ποσοτικά η ένταση και η διάρκεια της με βάση τα μοντέλα της μπιχεβιοριστικής κατεύθυνσης. Δεν μπορούμε δηλαδή να εξασφαλίσουμε ότι μια εκδήλωση οικολογικά σωστή, από την πλευρά του μαθητή, δεν είναι αποτέλεσμα συμπτωματικής συμπεριφοράς και επομένως αυτό δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε καμιά μονιμότητα ή επανάληψη της στο μέλλον. Στην περίπτωση αυτή χρειάζονται συμβάσεις για αποδοχή των εργαλείων εκείνων που θα μπορούσαν να μετρήσουν την επιδιωκόμενη συμπεριφορά. Το μόνο που είναι δυνατό να διατυπώσουμε είναι ένας στόχος που αποβλέπει στη δημιουργία μιας σχετικής ευαισθησίας, μιας τάσης που οδηγεί σε μια διάθεση διαρκούς αναζήτησης πτυχών αντιοικολογικής συμπεριφοράς και ταυτόχρονα αγώνα για αντιμετώπιση όλων των σχετικών φαινομένων¹⁵. Είναι κάτι που μόνο έμμεσα μπορεί να διαπιστωθεί. Πρόκειται για δημιουργία χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που παραπέμπουν φυσικά σε ανάλογες μορφές διδακτικής παρέμβασης για την επίτευξη τους.

Σε τελική ανάλυση είναι ενδεχόμενα πολύ απλό να εφαρμόσουμε μια σειρά από στρατηγικές που μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να γνωρίσουν το περιβάλλον, να αποκτήσουν δηλαδή τις βασικές σχετικά με το αντικείμενο γνώσεις και ως ένα βαθμό θετικές διαθέσεις. Οι στρατηγικές αυτές μπορούν να κινούνται από το σχεδιασμό τέλεια δομημένων διδακτικών παρεμβάσεων έως τη συμμετοχή των μαθητών σε σχετικές δραστηριότητες (παιχνίδια, εξορμήσεις και διάφορες κοινωνικές παρεμβάσεις).

Η δυνατότητα όμως να δημιουργηθεί μια διαρκής θετική διάθεση για προστασία του περιβάλλοντος χρειάζεται διδακτικές μορφές που στηρίζονται σε βιωματικές καταστάσεις που με τη σειρά τους συντελούν στη δημιουργία νέων βιωμάτων, σε καταστάσεις που διαμορφώνουν χαρακτήρα στέρεο, βασισμένο σε γερά θεμέλια. Σε κάθε περίπτωση η προσπάθειά μας να μεταβληθούν κάποιες συμπεριφορές, ώστε από δείγματα κακοποίησης του περιβάλλοντος να μεταφερθούμε σε καταστάσεις αγάπης και προστασίας του, αποτελεί ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα που μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα μόνο κάτω από συγκεκριμένες και πολύπλοκες μορφές διδακτικής παρέμβασης. Αυτού του είδους οι συμπεριφορές δεν επιτυγχάνονται παρά μόνο μέσα σε ένα κλίμα ελεύθερης και δημιουργικής έκφρασης, ενός σχεδιασμού που έχει τη σφραγίδα όλων των μελών της σχολικής ομάδας που την απαρτίζουν. Χρειάζονται διαδικασίες στο σχολείο, όπου μαθητές και εκπαιδευτικοί συμμετέχουν ισότιμα στο σχεδιασμό, την οργάνωση και τη διεξαγωγή του μαθήματος. Αυτό σημαίνει ενεργό συμμετοχή των μελών της σχολικής κοινότητας στη διαμόρφωση της σχολικής ζωής, τη δημιουργία ενός σχολικού κλίματος, που θέλει τους μαθητές υποψιασμένους, έτοιμους να υπερασπιστούν την άποψή τους και να αγωνιστούν γι' αυτήν, αλλά ταυτόχρονα έτοιμους να αναθεωρήσουν ενδεχόμενα τις απόψεις τους, στα πλαίσια μιας ελεύθερης και ισότιμης επικοινωνιακής σχέσης. Είναι το κλίμα που δημιουργούν τα διάφορα μαθητοκεντρικά διδακτικά μοντέλα και ένα από αυτά είναι η Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία¹⁶.

III. Βιωματική - Επικοινωνιακή Διδασκαλία και Περιβαλλοντική εκπαίδευση

Για να μπορέσει η Περιβαλλοντική εκπαίδευση να αποτελέσει έναν παράγοντα συγκρότησης της προσωπικότητας του παιδιού κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διάκειται θετικά απέναντι στο περιβάλλον, είναι απαραίτητο να διαμορφώνει ένα κατάλληλο εκπαιδευτικό κλίμα με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

α. Η σχολική ζωή πρέπει να στηρίζεται στα βιώματα της ομάδας, ατομικά και ομαδικά. Αυτό σημαίνει αυτόματα ότι στο επίκεντρο της μορφωτικής διαδικασίας θα πρέπει να βρίσκονται ως αφητηρία

¹³ Σε γενικές γραμμές υπάρχει μια τριπλή προσέγγιση της αντιμετώπισης των προβλημάτων προστασίας του περιβάλλοντος. Μια ηθική που αναθέτει τη λύση σε υπέρτατους ηθικούς κανόνες, μια κοινωνική που αντιμετωπίζει την προστασία του περιβάλλοντος ως κοινωνική υποχρέωση και μια βιολογική που επιχειρεί να διατυπώσει κανόνες που επιβάλλουν την οικολογικά ορθή συμπεριφορά ως ανταπόκριση στην απαίτηση του ανθρώπινου κυτάρου (Βλ. F. v. Cube / V. Storch: "Umweltpadagogik - Ansätze, Analysen, Ausblicke" Schindeler, Heidelberg 1988).

¹⁴ Ε. Φλογαΐτη ό.π. σελ. 231 κ.ε. Ε. Φλογαΐτη: "The contribution of Environmental Education in Sustainability" Πρακτικά Συνεδρίου "Environment and society" διοργ. Unesco, Θεσσαλονίκη (8-12 Δεκ. 1997), Β. Παπαδημητρίου, 1998 ό.π.

¹⁵ Στην περίπτωση αυτή ο W. Peterben κατά την επεξεργασία της ταξινόμησης των θυμικών στόχων, σύμφωνα με τους Krathwohl / Bloom, διατυπώνει ένα στόχο που θα μπορούσε στη δική μας περίπτωση να μεταφερθεί ως εξής: «Ο μαθητής συμπεριφέρεται, "sine ira et studio" και χωρίς να πρέπει να στοχαστεί, πάντα κατά τρόπο που να προστατεύει το περιβάλλον. "Handbuch Unterrichtsplanung" Ehrenwirth, Munchen, 1988 (σελ. 329 κ.ε.)

¹⁶ Κ. Χρυσοφίδης, 1998 ό.π.

για σκέψη, προβληματισμό και δράση καταστάσεις της καθημερινής εμπειρίας που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τη ζωή μας. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει, απαλλαγμένος από ης ισχύουσες "ακαδημαϊκές" αντιλήψεις¹⁷, να επιχειρεί να διερευνήσει τη μορφωτική αξία που μπορεί να έχουν θέματα της καθημερινότητας, έτσι ώστε να μετατρέψει τις ανησυχίες και απορίες των παιδιών σε μορφωτικές αναζητήσεις. Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση θα πρέπει να αναζητούμε θέματα και δράσεις πάνω σε περιοχές που αγγίζουν άμεσα τους μαθητές, πηγάζουν από την καθημερινή τους ζωή, προκαλούν την άμεση παρέμβαση τους και δημιουργούν ανάγκες για αντιπαράθεση και αναζήτηση λύσεων. Αντί να μιλούμε λ.χ. για τα κολεόπτερα του Αμαζονίου και την οικολογική διάσταση της διατήρησής τους, που ακούγεται ως θέμα βαρύγδουπο και συγκλονιστικό, θα είχαμε περισσότερο ενδιαφέρον και συμμετοχή, αν διαπραγματευόμασταν ένα θέμα για παιδιά σχετικό με τους πελαργούς εφόσον το πτηνό αυτό ζει στην περιοχή τους. Οι προεκτάσεις που μπορεί να προκύψουν από ένα γεγονός με βάση τα άμεσα ενδιαφέροντα του μαθητή ενδέχεται να δημιουργήσουν προϋποθέσεις που θα μεταφέρουν το ενδιαφέρον σε απώτερα φαινόμενα. Έτσι στην κατάλληλη στιγμή θα μπορούσε να έχει τη θέση του σε μια πιο σύνθετη διαπραγμάτευση και το κολεόπτερο του Αμαζονίου.

β. Η προβολή και διαπραγμάτευση των βιωμάτων θα πρέπει να γίνεται στα πλαίσια μιας ισότιμης επικοινωνιακής σχέσης, που την κατευθύνουν οι αρχές του αυτοκαθορισμού, της αλληλεγγύης, της συναπόφασης¹⁸. Μια ισότιμη επικοινωνιακή σχέση σπάνια οδηγεί στην πόλωση και ουδέποτε στην αυθαίρετη και αυταρχική επιβολή απόψεων. Σε περίπτωση έντονης διαφωνίας, εφόσον έχουν εξαντληθεί όλα τα περιθώρια διαλόγου, υπάρχουν δυνατότητες διευθέτησης του προβλήματος με τυπικές δημοκρατικές διαδικασίες (κλήρωση, ψηφοφορία κλπ).

γ. Πρέπει να δίνεται στους μαθητές το δικαίωμα συμμετοχής στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και γενικά στην οργάνωση και διεξαγωγή του μαθήματος. Η ομάδα πρέπει να γνωρίζει ολόκληρο το σχεδιασμό κι όχι να οδηγείται σε μονοπάτια που άλλοι έχουν σχεδιάσει για αυτούς. Έτσι οι μαθητές, τα μέλη της ομάδας, κινητοποιούνται και συμμετέχουν πιο δημιουργικά, με αποτέλεσμα την άνοδο του επιπέδου της όλης προσπάθειας.

δ. Η αντιμετώπιση των θεμάτων της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι διεπιστημονική. Στους προβληματισμούς της πρέπει να συμμετέχουν πολυδιάστατα όλοι οι κλάδοι, για μια σφαιρική αντιμετώπιση των φαινομένων, όπως παρουσιάζονται και στη φύση. Μ' αυτό τον τρόπο δεν καταργούνται οι επιμέρους κλάδοι, αλλά απεναντίας τονίζεται ο σεβασμός της υπόστασης του καθενός και προβάλλεται το μεγάλο ζητούμενο στο σχολείο μας που είναι η εικόνα μιας κοινής, πολυεπίπεδης προσπάθειας και όχι μιας διαλυτικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στους επιμέρους επιστημονικούς κλάδους. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι δεν είναι απαραίτητο σε όλα να συμμετέχουν όλοι οι κλάδοι, αλλά ο καθένας να παρεμβαίνει εκεί όπου η γνώση σχετίζεται με το αντικείμενο του. Βοηθάει έτσι το μαθητή να αντιμετωπίζει τη γνώση ως σύστημα και όχι ως συρραφή μεμονωμένων πληροφοριών¹⁹. Από τα δυο μοντέλα που αναφέρονται στη σχετική βιβλιογραφία, το "Πολυεπιστημονικό" και το "Διεπιστημονικό"²⁰, βρίσκω να έχει μεγαλύτερη σημασία το διεπιστημονικό, επειδή παρέχει στους επιμέρους κλάδους τη δυνατότητα συνύπαρξης και δημιουργικής συμπόρευσης. Είναι ένα σημείο στο οποίο υστερεί πολύ μέχρι σήμερα το ελληνικό σχολείο.

ε. Η συμμετοχή του παιδιού στις ποικίλες δραστηριότητες πρέπει να ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στις ιδιαίτερες ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, αλλά και τις ικανότητες του. Μόνο έτσι μπορεί να επιστρατεύσει ο μαθητής το σύνολο των δυνάμεων του και να δείχνει την πιο δημιουργική συμμετοχή²¹. Αυτού του είδους η προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να ανακαλύψουν τον πλούτο των ικανότητων τους, που δυστυχώς στα πλαίσια της ομοιογένειας του εκπαιδευτικού μας συστήματος παραμένουν αδρανείς.

στ. Η δράση μέσα στην τάξη και έξω απ' αυτή πρέπει να έχει όλα εκείνα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ομαδοκεντρική διδασκαλία²². Μ' αυτόν τον τρόπο δεν καταπολεμούμε μονάχα την εσωστρεφή διάθεση του συγχρόνου ανθρώπου, δείχνοντας του τα αγαθά και τη χαρά μιας κοινής προσπάθειας, αλλά ταυτόχρονα θέτουμε τους διάφορους προβληματισμούς κάτω από ποικίλες γωνίες θέασης, με αποτέλεσμα να εμπλουτίζεται η γνώση και να αποχτά ιδιαίτερη ποιότητα.

ζ. Χρειάζεται μια ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσία της χειρωνα-

¹⁷ Γ. Φλουρής: «Αναλυτικά Προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση», Γρηγόρης, Αθήνα 1983. Κατά τον Φλουρή η Ακαδημαϊκή θεωρία αντιμετωπίζει τη μάθηση ως μεταφορά γνώσεων από τους γνώστες, που είναι οι εκπαιδευτικοί, στους μαθητές, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα σε συγκεκριμένα περιεχόμενα μάθησης και επιχειρώντας να βρει τρόπους πρόσκτησης των μορφωτικών περιεχομένων από τους μαθητές. Το γνωστικό αυτό ρεπερτόριο, φαίνεται για τους οπαδούς της ακαδημαϊκής θεωρίας να έχει τη δύναμη να βοηθήσει το μαθητή στην επίλυση των οποίωνδήποτε μελλοντικών τους προβλημάτων. Η αντίληψη αυτή είναι απόρροια ιδεαλιστικών απόψεων που όλοι μας ζήσαμε αλλά και ζούμε μέχρι σήμερα στο σχολικό μας περιβάλλον.

¹⁸ J. Habermas: "Αυτονομία και αλληλεγγύη" μετ. Ζ. Σαρίκας, ύψιλον, Αθήνα 1987 - Κ. Χρυσοφίδης: "Σύγχρονοι διδακτικοί προβληματισμοί", Σμυρνωτάκης, Αθήνα 1991 - Ν. Χρόνης: "Η Κριτική θεωρία κατά τον Max Horkheimer", Καρδαμίτσας, Αθήνα 1997.

¹⁹ Χ. Τομασίδης: "Εισαγωγή στην Ψυχολογία", Δίπτυχο, Αθήνα 1982 -Χ. Φράγκος: "Ψυχοπαιδαγωγική", Gutenberg, Αθήνα, 1991

²⁰ Ε. Φλογαίτη ό.π. σελ. 213

²¹ Κ. Χρυσοφίδης, 1998 ό.π. σελ. 70 κ.ε. (Διαφοροποιημένη διδασκαλία)

²² Η. Ματσαγγούρας: "Στρατηγικές Διδασκαλίας", Gutenberg, Αθήνα 1998

κτικής εργασίας. Το χέρι κατά τόν G. Kerschensteiner αποτελεί τον καλύτερο δρόμο πρόσκτησης της γνώσης, επειδή δίνει πολύ πιο απτά αποτελέσματα που μας βοηθούν να διαψεύσουμε πολύ πιο εύκολα τις λανθασμένες υποθέσεις μας και συνεπώς να κατακτήσουμε ευκολότερα την επιστημονική αλήθεια²³.

η. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να καλλιεργεί τη δημιουργική σκέψη που σημαίνει να δίνει στους μαθητές ευκαιρία για προβληματισμούς, διάθεση να σκεφτούν γύρω από τα προβλήματα τους, να κάνουν υποθέσεις, να προσπαθούν να διαψεύσουν ή να επαληθεύσουν τις υποθέσεις τους αυτές. Σε γενικές γραμμές η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να καλλιεργεί στους μαθητές την ικανότητα να λύνουν προβλήματα²⁴. Είναι ίσως η μόνη ικανότητα που εντάσσεται στις επιδιώξεις των μεταρρυθμίσεων των τελευταίων ετών και πάντα δεινοπαθεί, γιατί η δημιουργικότητα απαιτεί αυτονομία κίνησης και δράσης, κινητοποίηση της προσωπικότητας, ευελιξία χρόνου για σκέψη και αναζήτηση, στοιχεία που δεν φαίνεται να παίρνουν σοβαρά υπόψη τους οι υποστηρικτές της.

9. Χρειάζεται άμεση σχέση ανάμεσα στο σχολείο και τον κοινωνικό περίγυρο. Το σχολείο αποτελεί στοιχείο της κοινωνίας και δεν είναι δυνατό να λειτουργήσει μακριά απ' αυτήν. Μέρος της κοινωνίας αποτελούν και οι γονείς. Η συμμετοχή τους στα σχολικά δρώμενα τόσο στο σχεδιασμό όσο και στη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων είναι καθοριστική. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι πολλά θετικά αποτελέσματα στον τομέα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης εξανεμίστηκαν με την αρνητική παρέμβαση των γονέων²⁵. Ακόμα και η απλή ενημέρωση των γονέων πάνω στους προβληματισμούς της ομάδας αποτελεί ένα πολύ θετικό βήμα στην κατεύθυνση της συνεργασίας και της ένταξης της σχολικής ζωής στην κοινωνία.

IV. Η σημασία για τη σχολική ζωή

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο βαθμό που διατηρεί ακόμα την αυτονομία της και δεν έχει ενταχθεί μέχρι στιγμής στις καταπιεστικές δομές ενός άτεγκτου Αναλυτικού Προγράμματος, μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες ευνοϊκές, που εγγυώνται τη δημιουργική και ενεργό συμμετοχή των μαθητών στη διδακτική διαδικασία. Το γεγονός αυτό προκαλεί νέες καταστάσεις, ικανές να ανατρέψουν το ισχύον εκπαιδευτικό κλίμα, δημιουργώντας από την πλευρά των εκπαιδευτικών νέες διαθέσεις και αντιλήψεις γύρω από το ρόλο τους. Ο εκπαιδευτικός γίνεται σχεδιαστής και συντονιστής των προσπαθειών της σχολικής ομάδας, συμπαραστέκεται στους μαθητές και ενισχύει κάθε πρωτοβουλία τους, χωρίς να παίζει τον άχαρο

ρόλο του ελεγκτή του βαθμού πρόσκτησης των ποικίλων, ετερόκλιτων γνώσεων που επέβαλε κυρίως η ιδεαλιστική μας αντίληψη ως απαραίτητα στοιχεία δόμησης της προσωπικότητας του μαθητή. Μια τέτοια μαθητοκεντρική αντίληψη, όπως αυτή που προτείνει η Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία, αλλάζει τις θέσεις και τις σχέσεις στη σχολική ζωή και δημιουργεί ένα δημοκρατικό κλίμα στα πλαίσια κοινών προσπαθειών και ενδιαφερόντων. Το σχολείο κάτω απ' αυτές τις συνθήκες αλλάζει και είναι σίγουρο ότι παραμερίζονται πολλά από εκείνα τα νοσογόνα στοιχεία που του δίνουν τη σημερινή εικόνα.. Θα ήταν άκρως δημιουργική μια προσπάθεια να προσπατέψουμε το περιβάλλον, δημιουργώντας συνειδητούς πολίτες που ανάγουν την προστασία του σε τρόπο ζωής και ταυτόχρονα να βελτιώνουμε τις συνθήκες λειτουργίας του ίδιου του σχολείου. Θα πρέπει οι ιθύνοντες να σκύψουν με περισσότερο ενδιαφέρον πάνω στα θέματα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ίσως εκεί να βρεθούν κάποιες λύσεις καταστάσεων που ταλανίζουν το εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Στη διάρκεια των τελευταίων καταλήψεων υπήρξαν ομάδες περιβαλλοντικής δράσης που λειτούργησαν χωρίς καμιά διακοπή, όχι στα πλαίσια μηχανισμών διάσπασης του μαθητικού κινήματος, αλλά με τη συμμετοχή και πρωτεργατών των καταλήψεων. Η ενέργεια αυτή αποτελεί κατά την άποψη μου την πιο τρανή κατάθεση της άποψης των παιδιών ως προς το τι είδους σχολείο ονειρεύονται. Ανάλογη είναι και η συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε εκδηλώσεις, συζητήσεις, σεμινάρια που δεν συνδέονται πάντα με απαλλαγή τους από τα εκπαιδευτικά καθήκοντα. Τις περισσότερες φορές σημαίνουν θυσίες από τον ελεύθερο χρόνο τους. Οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί λοιπόν της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης δηλώνουν ότι στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της ομάδας διαπιστώνεται μια άλλη ποιότητα μαθητή, που δυστυχώς λείπει από την καθημερινή ζωή του σχολείου. Οι μαθητές προσέρχονται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, διεκπεραιώνουν εργασίες με ευχαρίστηση. Ακόμα και τα λίγα αυτά δείγματα αποτελούν στοιχεία για μια άλλη ποιότητα σχολικής ζωής που αναβαθμίζει ταυτόχρονα το ρόλο τόσο του εκπαιδευτικού όσο και των μαθητών, για μια ουσιαστικότερη συνύπαρξη στην προσπάθεια πρόσκτησης της γνώσης και οικοδόμησης θετικής συμπεριφοράς του αυριανού πολίτη. Και να σκεφτεί κανείς ότι είμαστε ακόμα στην αρχή...

Ο Κώστας Χρυσάφιδης είναι Αναπλ. Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.

²³ G. Kerschensteiner: "Texte zum pädagogischen Begriff der Arbeit und zur Arbeitsschule" (τόμ. II), Scoeningh, Paderborn, 1982. Ο Kerschensteiner καυτηριάζει την επέλαση των αμιγώς διανοητικών εργασιών σε όλους τους τομείς γνώσης, στη μορφή ενός εγκυκλοπαιδισμού και ενός αφελούς εμπειρισμού, μακριά από τις αρχές της γνήσιας χειρωνακτικής εργασίας, που μπορεί να καλλιεργήσει όλες τις δημιουργικές δυνάμεις της προσωπικότητας.

²⁴ F. v. Cube: "Επιστήμη της Αγωγής" μετ. Κ. Χρυσάφιδης, Καστανιώτης, Αθήνα 1984

²⁵ F. v. Cube/ V. Storch 1988, ό. π.

Προς μια εμπειριακή - βιωματική αντίληψη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

του Κ. Μπακιρτζή

Στους παιδαγωγούς είναι γνωστό ότι η μάθηση δεν είναι αποκλειστικά διαδικασία γνωστική. Για να επιτευχθεί και να έχει νόημα για το άτομο είναι απαραίτητο αυτή η διεργασία μάθησης και το αντικείμενο της να αγγίξουν το άτομο, να το αφορούν και να το ενδιαφέρουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να αποτελούν απάντηση σε ανάγκες και σε επιθυμίες του, να είναι αποτέλεσμα αναζήτησης, έρευνας και ανακάλυψης. Ένα από τα βασικότερα προβλήματα της παιδαγωγικής επιστήμης και τέχνης ("Η παιδαγωγική είναι και θα παραμείνει τέχνη" λέει ο γνωστός γάλλος θεμελιωτής της συστηματικής παιδαγωγικής έρευνας Gaston Mialaret) είναι το πώς δημιουργούνται και αναπτύσσονται οι επιθυμίες για γνώση, για έρευνα, για ανακάλυψη, και πού στοχεύουν. Τι είναι αυτό που κινητοποιεί και ωθεί, ιδιαίτερα τους νέους, στις διεργασίες της κίνησης, της ανακάλυψης και της δημιουργίας; Ποιες είναι οι ανάγκες εκείνες του ψυχοσωματικού οργανισμού που τον κινητοποιούν για την ικανοποίησή τους;

Είναι γνωστό ότι στον άνθρωπο η ικανοποίηση δε λειτουργεί αποκλειστικά στο επίπεδο των βιολογικών αναγκών αλλά επίσης και των συναισθηματικών και νοητικών. Ένα βρέφος χαμογελά πρώτ' απ' όλα στο πρόσωπο που ασχολείται και επικοινωνεί μαζί του, και όχι αναγκαστικά σ' αυτό που του δίνει την τροφή. Επίσης είναι γνωστό ότι χαμογελά και όταν καταφέρνει να λύσει ένα πρόβλημα, για παράδειγμα να θέσει σε κίνηση ένα παιχνίδι ανακαλύπτοντας σχέσεις αιτιότητας.

Σχετικά πρόσφατα, με τις έρευνες του αμερικανού ερευνητή P. Ekman (1984,1992), του σκώτου C. Trevarthen (1992) και πολλών άλλων (Κουγιουμιτζάκης, 1992), γνωρίζουμε ότι όλα τα βρέφη βιώνουν βαθύτατα ολόκληρο το φάσμα των ανθρωπίνων συγκινήσεων. Αυτό το σημαντικότερο εύρημα θέτει το συγκινησιακό φαινόμενο στο κέντρο των διεργασιών της μάθησης ενοποιώντας το σύνολο των ψυχικών λειτουργιών (αισθησιοκινητικές, νοητικές, κοινωνικές, συναισθηματικές). Τα τελευταία αυτά ευρήματα έρχονται να υποστηρίξουν την πρόταση ότι, σε αντίθεση με το Δαρβινικό σχήμα, το συγκινησιακό βίωμα είναι το επιζητούμενο βασικό. Η συγκίνηση που βιώνεται μπροστά σε μια κατάσταση, ένα πρόσωπο ή ζώο, κλπ. δε στοχεύει πρωταρχικά την επιβίωση πληροφορώντας για τον επικείμενο κίνδυνο, αλλά τη συνκίνηση, το εσωτερικό αυτό βίωμα που ταυτίζεται με την ίδια τη ζωή.

Η ίδια η λέξη συγκίνηση παραπέμπει στη σχέση με τον άλλο. Ο άλλος είναι απαραίτητος τόσο για τη δημιουργία όσο και για τη συνέχιση της ζωής, τη μάθηση και την ανάπτυξη. Η κοινότητα και κοινωνία με τον άλλο επιτυγχάνεται με τη συνκίνηση που επιτρέπει ακριβώς τη συνάντηση. Ο συντονισμός που επιτυγχάνεται δημιουργεί μια παλλόμενη δυαδική ενότητα, δύο αυτόνομων και συνάμα αλληλεπιδρώντων προσώπων.

Χάρη στη συνάντηση αυτή ο καθένας, σε οποιαδήποτε ηλικία και βαθμό ανάπτυξης, ιδιοποιείται και εσωτερικεύει τα στοιχεία εκείνα του περιβάλλοντος που απαντούν στις ανάγκες του ψυχοσωματικού οργανισμού και προκαλούν ικανοποίηση και ευχαρίστηση. Αυτό δε σημαίνει ότι ο βασικός αυτός νόμος της Ψυχοπαιδαγωγικής πρεσβεύει την αποφυγή της προσπάθειας και του κόπου που πιθανόν δεν ευχαριστούν και δεν ικανοποιούν πάντοτε. Αντίθετα υποστηρίζει ότι η προσπάθεια και ο κόπος, συχνά απαραίτητοι για την επίτευξη ενός θετικού αποτελέσματος, δε γίνονται αποδεκτοί αν δε συνδεθούν με διεργασίες, βιώματα και στόχους που ο ίδιος ο μαθητής αναγνωρίζει ότι τον ενδιαφέρουν και τον αφορούν. Όσο και αν γνωρίζουμε τις μελλοντικές ανάγκες του νέου, συχνά ταυτίζοντας τις με τις δικές μας (ενηλικοκεντρισμός), δεν μπορούμε να κινηθούμε ερήμην του. Ο δάσκαλος διδάσκει, αλλά ο μαθητής μαθαίνει, και δε μαθαίνει αν δεν κινητοποιείται, αν δε συνκινείται με αυτό που του διδάσκουμε και του προτείνουμε να ασχοληθεί.

Η βιωματική εμπειρία λοιπόν είναι η εμπειρία εκείνη την οποία το άτομο βιώνει ως κάτι που το αφορά και το συνκινεί. Ο άνθρωπος πέρα από ορισμένα ανταντακλαστικά απαραίτητα για την επιβίωση και την επαφή με το περιβάλλον, δομεί τον εαυτό του μέσα από την εμπειρία της επικοινωνίας με το περιβάλλον, και με τον ίδιο του τον εαυτό, έτσι όπως προοδευτικά διαμορφώνεται. Η επικοινωνία με το περιβάλλον που συνκινεί και εμπλέκει σε σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεπίρροής επιτρέπει εκείνες τις αξιολογητικές εμπειρίες που δημιουργούν τις νέες ανάγκες του ατόμου, τις τάσεις, τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες του. Πρόκειται για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του εσωτερικού κόσμου του ατόμου, δηλαδή για τη διαμόρφωση του εαυτού μέσα από τη συνάντηση με το περιβάλλον και ιδιαίτερα τον άλλο. Εδώ έγκειται η ιδιαιτερότητα και μοναδικότητα του ανθρώπου στη φύση, στο ότι δηλαδή ανακαλύπτει και δημιουργεί, πρώτ' απ' όλα τον ίδιο του τον εαυτό μέσα σε διαλεκτική σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεπίρροής με το ανθρώπινο και φυσικό του περιβάλλον. Αυτή η σχέση τον εμπλέκει στο σύνολο του ψυχοσωματικού του οργανισμού αποδίδοντας στο συνκινησιακό βίωμα τη βασική παιδαγωγική και διαμορφωτική ισχύ.

Η συνεχής ανάπτυξη και αλλαγή χαρακτηρίζει κάθε ζωντανό οργανισμό και ακόμη περισσότερο τον άνθρωπο, που συνεχίζει να αναπτύσσεται ψυχικά σε ολόκληρη τη ζωή του. Ακόμη και ο βιολογικός θάνατος πολλές φορές επέρχεται όχι γιατί ο οργανισμός δεν έχει πια τη δυνατότητα να αναπαράγει τα κύτταρα του και να εξασφαλίζει τις βασικές λειτουργίες, αλλά γιατί λόγω της αναπόφευκτης βιολογικής πτώσης και φθοράς (τα γηρατειά), και όχι μόνο (απόσυρση, μοναξιά, μη απασχόληση και μη δυνατότητα ικανοποίησης βαθιά καλλιεργημένων ενδιαφερόντων, κλπ.), δε βιώνονται πια συγκινήσεις, δηλαδή

δεν κινητοποιείται πια το ενδιαφέρον για τη ζωή και γι' αυτά που συμβαίνουν στο περιβάλλον.

Για να επιστρέψουμε όμως στα παιδιά, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι αυτό που συνεχίζει να υπάρχει και να κινητοποιεί το ενδιαφέρον για τη ζωή μέχρι το τέλος, υπάρχει και λειτουργεί από την αρχή. Η μάθηση και η ανάπτυξη αρχίζει από τη στιγμή της γέννησης μέσα σε σχέση αλληλεπίδρασης με το ανθρώπινο και το φυσικό περιβάλλον, με τα πρόσωπα και με τα πράγματα. Μέχρι πριν λίγες δεκαετίες υποστηριζόνταν από πολλούς ότι ο άνθρωπος φέρει μέσα του την απαραίτητη ενέργεια και το βασικό σχεδιασμό για την ανάπτυξη του. Η ποιότητα της σχέσης με το περιβάλλον δε θα μπορούσε παρά να επιταχύνει ή όχι την ανάπτυξη και να την προσανατολίσει προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Τις τελευταίες δεκαετίες όμως και μέσα από τα σύγχρονα ευρήματα της αναπτυξιακής ψυχολογίας και της ψυχοπαιδαγωγικής αναγνωρίζεται από πολλούς ότι η σχέση με το περιβάλλον είναι αυτή που δημιουργεί την απαραίτητη ψυχική ενέργεια και το σχεδιασμό της ανάπτυξης ή καλύτερα η σχέση επικοινωνίας, αλληλεπίδρασης και αλληλεπίρροής με το περιβάλλον.

Η σχέση με τα πρόσωπα, ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες της ζωής, ελκύει περισσότερο την προσοχή του παιδιού λόγω του πλούτου και του απρόβλεπτου των ανταλλαγών. Εκεί δημιουργείται ένας ολόκληρος "χορός" ή "πάλη σώμα με σώμα" (Bateson, Birdwhistell, Goffman, Garfinkel) που διεγείρει και ενεργοποιεί τα συμμετέχοντα μέλη. Η σχέση αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται δημιουργεί το διαψυχικό πεδίο της επικοινωνίας μέσα στο οποίο διαμορφώνεται το αναπτυσσόμενο άτομο. Παράλληλα η σχέση με τα πράγματα δημιουργεί επίσης ένα αστείο πεδίο ανακαλύψεων που ολοκληρώνει την εμπειρία της σχέσης με το περιβάλλον. Είναι σαφές το πόσο το ανθρώπινο όσο και το φυσικό περιβάλλον είναι οι καθοριστικοί παράγοντες διαμόρφωσης των ανθρώπινων, προσωπικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών. Το οικογενειακό περιβάλλον, το σχολείο, το κοινωνικό περιβάλλον, η φύση και τα τεχνικά μέσα-αντικείμενα που περιβάλλουν το παιδί καθορίζουν τη διαμόρφωση και την ανάπτυξη του.

Στη συνέχεια των ανωτέρω για τα οποία πολλά αρχίζουν να γράφονται και να συζητώνται, θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι επιθυμίες για μάθηση, όπως και κάθε επιθυμία, δε δημιουργούνται και δεν αναπτύσσονται μέσα από την απλή ενημέρωση και την παρουσίαση διαφόρων θεμάτων, όσο κι αν αυτό γίνεται με συστηματικό και προσεγμένο τρόπο. Οι επιθυμίες δημιουργούνται και εμβαθύνονται μέσα από τη συν-κίνηση που προκαλεί η εμπειρία της εμπλοκής, της συνάντησης και της συμμετοχής, της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον. Αυτή η συγκίνηση που βιώνει το άτομο, αυτή η εσωτερική κινητοποίηση που αισθάνεται, είναι ακριβώς το κριτήριο και ο δείκτης ότι αυτή η εμπειρία το αφορά και έχει σχέση με τις ανάγκες, τους στόχους του, τα όνειρα και τις επιδιώξεις του.

Ξεκινώντας λοιπόν ως δάσκαλοι, και όχι μόνο, από αυτά που ήδη έχουν δημιουργηθεί και εγκατασταθεί, και αφορούν το πρόσωπο του μαθητή, του συμπολίτη, του κατοίκου αυτού του πλανήτη, ξανοιγώμαστε πιο μακριά, με γνώμονα όχι μόνο και αποκλειστικά τη δική μας εμπειρία και απόψεις για το τι είναι καλό και θετικό για τον αναπτυσ-

σόμενο άλλο, αλλά και το πώς αντιλαμβάνεται και βιώνει τις προτάσεις μας. Έτσι είναι δυνατή και θεμιτή η πρόταση, η συνάντηση και η επικοινωνία θα έλεγα, δίχως να παραβιάζεται η προσωπικότητα και η ιδιαιτερότητα του καθένα, ο ρυθμός και ο κόσμος γενικότερα του μαθητή (αυτό για να μην ανησυχούν οι διάφοροι επιστήμονες ή μη Πόντιοι Πιλάτοι), και δίχως παράλληλα να (αυτο)καταργείται ο δάσκαλος, από ενοχές και από αναλύσεις διαφόρων τύπων που δε διακρίνουν μεταξύ επιρροής και επιβολής. Ο δάσκαλος (όπως και ο γονιός, όπως και όλοι μας) είναι υπεύθυνος για τις επιλογές και τους προσανατολισμούς που θα παρουσιάσει και φυσικά δεν είναι ένοχος γι' αυτό. Τα προβλήματα αρχίζουν όταν πιστεύει ότι πρέπει να τους επιβάλει.

Τα ευρήματα της έρευνας όπως και τα συμπεράσματα παιδαγωγικών εφαρμογών επιτρέπουν, όπως αναφέρθηκε, μια όλο και βαθύτερη κατανόηση των διεργασιών της μάθησης και της ανάπτυξης. Όλες όμως οι θεωρίες, οι μέθοδοι κι οι πρακτικές που επιτρέπουν μια καλύτερη κατανόηση της ανθρώπινης λειτουργίας και των διεργασιών της παρέμβασης-επίρροής, απαιτούν για να έχουν θετικά και εποικοδομητικά αποτελέσματα (πέρα από τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και άλλες παραμέτρους που συνθέτουν τον κόσμο μας και τον επηρεάζουν, όπως και επηρεάζονται επίσης) και παιδαγωγούς ικανούς να τις αφομοιώνουν μέσα από την εμπειρία της δικής τους εμπλοκής και συμμετοχής, τόσο ως εκπαιδευόμενοι και επιμορφούμενοι, όσο και στη σχέση τους με τους μαθητές.

Προσωπικά, ως ψυχοπαιδαγωγός και κλινικός ψυχοκοινωνιολόγος, έζησα και συνεχίζω να ζω μια ευχάριστη έκπληξη διαπιστώνοντας ότι μέθοδοι εμπειρικής-βιωματικής προσέγγισης της γνώσης και της ζωής γενικότερα δεν ανακαλύπτονται και δεν εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις σε περιορισμένη έκταση και σε ειδικά διαμορφωμένες συνθήκες κλινικών εργαστηρίων και σεμιναρίων, στα πλαίσια των παραδοσιακών κλάδων της ψυχολογίας, της ψυχοκοινωνιολογίας, της ψυχοπαιδαγωγικής, της κοινωνικής εργασίας, της ψυχοθεραπείας και άλλων, αλλά και οικολόγοι και εκπαιδευτικοί ασχολούμενοι με το περιβάλλον και την περιβαλλοντική εκπαίδευση ή την αγωγή υγείας, ανακαλύπτουν και χρησιμοποιούν από τη μεριά τους μεθόδους ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης που δεν έχουν σε τίποτα να ζηλέψουν τις σημαντικότερες ανακαλύψεις στον τομέα αυτό των ανθρώπινων επιστημών: παιχνίδια ρόλων, δυναμική των ομάδων, μέθοδοι διευκόλυνσης της έκφρασης και της επικοινωνίας, αναγνώριση της σημασίας του ονείρου, της φαντασίας, της τέχνης. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση ειδικά κατακτά δυναμικά, μέσα από την κρισιμότητα των θεμάτων που επεξεργάζεται, τη θέση της ανάμεσα στις επιστήμες του ανθρώπου, δημιουργώντας προοπτικές και ξεπερνώντας θαρραλέα ανεπίκαιρες θέσεις και στάσεις ζωής. Οι έννοιες και οι πρακτικές της συνάντησης, της αλληλεπίδρασης και της βιωματικής εμπειρίας, χαρακτηρίζουν τις προτάσεις της και μας φέρνουν αντιμέτωπους με καιρία προβλήματα όχι μόνο επιβίωσης του πλανήτη, αλλά και θα 'λεγα επιβίωσης των ανθρωπίνων μας χαρακτηριστικών.

Ο Κ. Μπακιρτζής είναι Επίκουρος καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών - Α.Π.Θ.

Εφαρμογές της εικονικής πραγματικότητας στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ένα ανοιχτό πεδίο για έρευνα.

των Α. Χαλκίδη, Α. Κατσίκας, Α. Μικρόπουλου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Πόσο οικείες ακούγονται σε μας, που ασχολούμαστε με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ), οι παρακάτω εκφράσεις;

- Βιωματική προσέγγιση της γνώσης
- Αύξηση της εμπλοκής του μαθητή και της ελευθερίας των επιλογών του
- Μάθηση με αλληλεπίδραση και μέσα από πολλαπλές αναπαραστάσεις
- Προσομοιώσεις και βίωση ρόλων

Υποθέτουμε ότι αναγνωρίζουμε μέσα τους στοιχεία από τις αρχές και τη θεωρία που στηρίζει, και την πρακτική που εξασκεί η ΠΕ. Κι όμως προέρχονται από ένα χώρο, προς τον οποίο δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι οι εκπαιδευτικοί που ασχολούνται με την ΠΕ, διάκινονται ευμενώς. Είναι απόψεις και τεχνικές που υποστηρίζονται και εφαρμόζονται από όσους ασχολούνται με την εφαρμογή (ή αν προτιμάτε χρήση) της Εικονικής Πραγματικότητας (Virtual Reality) στην Εκπαίδευση. Αυτή η ενασχόληση (ή ορθότερα, αυτός ο τομέας έρευνας) εντάσσεται στους τομείς «Εφαρμογές Πληροφορικής ως Εκπαιδευτικού Εργαλείου» και «Αλληλεπίδραση Ανθρώπου-Υπολογιστή». Προτού να φτάσουμε σε αυτό το χώρο ας κάνουμε δύο παρενθέσεις. Η πρώτη αφορά το πώς μπορεί να αξιοποιηθούν σε γενικές γραμμές οι εφαρμογές πληροφορικής στην ΠΕ, και η δεύτερη ας είναι μια οριοθέτηση του όρου Εικονική Πραγματικότητα.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Το ίδιο το περιβάλλον αποτελεί ένα ζωντανό εργαστήριο το οποίο προφανώς δεν πρέπει, αλλά είναι και αδύνατο να υποκατασταθεί ως φορέας εμπειριών από κάποια συνθετική εκδοχή της πραγματικότητας. Αν για οποιοδήποτε λόγο, όμως δεν είναι δυνατό στα πλαίσια ενός προγράμματος ΠΕ να εφαρμοστεί μέθοδος άντλησης στοιχείων και εμπειριών από το φυσικό περιβάλλον, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται τέτοια και τόσα διδακτικά μέσα, ώστε να επιτυγχάνεται η αποτελεσματική εμπλοκή των μαθητών στην ΠΕ. Θα λέγαμε αφοριστικά ότι απαιτείται χρήση και όχι κατάχρηση, σωστά σχεδια-

σμένου εκπαιδευτικού υλικού. Τα διδακτικά μέσα άλλωστε, επικουρούν το ρόλο του εκπαιδευτικού ο οποίος από αποκλειστικός φορέας γνώσης, εξελίσσεται σταδιακά σε σύμβουλο και συντονιστή.

Το περιβαλλοντικό κίνημα σε ένα σημαντικό μέρος του δείχνει ή έδειχνε μια τάση καχυποψίας αν όχι απόρριψης της τεχνολογίας, επειδή τη συσχετίζει (προφανώς) με το υπάρχον μοντέλο «ανάπτυξης». Σε αντίθεση με αυτές ης απόψεις στα καταστατικά κείμενα που ορθοθετούν τη φιλοσοφία και την πρακτική της ΠΕ, η αντιμετώπιση των διαθέσιμων ή νέων κάθε χρονική στιγμή τεχνολογιών πληροφόρησης είναι λιγότερο αφοριστική. Στις προτάσεις της διακυβερνητικής διάσκεψης της Τυφλίδας (1977), αναφέρεται μέσα στις παραμέτρους του περιβάλλοντος, και το τεχνολογικό περιβάλλον πέρα από το φυσικό και το κοινωνικό και γίνεται επιπλέον αναφορά στη χρήση των οπτικοακουστικών μέσων, τα ΜΜΕ και τα δίκτυα πληροφόρησης (προτάσεις 2, 7, 20, 27 και 39). Στην πλέον πρόσφατη διακήρυξη της Θεσσαλονίκης (1997), θεωρείται ως ζητούμενο, να χρησιμοποιηθεί το πλήρες δυναμικό των νέων πληροφοριακών συστημάτων, ορθά, για την πληροφόρηση του κοινού.

Η ΠΕ ευνοεί την εφαρμογή εκπαιδευτικών καινοτομιών. Μένει να διερευνηθεί ο τρόπος που μπορεί κάθε κατηγορία λογισμικού να βοηθήσει στην επιτυχημένη διεξαγωγή ενός προγράμματος ΠΕ, συνδέοντας τους μαθητές με τα τοπικά και τα παγκόσμια θέματα - προβλήματα, στους τομείς της γνώσης, στη διεπιστημονικότητα, στην επικοινωνία και στη δυνατότητα ενεργοποίησης των συμμετεχόντων και ανάπτυξης της δημιουργικότητάς τους. Αν μείνουμε στην οπτική των τριών τρόπων σύνδεσης περιβάλλοντος-εκπαίδευσης, η χρήση υπολογιστών περιορίζεται στο να δει το περιβάλλον ως αντικείμενο μελέτης (about the environment) και ως μέσο για την ευαισθητοποίηση για τα περιβαλλοντικά προβλήματα (for the environment).

Η ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Κάτω από τον όρο ΕΠ, στεγάζονται μια σειρά από ερευνητικές προσεγγίσεις και εμπορικά προϊόντα, που έχουν ως κοινό στοιχείο, την υποστήριξη της ελεύθερης πλοήγησης του χρήστη σε ένα κατασκευασμένο, γραφικό, πλασματικό χώρο και την

εμπλοκή του σε αυτόν με την παροχή δυνατότητας δράσης και επικοινωνίας σε σχεδόν πραγματικό χρόνο και ενίοτε μέσα από πολλά κανάλια αισθήσεων (όραση, ακοή, αφή, κιναισθησία). Γενικά μπορούμε να ορίσουμε ως τέτοια την τεχνολογία, που επιτρέπει στο χρήστη να συμμετέχει σε έναν "εικονικά πραγματικό" κόσμο. Η προσπάθεια για έναν ορισμό, συναντάει πέρα από τη δυσκολία του να συστηγάσει πολλές και ποικίλες προσεγγίσεις, και το οξύμωρο του ίδιου του ονόματος που "παντρεύει" το πραγματικό με το πλασματικό (εικονικό). Οφείλουμε όμως να επισημάνουμε ότι διεθνώς έχουν προταθεί αρκετά υποκατάστατα του όρου virtual reality, αλλά και στη χώρα μας έχουν προταθεί διαφορετικές αποδόσεις του όρου «εικονική πραγματικότητα».

Έχοντας ως κριτήριο το υλικό (υπολογιστής, ειδικές συσκευές) του συστήματος μπορούμε να διακρίνουμε: τις κατηγορίες των επιτραπέζιων συστημάτων ΕΠ (DeskTop VR) που στηρίζονται σε ένα σύγχρονο προσωπικό υπολογιστή, των συστημάτων εμβύθισης (Immersion VR) που χρησιμοποιούν συνήθως ένα οπτικό κράνος για να προβάλλουν στερεοσκοπικές εικόνες στα μάτια του χρήστη και να δημιουργούν την αίσθηση της "εμβύθισης" στο εικονικό περιβάλλον, τα συστήματα προσομοίωσης (διαστημολογίων, αεροπλάνων, ...) και άλλα ειδικά συστήματα. Ανάλογα με τον τρόπο που επιλέγεται, για να αναπαρασταθεί ο εικονικός κόσμος, εμφανίζονται οι εξής τύποι συστημάτων ΕΠ: συστήματα εμβύθισης (Immersive Systems) στα οποία ο χρήστης αποκόπτεται από το περιβάλλον, συστήματα προβολής (Projection VR) με το χρήστη να περιβάλλεται από οθόνες ή πετάσματα, συστήματα παράθυρου στον (εικονικό) κόσμο (Window on World Systems) στα οποία η αναπαράσταση του εικονικού περιβάλλοντος προβάλλεται σε μια οθόνη υπολογιστή, και συστήματα τηλεπαρουσίας (Telepresence Systems) όπου κάποιος χειρίζεται από απόσταση ένα πραγματικό ή πλασματικό αντικείμενο ή σώμα.

Υφίσταται ακόμη και ένας λειτουργικός διαχωρισμός ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής - αλληλεπίδρασης του χρήστη με το εικονικό περιβάλλον. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό οι εφαρμογές πλέον ΕΠ διακρίνονται σε: παθητικές στις οποίες ο χρήστης δεν έχει έλεγχο, απλά ξαναγίνεται σε ένα κόσμο που τον περιβάλλει, εξερευνητικές στις οποίες υπάρχει πλήρης ελευθερία πλοήγησης αλλά όχι επέμβαση στα δρώμενα και αλληλεπιδραστικές όπου υπάρχει η δυνατότητα για μεταβολή του εικονικού περιβάλλοντος.

Καταλήγοντας, σημείο κλειδί είναι η έννοια της αλληλεπίδρασης, ενώ σαν ελάχιστη προϋπόθεση θεωρούμε ότι πρέπει να αποδεχτούμε τη δυνατότητα ελεύθερης πλοήγησης του χρήστη.

Η ΕΠ παρέχοντας τη δυνατότητα για προσομοιώσεις πραγματικού χρόνου και για αλληλεπιδράσεις μέσα από πολλά κανάλια αισθήσεων δεν περιορίζεται μόνο στην αναπαραγωγή τμημάτων της συμβατικής πραγματικότητας, αλλά είναι σε θέση να δημιουργήσει συνθετικές πραγματικότητες ακόμη και χωρίς αντίστοιχο πραγματικό προηγούμενο. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν όρια. Κανείς δεν μπερδεύει τον εικονικό κόσμο με τον

πραγματικό, ακόμη και στα συστήματα εμβύθισης. Η αίσθηση ότι όλα μπορούν να «υλοποιηθούν» ανήκει αποκλειστικά στο χώρο της επιστημονικής φαντασίας, χώρο που προέβλεψε άλλωστε, κάποια συστήματα ΕΠ, αρκετά πριν από τους επιστήμονες.

ΕΙΚΟΝΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ

Η χρήση της ΕΠ στην εκπαιδευτική διαδικασία συσχετίζεται κυρίως με την εποικοδομητική διδακτική και βιωματική μάθηση. Τα χαρακτηριστικά που την κάνουν ισχυρό εργαλείο ανάπτυξης ανοικτών εκπαιδευτικών περιβαλλόντων είναι η πλήρης ελευθερία πλοήγησης στον τρισδιάστατο χώρο, η αλληλεπίδραση σε πραγματικό χρόνο και η οπτική γωνία πρώτου προσώπου που παρέχει στο χρήστη. Επιπλέον σε κάποια εικονικά περιβάλλοντα η αλληλεπίδραση με τα αντικείμενα του εικονικού κόσμου, γίνεται με φυσικό τρόπο (κινήσεις χεριών, σώματος), χωρίς την ανάγκη επεξηγήσεων, παρακάμπτοντας κάποια συστήματα συμβόλων και προσεγγίζοντας μια "φυσική σημαντική". Εδώ υπεισέρχεται ένα ολόκληρο ερευνητικό πεδίο, με πολλές ερευνητικές προκλήσεις ακόμη ανοιχτές.

Η εισαγωγή της ΕΠ ως εκπαιδευτικού εργαλείου έγινε ιδιαίτερα ευνοϊκά αποδεκτή από φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (μελλοντικούς εκπαιδευτικούς), σε μια πιλοτική έρευνα που διεξήχθη το 1995-96. Οι μισοί δήλωσαν ενθουσιασμό ή/και εντυπωσιασμό με την πρώτη επαφή τους με μια εφαρμογή επιτραπέζιας ΕΠ για εκπαιδευτική χρήση. Ας μην ξεχνάμε ότι η αίσθηση του "Θαυμαστού" αποτελεί έννοια κλειδί για να ενεργοποιηθεί η περιέργεια και η διαδικασία της γνώσης μέσα από αναζήτηση και έρευνα. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι φοιτητές δεν έδωσαν τη γνώμη τους για αυτό που φαντάζονταν ότι μπορεί να κρύβεται πίσω από τον όρο ΕΠ. Όλες οι απόψεις τους λήφθηκαν αφού χρησιμοποίησαν ένα τέτοιο σύστημα και μάλιστα περιορισμένων δυνατοτήτων, σε συγκεκριμένες, απλές εφαρμογές.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με τους πολύπλευρους στόχους της και την ποικιλία των μεθοδολογικών εργαλείων που χρησιμοποιεί, εμφανίζει μια σειρά από αντιστοιχίες στη θεωρία και την πρακτική με την εικονική πραγματικότητα. Οι κυριότερες από αυτές είναι: και οι δύο ευνοούν την απόκτηση και τον εμπλουτισμό εμπειριών και γνώσεων μέσα από τις αισθήσεις, προωθούν την ανάπτυξη ενός κλίματος ελευθερίας και συντελούν στη μείωση της ομοιογένειας της συμπεριφοράς.

Θεωρούμε ότι η χρήση εικονικών κόσμων, οφείλει να είναι πάντα επικουρική στα πλαίσια προγραμμάτων ΠΕ ενισχύοντας κυρίως τη διάσταση της γνώσης για το περιβάλλον. Πιστεύουμε ότι αυτή η χρήση μπορεί να συμβάλλει θετικά, έχοντας ισχυρή συναισθηματική επίδραση, πέρα από την απόκτηση γνώσεων,

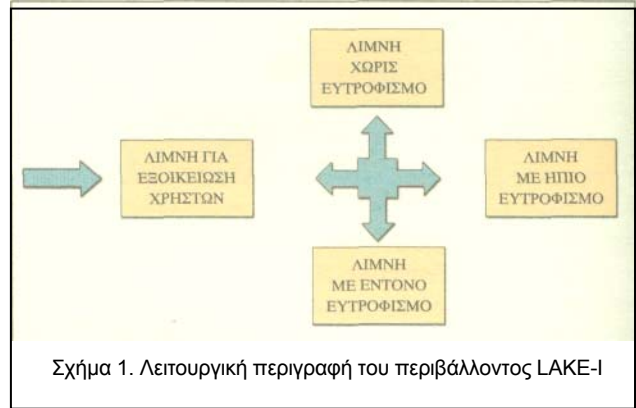
στη βίωση καταστάσεων και στην ευαισθητοποίηση των μαθητών στα περιβαλλοντικά προβλήματα. Σε πρώτη θεώρηση μπορούν να χρησιμοποιηθούν εικονικά περιβάλλοντα στην περιβαλλοντική εκπαίδευση όταν η διδασκαλία στο φυσικό περιβάλλον μπορεί να είναι αδύνατη ή επικίνδυνη, ή όταν η επίδραση πιθανών λαθών μπορεί να αποβεί καταστροφική. Όταν επίσης κρίνεται σημαντική η δημιουργία προσομοιώσεων ή όταν η αλληλεπίδραση με ένα μοντέλο μπορεί να είναι πιο ελκυστική από αυτή με την πραγματικότητα. Αντίθετα δεν πρέπει να χρησιμοποιείται, όταν είναι απαραίτητη η αλληλεπίδραση ομάδων με το εξεταζόμενο αντικείμενο, όταν η χρήση της μπορεί να είναι φθοροποιός φυσιολογικά ή συναισθηματικά ή όταν φοβόμαστε ότι μπορεί να προκληθεί σύγχυση με την πραγματικότητα. Πιθανά παραδείγματα εφαρμογών που μπορεί να εφαρμοστεί αυτή η τεχνολογία είναι η αναπαράσταση του μηχανισμού της φωτοσύνθεσης, η συμμετοχή του χρήστη στον κύκλο του νερού στη φύση, η παρατήρηση της λειτουργίας ενός πυρηνικού αντιδραστήρα κλπ.

TO PROJECT LAKE

Στο ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, διεξάγεται ένα εσωτερικό πρόγραμμα που έχει ως στόχο τη διερεύνηση της εισαγωγής Νέων Τεχνολογιών στην ΠΕ. Ιδιαίτερα ερευνάται η εισαγωγή τεχνολογιών ΕΠ. Το project αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη από το 1994 και εκτελείται από μέλη του EARTH team (the Educational Approach to virtual Reality Technologies team - Ομάδα Εκπαιδευτικής Προσέγγισης Τεχνολογιών Εικονικής Πραγματικότητας). Περιλαμβάνει τη δημιουργία και θεωρητική στήριξη ενός πλαισίου που να τεκμηριώνει τις προϋποθέσεις, πιθανές μεθοδολογίες εισαγωγής νέων τεχνολογιών στην ΠΕ καθώς και τη συσχέτιση αυτής της εισαγωγής με παιδαγωγικές θεωρίες, την υλοποίηση σχετικών πιλοτικών εφαρμογών ΕΠ και πολυμέσων, την πειραματική επαφή χρηστών διαφόρων επιπέδων, με τις εφαρμογές που έχουν αναπτυχθεί από τα μέλη της ομάδας, καθώς και με επιλεγμένες εφαρμογές, από αυτές που κυκλοφορούν στην αγορά, τη διερεύνηση των αποτελεσμάτων από τη χρήση των εφαρμογών και τη λήψη ανάδρασης από χρήστες, με στόχο τη διαρκή βελτιστοποίηση των αναπτυσσόμενων εφαρμογών και την επιβεβαίωση ή όχι κάποιων θεωρητικών προσεγγίσεων.

Ως θέμα για συγκεκριμένη έρευνα, υλοποίηση πρωτοτύπων και πειραματισμό, έχει επιλεγεί το φαινόμενο του Ευτροφισμού. Το φαινόμενο γιατί προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση και μεταφορά γνώσης και ταυτόχρονα δεν προσφέρεται ιδιαίτερα για πειραματική μελέτη πεδίου. Επιπλέον αποτελεί ένα από τα πιο συχνά εμφανιζόμενα προβλήματα των λιμναίων οικοσυστημάτων. Η εφαρμογή αναπτύσσεται σε επιτραπέζιο σύστημα εικονικής πραγματικότητας, με την επιλογή της εικονικής αναπαράστασης τύπου "παράθυρο στον κόσμο».

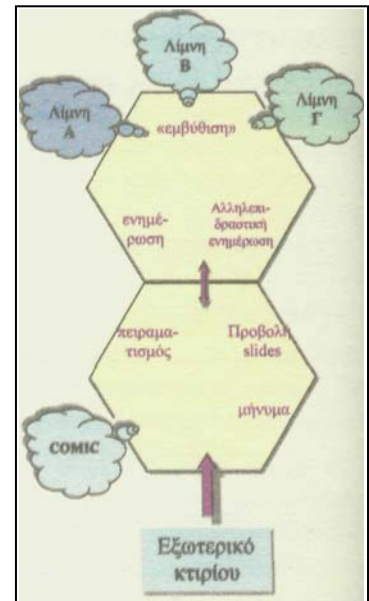
Στο πρόγραμμα LAKE διακρίνονται τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση (LAKE-I), αναπτύχθηκε ένα σύνολο εικονικών περιβαλλόν-

Σχήμα 1. Λειτουργική περιγραφή του περιβάλλοντος LAKE-I

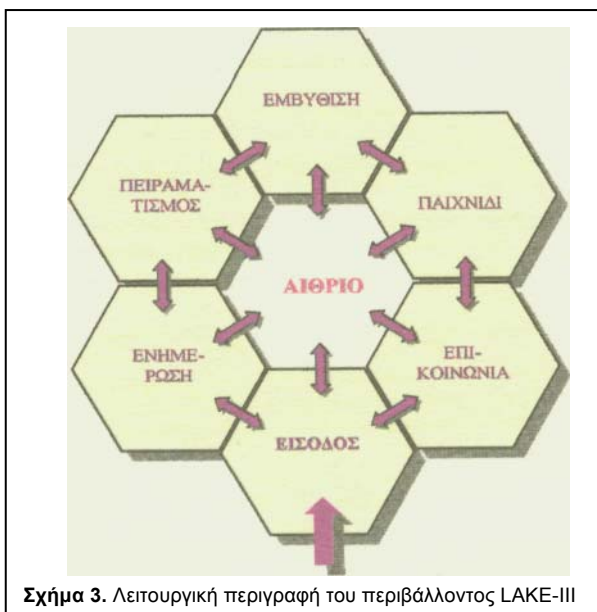
των. Η δομή του λογισμικού αποτελείται από τέσσερις αλληλοσυνδεδεμένους κόσμους (εικονικές λίμνες) διαφορετικού βαθμού ευτροφισμού (σχήμα 1). Για κάθε λίμνη υπάρχουν διαθέσιμες 15 οπτικές γωνίες εκκίνησης της ελεύθερης πλοήγησης για το χρήστη (μέσα και έξω από τη λίμνη, παρακολούθηση ή οδήγηση ψαριού, οθόνες πληροφοριών και βοήθειας, προκαθορισμένες αυτόματες περιηγήσεις). Σχετικά με την αληθοφάνεια των αναπαραστάσεων, επιλέχθηκε η μεγαλύτερη δυνατή φυσικότητα (που επέτρεπε η τότε παρεχόμενη υπολογιστική ισχύς των προσωπικών υπολογιστών) για γνωστά αντικείμενα (ψάρια, φυτά). Ακολούθησε εμπειρική μελέτη με φοιτητές του ΠΤΔΕ, έχοντας ως σκοπό να διερευνηθεί η στάση τους ως προς τα εκπαιδευτικά εικονικά περιβάλλοντα (ΕΕΠ). Οι άξονες της έρευνας ήταν να διερευνηθεί η ποιότητα των περιβαλλόντων που αναπτύχθηκαν, η αξιολόγηση της χρήσης διαφόρων περιφερειακών συσκευών πλοήγησης και η σύγκριση τριών εκπαιδευτικών εργαλείων (κείμενο, πολυμέσα, ΕΠ) στο ίδιο αντικείμενο. Οι αντιδράσεις των φοιτητών ήταν γενικά θετικές. Σε σημαντικό ποσοστό δήλωσαν ενθουσιασμό ή εντυπωσιασμό. Αμφιλεγόμενο σημείο αποτελεί η ευκολία εκμάθησης.

Στη δεύτερη φάση (LAKE-II), επεκτάθηκε η υλοποιημένη εφαρμογή με διαφορετική μορφή και εισαγωγή νέων δυνατοτήτων. Συγκεκριμένα έγινε συνδυασμός της ΕΠ με πολυμέσα, και σχεδιάστηκε νέο interface που περιλαμβάνει ποικιλία δραστηριοτήτων όπως, πληροφόρηση

Σχήμα 2. Λειτουργική περιγραφή του περιβάλλοντος LAKE-II

από διαφάνειες, αλληλεπιδραστικά 3D γραφικά και κόμικ. Οι διασυνδεδεμένοι εικονικοί κόσμοι έχουν αυξηθεί στους οκτώ. Στο σχήμα 2, εμφανίζεται η γενική ιδέα της οργάνωσης του περιβάλλοντος με τη μορφή ενός κτιρίου, μέσα στο οποίο παρέχονται δυνατότητες αλληλεπίδρασης και ενημέρωσης καθώς και συνδέσεις με άλλους εικονικούς κόσμους και τις εικονικές λίμνες του LAKE-I. Ακολούθησε εμπειρική μελέτη, με μαθητές γυμνασίου 13 - 15 ετών στα πλαίσια ενός προγράμματος ΠΕ, τη σχολική χρονιά 1996-97. Στόχος της μελέτης ήταν να αποτυπωθεί η κριτική τοποθέτηση των μαθητών, απέναντι σε περιβάλλοντα πολυμέσων κατ ΕΠ σχετικά με το φαινόμενο του ευτροφισμού αλλά και με άλλα θέματα σχετικά με το περιβάλλον. Σε γενικά πλαίσια, οι μαθητές εντυπωσιάστηκαν κατ «διασκέδασαν» με τα εικονικά περιβάλλοντα που τα προτιμούν από τα αντίστοιχα πολυμεσικά. Συστηματική επεξεργασία των δεδομένων βρίσκεται σε εξέλιξη. Ο σχεδιασμός και η επέκταση της εφαρμογής, αποτελούν την τρίτη φάση του προγράμματος (LAKE-III).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΕΠ αν και σχετικά νέα τεχνολογία (τόσο ώστε να μην έχει χάσει ακόμα τον μύθο που την περιβάλλει), αφού πέρασε από τις βασικές στρατιωτικές (πατήρ πάντων πόλεμος) και βιομηχανικές χρήσεις, έχει φτάσει στο σημείο να παράγει προϊόντα για διασκέδαση. Δεν είμαστε λοιπόν προφήτες όταν βλέπουμε την πιθανότητα για χρήση της στην εκπαίδευση τα προσεχή χρόνια. Ακόμη και αν απαιτείται σημαντικό χρονικό διάστημα για την ένταξη της ΕΠ στην εκπαίδευση, είναι σημαντικό να τεθούν και να απαντηθούν ερωτήματα τώρα, ώστε να ληφθούν υπόψη οι παρατηρήσεις στο σχεδιασμό κατ στη βελτιστοποίηση αυτής της τεχνολογίας. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών-ερευνητών σε αυτή τη φάση της διερεύνησης είναι κρίσιμη, γιατί δίνεται η

ευκαιρία να συμβάλλουν στις προδιαγραφές των εφαρμογών ΕΠ, αρκετά έγκαιρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- S. Aukstakalnis and D. Blatner, "Silicon Mirage - The art and science of virtual reality", Peachpit press, 1992
- Ε. Φλογαίτη, "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση", Πανεπιστημιακές Ελληνικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1993
- Α. Γεωργόπουλος και Ε. Τσαλίκη, "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση", εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1993
- Α. Mikropoulos, Α. Katsikis and Α. Chalkidis, "Virtual environments for environmental education", Proceedings of ED-MEDIA'95, Graz, Austria 1995
- J. Isdale, "What Is Virtual Reality?", ftp.u.washington.edu in public/virtual-worlds/papers, Oct. 1993
- W. Winn, "A conceptual basis for educational applications of virtual reality", ftp.u.washington.edu/public/VirtualReality, August 1993
- Α. Κασίκης, Α. Μικρόπουλος και Α. Χαλκίδης, "Οικολογικές έννοιες στον κυβερνοχώρο - Η πληροφορική στην περιβαλλοντική εκπαίδευση", Πρακτικά του 2ου Πανελληνίου συνεδρίου διδακτικής των μαθηματικών και πληροφορικής στην εκπαίδευση, σ. 581-589, Λευκωσία 1995
- Α. Χαλκίδης, Α. Μικρόπουλος, Α. Κασίκης, "Εικονική πραγματικότητα στην περιβαλλοντική εκπαίδευση. Το project LAKE - Πρώτα αποτελέσματα", Πρακτικά του 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Διδακτικής των Μαθηματικών και Πληροφορικής στην Εκπαίδευση, σ. 568-581, Πάτρα, Μάιος 1997
- Α. Chalkidis, T. A. Mikropoulos and Α. Katsikis, "Virtual Environments in Environmental Education: First Results", Proceedings of 1st International Conference VRET '97 (Virtual Reality in Education and Training), pp.49-58, June 1997, Loughborough, UK
- Α. Mikropoulos, Α. Chalkidis, Α. Katsikis and Α. Emvalotis, "Students' attitude toward Educational Virtual Environments", Education and Information Technologies, v.3, pp. 137-148, UK, 1998

Ο Α. Χαλκίδης, είναι καθηγητής πληροφορικής, υπ. διδάκτορας περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ο Α. Κασίκης, είναι επίκουρος καθηγητής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και ο Α. Μικρόπουλος, είναι επίκουρος καθηγητής πληροφορικής στην εκπαίδευση Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Για τον μαθητοκεντρισμό

του Αλέξανδρου Γεωργόπουλου

Την τελευταία εικοσαετία είμαστε μάρτυρες μιας έκρηξης στο χώρο της ΠΕ με κύρια χαρακτηριστικά, αφενός Το αυξημένο ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά προβλήματα, αφετέρου τις προσπάθειες για κάποιου είδους "μαθητοκεντρική" προσέγγιση και επεξεργασία των προβλημάτων αυτών στο σχολείο. Αυξανόμενος αριθμός εκπαιδευτικών και των δύο φύλων, φαίνεται να έχει ριχτεί κυριολεκτικά "με τα μούτρα", σε μια προσπάθεια σύνδεσης των δύο παραπάνω χαρακτηριστικών, μερικές φορές με εντυπωσιακά αποτελέσματα σε ότι αφορά την εμπλοκή των παιδιών με τη μαθησιακή διαδικασία.

Χωρίς καμία διάθεση να αμφισβητηθεί η περιβαλλοντική ευαισθησία των εκπαιδευτικών αυτών, θα πρέπει να σημειωθεί πως το κατεχοχρήν στοιχείο που ανεβάζει την αυτοεικόνα των εκπαιδευτικών οι οποίοι "τρέχουν" προγράμματα (project) στο χώρο της ΠΕ, είναι η επιτυχία τους στον τομέα της αυτενέργειας των παιδιών. Το "καμάρι" των εκπαιδευτικών αυτών, είναι τα επιτεύγματα στα οποία τα παιδιά έφτασαν ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΔΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥΣ ΡΥΘΜΟΥΣ και όχι τις έξωθεν επιβαλλόμενες δασκαλοκεντρικές επιλογές. Το έργο τους αυτό το αξιολογούν θετικά, όχι μόνο γιατί τα παιδιά τους ευαισθητοποιήθηκαν, έμαθαν και έπραξαν σε σχέση με ένα περιβαλλοντικό θέμα, αλλά κυρίως γιατί όλα αυτά έγιναν ακολουθώντας την ελεύθερη βούληση των παιδιών και όχι καταπνίγοντας την, όπως συνηθέστατα γίνεται μέσα στους περιορισμούς και τις αγκυλώσεις του αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος.

Πού όμως στηρίζεται η άποψη τους αυτή; Πού οφείλεται η ευαισθητοποίηση αυτή προς το μαθητοκεντρισμό; Τι είναι αυτό που οδήγησε σ' αυτή τη νέα παιδαγωγική εποχή, όπου οι βαθύτερες επιθυμίες, ενδιαφέροντα και ρυθμός των παιδιών δεν περνιούνται πια "στο ντούκου" όπως γινόταν (και εξακολουθεί σε πάρα πολλές περιπτώσεις να γίνεται) μέχρι τώρα;

Το επιστημολογικό ρήγμα

Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους (αν όχι ο σημαντικότερος) φαίνεται να είναι η ριζική αμφισβήτηση της εξιδανικευμένης επιστημονικής γνώσης. Η αμφισβήτηση δηλαδή του δόγματος πως η επιστήμη οδηγεί σε αντικειμενικά

αναμφισβήτητες αλήθειες, απόλυτες βέβαιες και κατοχυρωμένες. Η άποψη αυτή, η οποία είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της κοσμοθεώρησης που ονομάστηκε Θετικισμός, άρχισε να υποχωρεί γύρω στα χρόνια του '60 και να δίνει την Θέση της σε μια πολύ διαφορετική άποψη για τα επιστημονικά πράγματα, που σε γενικές γραμμές έχει ως εξής: οι επιστημονικές ερμηνείες, ακόμη και στο πεδίο των Θετικών επιστημών, δεν είναι καθόλου ασφαλείς. Αλλάζουν ριζικά κάθε τόσο και μάλιστα το χαρακτηριστικό αυτό θεωρείται πως συνοδεύει την επιστημονική πρόοδο. Επομένως η πραγματικότητα δεν μπορεί να περιγραφεί με οριστικό, τελεσίδικο και αμετάκλητο τρόπο. Εννοείται πως, αν αυτή η κατάσταση που χαρακτηρίζει τις θετικές επιστήμες όπως προαναφέρθηκε, για τις επιστήμες του ανθρώπου κατά μείζονα λόγο δεν μπορεί να θεωρηθεί πως υπάρχει καθορίσιμη άπαξ δια παντός αλήθεια.

Ίσως δεν έχουμε καν το δικαίωμα να μιλάμε για αλήθεια. Είναι κάτι ρευστό που αλλάζει με τις διάφορες εποχές. Άλλη ήταν η αλήθεια κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, άλλη κατά το μεσαίωμα και εντελώς διαφορετικά σήμερα. Αφού συνεπώς δεν υπάρχει μια κοινή αλήθεια που να διαπερνά το κοινωνικό και επιστημονικό καθεστώς κάθε εποχής, δεν υπάρχει και αντικειμενικό μέτρο σύγκρισης ανάμεσα σε διάφορες χρονικές περιόδους και πολιτισμούς. Αντιπαραθέτοντας τα υπέρ και τα κατά ενός κοινωνικού συστήματος, μιας επιστημονικής θεωρίας ή ενός πολιτισμού, στα οποία χρησιμοποιούμε, σαν μέτρο σύγκρισης τις σημερινές κυρίαρχες αξίες και τρόπους σκέψης, ξεχνώντας πως και αυτές επίσης είναι πρόσκαιρες.

Απλώς έχουν επικρατήσει (που σημαίνει πως εμείς τις δεχόμαστε σαν αδιαμφισβήτητα αληθινές), οπότε μέσα από αυτές δεχόμαστε επίσης τις εξηγήσεις για τον κόσμο (κοινωνικές και επιστημονικές) σαν "ορθότερες", "πληρέστερες" ή "αληθέστερες". Με την έννοια αυτή η εκάστοτε αλήθεια (επιστημονική ή άλλη) επιβάλλεται κοινωνικά και δεν υπάρχει εγγενώς, απολύτως η "αντικειμενικά". Συνεπώς, οι ιδέες των πρωτόγονων, των Ινδιάνων, των Βουδιστών, των Μουσουλμάνων των εκάστοτε εχθρών, αλλά και των παιδιών μας αξίζουν το σεβασμό μας. Δεν είναι αφελείς ή ανιστόρητες και εσφαλμένες, περισσότερο απ' ότι οι κυρίαρχες, σημερινές δικές μας.

(Παρεπιπτόντως, θα πρέπει να σημειωθεί πως η άποψη αυτή έρχεται σε ευθεία αντίθετα με μία από τις βασικές ιδέες του σύγχρονου κόσμου, στην οποία είχε και στηρίξει τις ελπίδες του και από την οποία αντλεί νομιμότητα: την ιδέα της προόδου, πώς δηλαδή κάθε εποχή είναι καλύτερη, προοδευτική, ανθρωπινότερη, δημοκρατικότερη κλπ. από όλες τις προηγούμενες και πως -άρα- η έλευση μιας ακόμα καλύτερης είναι απλώς θέμα χρόνου.)

Η κριτική στην παραδοσιακή διδακτική

Σαν συνέπεια της προηγούμενης προβληματικής προκύπτουν και τα κύρια σημεία πάνω στα οποία ασκείται κριτική προς την παραδοσιακή, δασκαλοκεντρική άποψη για την εκπαίδευση.

Πρώτον, ο δασκαλοκεντρισμός είναι μια αναχρονιστική, άποψη. Υπαινίσσεται πως οι ιδέες των παιδιών είναι "εσφαλμένες" και πως θα πρέπει να αντικατασταθούν από τις "σωστές" επιστημονικές απόψεις τις οποίες εκφράζει ο εκάστοτε εκπαιδευτικός.

Είδαμε όμως προηγουμένως πως η αλήθεια είναι "ρευστή" και πως αλλάζει πολύ συχνά, σύμφωνα με την έρευνα και τον επιστημονικό προβληματισμό.

Όσο πιο έντονα είναι αυτά, τόσο πιο γοργά αλλάζει η "αλήθεια". Για παράδειγμα, πριν από μερικά χρόνια, οι εκπαιδευτικοί της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης πρέσβευαν πως το "ρευστό" (κοινωνικά και επιστημονικά) ήταν η ανακύκλωση χαρτιού. Τώρα τελευταία όμως, άρχισε να κυκλοφορεί η άποψη πως δεν είναι τόσο "σωστό" όσο νομιζόταν. Τέτοιου είδους παραδείγματα υπάρχουν πολλά και ίσως θα 'πρεπε να μας ευαισθητοποιήσουν ακόμα πιο έντονα στο να σεβαστούμε μάλλον τις επιθυμίες και τους εσωτερικούς ρυθμούς των παιδιών, παρά την εκάστοτε επιστημονική γνώση. Ας μην νομίζεται επιπλέον πως μόλις πληροφορηθούν τα παιδιά την "αλήθεια" για τον κόσμο αμέσως την ασπάζονται. Αλλιώςτικα οι έφηβοι και των δύο φύλων από καιρό τώρα θα είχαν σταματήσει να καπνίζουν!.

Δεύτερον, ο δασκαλοκεντρισμός είναι μια αυταρχική άποψη. Και δεν μπορεί να είναι κάτι άλλο, από τη στιγμή που θεωρεί την επιστημονική άποψη μόνο σαν ορθή και θέλει να την επιβάλλει σαν (μοναδική μάλιστα) αλήθεια, πάνω στις "εσφαλμένες" απόψεις των παιδιών. Επιπλέον χωρίς να δίνει "δεκαράκι τσακιστό" για το τι έχουν στο μυαλό τους τα παιδιά ή τι συνδέσεις κάνουν ανάμεσα σ' αυτά που μαθαίνουν τώρα και σ' αυτά που έχουν μάθει παλιότερα.

Τρίτον, ο δασκαλοκεντρισμός είναι αναποτελεσματικός: με τη διαδικασία αυτή, ελάχιστα πράγματα μαθαίνονται πραγματικά. Γιατί απλούστατα δε μαθαίνει κανείς όταν η γνώση του προσφέρεται έτοιμη "απέξω" ή "από πάνω", όταν δεν συνδέεται με τις εμπειρίες και τα βιώματα του, όταν "δεν του

λέει τίποτα", όταν είναι "άσχετη" με τη ζωή των παιδιών.

Κανείς άνθρωπος δε μαθαίνει αρχίζοντας από ένα αφηρημένο νόμο, συσχέτιση θεωρητική ή ορισμό που θα συναντήσει σ' ένα βιβλίο και εκεί επάνω να οικοδομήσει συμπεράσματα. Αντίθετα, μέσα από τα βιώματα μας φτιάχνουμε υποθέσεις που, τις ελέγχουμε έως ότου ανατραπούν οι περισσότερες και μείνουν μερικές που τις κρατάμε σαν σωστές (μέχρι να διαψευστούν και αυτές). Αυτή η διαδικασία πολύ απλά λέγεται "μαθαίνω από τα λάθη μου". Έτσι το - φαινομενικά μόνο - παράδοξο συμπέρασμα αυτό μας υποχρεώνει να παραδεχτούμε πως αν θέλουμε πραγματικά να βοηθήσουμε την παραγωγή γνώσης στον κόσμο των παιδιών, θα πρέπει να συστηματοποιήσουμε την παραγωγή λαθών (!!) αρχίζοντας από τις ιδέες και υποθέσεις που αυτά έχουν στο κεφάλι τους και βοηθώντας τα να τις διαψεύσουν. Τέτοιου είδους θα πρέπει να είναι μια αποτελεσματική μαθητοκεντρική προσέγγιση.

Η μέθοδος project

Ποια όμως είναι τα διδακτικά χαρακτηριστικά εκείνα τα οποία μπορούμε να θεωρήσουμε ως τα απολύτως απαραίτητα και ουσιώδη για τη μαθητοκεντρική προσέγγιση;

Ο κ. Χρυσάφιδης στο βιβλίο του Βιωματική - Επικοινωνιακή Διδασκαλία, Η Εισαγωγή της Μεθόδου Project στο Σχολείο, τα περιγράφει ως εξής:

1. Συσχετισμός διδακτέου με την καθημερινή ζωή: αν θέλουμε να αναβαθμίσουμε το σχολείο, θα πρέπει με κάποιο τρόπο να τις προσδέσουμε πάλι στην πραγματική ζωή που τρέχει γύρω του και έξω του. Θα πρέπει να παραδεχτούμε πως σήμερα το αναλυτικό πρόγραμμα δεν περιέχει τίποτα π.χ. για το αποχετευτικό πρόβλημα των μεγαλουπόλεων, την εθνική οικονομία, το ρατσισμό, τη βία, την κοινωνική ανισότητα, τη φτώχεια. Όλα τα προηγούμενα θέματα (καθώς και πάρα πολλά άλλα) θα πρέπει με κάποιο τρόπο να ενσωματωθούν στο αναλυτικό πρόγραμμα, ώστε το σχολείο να ξαναγίνει ταυτόχρονα ελκυστικό και αποτελεσματικότερο.

2. Δραστηριοποίηση των μαθητών: ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να μάθει κάποιος είναι η ενεργός εμπλοκή του στη διαδικασία της μάθησης. Το περιβόητο δόγμα του Dewey, learning by doing, συνοψίζει όλη την αλήθεια για το πώς μαθαίνουμε καλύτερα: τα παιδιά αφήνονται να βιώσουν εμπειρίες κάθε είδους και μετά κάτω από κατάλληλη καθοδήγηση να μετουσιώσουν τα βιώματα αυτά σε βιωματική γνώση. Αυτού του είδους η γνώση - ισχυριζόμαστε πως - είναι βιωματική, μονιμότερη, προσλαμβάνεται ευκολότερα και λαμβάνει χώρα με ανθρωπινότερο τρόπο, δηλαδή με πιο ήπιες συνθήκες, από αυτήν η οποία προσλαμβάνεται μέσα από τις παραδοσιακές μεθόδους.

3. Καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης: δε σημαίνει τίποτα άλλο παρά την καλλιέργεια της ανθρωπίνης ικανότητας να

λύνει προβλήματα. Μέχρι σπγμής το κυρίως ζητούμενο στην εκπαίδευση είναι μάλλον η προσφορά γνώσεων, η οποία όμως, κάτω ειδικά από την αύξηση του όγκου της γνώσης κατά τις τελευταίες δεκαετίες, είναι μάλλον άχρηστη για τους ανθρώπους του επόμενου αιώνα.

Για τον λόγο αυτό, μάλλον πρέπει να επικεντρωθούμε στην καλλιέργεια της ικανότητας για επίλυση προβλημάτων, διαδικασία που συγγενεύει άλλωστε με τη συγκρότηση των επισημονικών Θεωριών.

4. Συνεργατικότητα: μέχρι τώρα μέσα στην τάξη, το κυρίαρχο μοντέλο διδασκαλίας ήταν η μετωπική διδασκαλία. Ο εκπαιδευτικός επικοινωνεί με κάθε παιδί χωριστά. Σε μια τάξη όμως με συνεργατική ατμόσφαιρα, η επικοινωνία είναι δυνατή προς πάσα κατεύθυνση και ο εκπαιδευτικός αποτελεί απλά ένα ισότιμο μέλος. Οι κοινωνικές συνδηλώσεις της έλλειψης συνεργατικής ατμόσφαιρας στην τάξη, είναι ιδιαίτερα απειλητικές: ανταγωνισμός και ατομικισμός που περιθωριοποιούν την επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά και κάποιες φορές την ποινικοποιούν μάλιστα. Το μήνυμα του δασκαλοκεντρισμού είναι σαφές: η αυτοοργάνωση των ενδιαφερόντων των παιδιών δεν είναι αποδεκτή. Όλα γίνονται με ενδιάμεσο το δάσκαλο.

5. Διαφοροποιημένη διδασκαλία: η διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης πρέπει να υποτάσσεται στις ιδιαίτερες ανάγκες και ενδιαφέροντα των παιδιών. Άμεση συνέπεια του προηγούμενου είναι η λεγόμενη "εσωτερική διαφοροποίηση" του μαθήματος.

Η προσήλωση στους εσωτερικούς ρυθμούς των παιδιών, οδηγεί αναπόφευκτα σε μια διαφορετική από την κυρίαρχη τάξη, όπου μαθητές και μαθήτριες επεξεργάζονται διάφορα θέματα (ή διαφορετικές πτυχές του ίδιου θέματος) σε ομάδες, με διαφορετικούς ρυθμούς η κάθε μία, ανάλογα με τη σύγκλιση ή μη των ενδιαφερόντων και αναγκών τους. Η ομοιόμορφη αντιμετώπιση του θέματος έχει σαν αποτέλεσμα την αδιαφορία της πλειοψηφίας, την πλήξη και το άγχος και ίσως το ενδιαφέρον μόνο μιας μικρής μειοψηφίας που τυχαίνει τη στιγμή εκείνη να έχει συντονιστεί με αυτό που γίνεται στην τάξη.

6. Διακλαδικό μάθημα: η πολυδιάσπαση της γνώσης σε πάρα πολλούς τομείς, εμποδίζει τα παιδιά να αρχίσουν να συσχετίζουν αυτούς τους τομείς μεταξύ τους. Όταν μαθαίνουν τη χημεία των πλαστικών, σπάνια καταλήγουν και στην οικολογική τους διάσπαση, όταν μαθαίνουν για τα επιτόκια και τους τόκους, είναι εντελώς απίθανο να το συνδέσουν με την υπερχρέωση του Τρίτου Κόσμου, η πραγμάτευση ενός θέματος Ιστορίας, δεν είναι καθόλου αναγκαίο πως θα καταλήξει σε μια συζήτηση για τα δεινά του πολέμου.

Όλα αυτά εμφανίζονται σαν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, ενώ στην πραγματικότητα είναι αλληλοδιαπλεκόμενα και μάλλον θα 'πρεπε να γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας

κάτω από αυτό το πρίσμα.

7. Χειρωνακτική εργασία: το σημερινό αναλυτικό πρόγραμμα βρίθει θεωρητικών μαθημάτων. Η χειρωνακτική εργασία θεωρείται "κατώτερη" δραστηριότητα με όλα τα ατυχή αποτελέσματα πάνω στην (ανάπηρη από την άποψη αυτή) ζωή των ανθρώπων.

Εννοείται πως η άποψη αυτή αναθεωρήθηκε πια. Η χειρωνακτική εργασία δίνει την ευκαιρία στον εργαζόμενο άνθρωπο να αναγνωρίσει το είναι του μέσα σ' αυτήν, να αλλάζει μέσα από την δράση, να αναπτύσσει σωματικές και διανοητικές ικανότητες, να αντιλαμβάνεται τα λάθη του. Επιπλέον η χειρωνακτική εργασία έχει το προσόν να είναι άμεση με χειροπιαστά αποτελέσματα. Πρώτης τάξεως παιδαγωγικό εργαλείο.

8. Άνοιγμα του σχολείου στη ζωή: είναι κοινός τόπος πως το παραδοσιακό σχολείο χαρακτηρίζεται από ένα απομονωτισμό, που ανάγκαζε τα παιδιά να ζουν μια σχιζοειδή κατάσταση ανάμεσα σε δύο κόσμους που αλληλοαποκλείονταν. Ευτυχώς έχουμε δείγματα πως η κατάσταση αυτή αλλάζει και πρέπει να αλλάξει. Χαρακτηριστικά σημεία της αλλαγής αυτής αποτελούν οι επισκέψεις εξωσχολικών (συγγραφείς, επιστήμονες, επαγγελματίες) στις τάξεις και οι συζητήσεις τους με παιδιά, καθώς και το αντίστροφο: η έξοδος παιδιών προς οργανισμούς (δημαρχείο, ΟΤΕ, εργαστάσιο) ή μέρη ποικίλου ενδιαφέροντος (δάσος, λιμάνι, μουσείο).

Η αλληλοσυμπλήρωση αυτή του σχολείου και της κοινωνίας θεωρείται πλέον πως οδηγεί προς πιο ρεαλιστικές συλλήψεις της πραγματικότητας από τα παιδιά.

9. Ο Εκπαιδευτικός σαν εμπυχωτής και όχι παντογνώστης: παύει πλέον να είναι ο μοναδικός πομπός γνώσης και πληροφοριών. Μετατρέπεται σε συντονιστή δραστηριοτήτων. Αναγκάζεται πια εκ των πραγμάτων (αν θέλει να επικοινωνεί με μια "ζωντανή" τάξη) να ψάχνει και να ερευνά τι γίνεται γύρω του, να έχει άποψη ιδιαίτερα για τα θέματα που απασχολούν την νεολαία. Δημιουργεί μπροστά στα παιδιά, ενδιαφέρουσες παιδαγωγικές καταστάσεις, ώστε να τα σπρώξει προς την αυτενέργεια. Ο ίδιος επιβλέπει παρακινεί, συμβουλεύει, αλλά και μαθαίνει από τη δράση της ομάδας στην οποία συμμετέχει και αυτός. Η διεπιστημονικότητα διαφόρων θεμάτων τέλος δημιουργεί τις προϋποθέσεις για συνεργασίες με άλλους εκπαιδευτικούς. Η ανησυχία και η Ιαβεβαιότητα που χαρακτηρίζουν ίσως μερικές φορές τον "άλλο" αυτό ρόλο του εκπαιδευτικού, δε θα πρέπει να μηδενίσουν τη χαρά της δημιουργίας αλλά και την ικανοποίηση για το σπάσιμο της μονοτονίας από την άλλη.

Κάτι ακόμα...

Πιθανότατα τα παραπάνω κριτήρια "δε φτάνουν". Όχι γιατί είναι λειψά, αλλά γιατί το μαθητοκεντρικό αίτημα είναι κάτι περισσότερο από ένας τρόπος εκπαίδευσης: είναι ένας τρόπος

ζωής, μια κουλτούρα. Απαιτεί πολύ περισσότερα πράγματα, από την απλή εφαρμογή κάποιων κανόνων. Απαιτεί ίσως μια βαθιά εσωτερική αλλαγή σε επίπεδο ψυχοδομής, παράλληλα βέβαια και με μια εξωτερική θεσμική αλλαγή που θα αλλάξει τη συνολική ατμόσφαιρα της εκπαίδευσης προς μια πιο επικοινωνιακή - συνεργατική και κατά πάσα πιθανότητα, πιο ειρηνική διευθέτηση. Η κυρίαρχη κουλτούρα όμως είναι βαθιά ανταγωνιστική, ατομιστική, πολεμική. Για το λόγο αυτό, οι εκπαιδευτικοί που προσπαθούν να είναι μαθητοκεντρικοί, βρίσκονται συνήθως και δουλεύουν κάτω από ένα καθεστώς σχιζοφρενικό: διαισθάνονται πως η κατεύθυνση προς την οποία βαδίζουν είναι "ανώτερη" δουλεύοντας όμως κάτω από το παραδοσιακό καθεστώς (ωρολόγιο, προϊστάμενοι, υπουργείο) και παλεύοντας ταυτόχρονα με τον εαυτό τους, τόσο για να τον κάνουν καλύτερο από άποψη επικοινωνιακή, συνεργατική, όσο και για να καθησυχάσουν τις ανησυχίες και τις αβεβαιότητες, που σχετίζονται με το δρόμο που διάλεξαν.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές είναι σίγουρο πως δε μπορούμε να περιμένουμε θαύματα: μια νοοτροπία βαθιά ριζωμένη όπως η παραδοσιακή-δασκαλοκεντρική άποψη, δεν πεθαίνει εύκολα. Ούτε θα φτάσουμε κάποιο πρωί, ως δια μαγείας, στο μαθητοκεντρικό σχολείο. Χρειάζεται πολλή δουλειά τόσο σε κοινωνικό επίπεδο, όσο και σε προσωπικό. Και ενώ όσο αφορά τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται στο κοινωνικό και στο εκπαιδευτικό επίπεδο, έχει υπάρξει προβληματισμός και ευρεία συζήτηση, για τις αλλαγές που οφείλουμε να επιδιώξουμε στο επίπεδο της προσωπικής μας ψυχοδομής, δε φαίνεται να γίνεται παρόμοια συζήτηση, τουλάχιστον δημοσίως.

Η ψυχοδομή μας

Πιθανότατα είναι ένα ταμπό που θα πρέπει να γίνει αντικείμενο ενδολεχούς επεξεργασίας, αν θέλουμε να περάσουμε σε ένα επόμενο στάδιο πιο απελευθερωμένο, που θα χαρακτηρίζεται από την όλο και πιο έντονη, ποιοτικά και ποσοτικά, αυτενέργεια των παιδιών. Δεν πρέπει επ' ουδενί λόγω να υποτιμάμε το γεγονός πως η δασκαλοκεντρική άποψη είναι η κυρίαρχη άποψη και πως η συντριπτική πλειοψηφία των προοδευτικών εκπαιδευτικών τώρα κάνει τα πρώτα της βήματα, προσπαθώντας να την ξεπεράσει. Είναι φυσικό λοιπόν μέσα στη διαδικασία αυτή να εμφανίζονται φαινόμενα που θα τα χαρακτηρίζαμε μάλλον δασκαλοκεντρικά, παρά παιδοκεντρικά, παρά τις καλές προθέσεις των εκπαιδευτικών, των οποίων σε καμία περίπτωση δεν θέλουμε να αμφισβητήσουμε τη δημοκρατική ευαισθησία και τον παιδαγωγικό ζήλο. Π.χ. μέσα στα πλαίσια της αυτενέργειας των παιδιών, είναι σοφότερο να αφήνονται μέσα από συζητήσεις να καταλήγουν αυτά τα ίδια στο θέμα που πρόκειται να ερευνηθούν και όχι να δέχονται το θέμα αυτό "καπέλο" από τον/την κατά τα άλλα καλών προθέσεων εκπαιδευτικό που έχει αποφασίσει εκ των προτέρων πως εκείνο ή το άλλο θέμα είναι "θέμα που καίει" και θα έπρεπε

οπωσδήποτε να τύχει της έρευνας των παιδιών. Κάτι άλλο που θα 'πρεπε να προσεχθεί είναι η - ασυνείδητη τις περισσότερες φορές - προσπάθεια του/της εκπαιδευτικού να συνεχίσει να "διευθύνει την ορχήστρα", παρά να γίνει ίσως ένα από τα "βιολιά" κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων της Π.Ε., με αποτέλεσμα να μονοπωλεί τις κουβέντες και να επιβάλλει τις δικές του/της απόψεις, μέσα στο - υποτίθεται- παιδοκεντρικό καινούριο περιβάλλον. Είναι απολύτως κατανοητή και σεβαστή η αγωνία των εκπαιδευτικών αυτών, αλλά, από την άλλη μεριά, πρέπει να γίνει επίσης κατανοητό πως η θεραπεία της αγωνίας αυτής με τέτοιο τρόπο αποτελεί ανατροπή αυτού που χτίζουμε. Γιατί θα 'πρεπε άραγε να συμπληρώνουμε ή να "χτενίζουμε" τα γραπτά των παιδιών για να τα κάνουμε πιο όμορφα και αποδεκτά στα μάτια των γονιών; Κατά την παρουσίαση του προγράμματος πιθανότατα και εκείνοι οι ίδιοι αναγνωρίζουν πως έτσι γίνονται ταυτόχρονα και πιο ψεύτικα (δεν αντικατοπτρίζουν τις πραγματικές δυνατότητες των παιδιών τους). Αλλά σύμφωνα με τη λογική του γνωστού παραμυθιού, κατά το οποίο ο βασιλιάς βγήκε γυμνός στην παρέλαση, αλλά κανείς δεν τολμούσε να το ομολογήσει, με τον ίδιο τρόπο και αυτοί σωπαίνουν.

Ας μη νομιστεί πως προπαγανδίζουμε την "κατάργηση" του/της εκπαιδευτικού. Κάθε άλλο. Ο ρόλος αυτός είναι αναπαραστάτος για την ανάπτυξη των παιδιών. Αυτό που θέλουμε να τονίσουμε είναι πως ο ρόλος αυτός είναι απείρως γονιμότερος όταν βοηθάει τα παιδιά να μάθουν μέσα από τα σφάλματά τους, παρά όταν τους υποδεικνύει εξαρχής το "σωστό". Όταν εμψυχώνοντας την ομάδα των παιδιών, προσέχει ώστε να συνεκτιμά τις ανάγκες των παιδιών, παρά - συνειδητά ή ασυνείδητα - να θεωρεί πως οι δικές του/της ανάγκες είναι "σωστότερες". Όταν τέλος, είναι συμπληρωμένος με τις "ανακρίβειες" και τις ελλείψεις του έργου των παιδιών, παρά προσπαθεί να το "συμπληρώσει" και να το παρουσιάσει όσο πιο "άφογο" γίνεται. Εν συντομία, όταν μπορεί να συνθέτει αρμονικά τον δικό του/της κόσμο με τον κόσμο των παιδιών και πράττει ανάλογα.

Πιθανότατα αυτά τα χαρακτηριστικά να είναι ο προσεχής μας στόχος. Αυτά για τα οποία αξίζει να παλέψουμε και να τα κατακτήσουμε. Ίσως δεν είναι πολύ εύκολο. Ο Lewin έλεγε πως η δημοκρατία χρειάζεται εκπαίδευση. Και όλα τα προηγούμενα, δε συνιστούν τίποτε άλλο, παρά χαρακτηριστικά εξειδικευμένης δημοκρατικής συμπεριφοράς σε σχέση με τα παιδιά. Μη έχοντας όμως κανείς-καμία ζήσει σε ένα τέτοιου είδους δημοκρατικό καθεστώς κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης μας, είναι δύσκολο να το εφαρμόσουμε. Παρόλα αυτά όμως, θα 'πρεπε να αισιοδοξούμε. Τα πρώτα βήματα έχουν γίνει. Στο χέρι μας είναι να ριζοσπαστικοποιήσουμε αυτή την πορεία όλο και περισσότερο.

Ο Αλέξανδρος Γεωργόπουλος είναι Επίκ. Καθηγητής Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Εκτιμήσεις για την πορεία του θεσμού της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στον τόπο μας

του Αρτέμη Αθανασάκη

Για την πορεία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε.) στον τόπο μας οι εκτιμήσεις είναι μάλλον θετικές. Υπάρχουν όμως και αρνητικές όψεις που σχετίζονται όχι μόνο, με την μονίμως πλέον επαναλαμβανόμενη ακαμψία του εκπαιδευτικού μας συστήματος, αλλά και με τις προθέσεις "κάποιων" που ενεπλάκησαν στην υπόθεση της Π.Ε., όπως διοικητικών αλλά και καθοδηγητικών στελεχών του ΥΠ.Ε.Π.Θ., σωματείων με έμβλημα μεμονωμένα υπό εξαφάνιση ζωικά μέλη φυσικών οικοσυστημάτων, εκπαιδευτικών και άλλων, που κατηλεύτηκαν τις μεθόδους και τις ιδεολογίες της Π.Ε.

Έτσι φαίνεται καθαρά ότι δεν αρκεί η διάθεση και ο ενθουσιασμός των εκπαιδευτικών και των "περί αυτών" για την ανθοφορία του θεσμού, αλλά χρειάζεται και ένα ιδιαίτερο ήθος, μια πολλαπλή (διδασκικά και πολιτισμικά) καλλιέργεια και μία ολοκληρωμένη μεθοδολογική πρακτική και εντιμότητα απέναντι στα προγράμματα της Π.Ε., για να συνειδητοποιηθεί, ευαισθητοποιηθεί και ενεργοποιηθεί ένας νεανικός πληθυσμός που κάτω από τις σημερινές συνθήκες της ιδεολογίας της αγοράς, δε δείχνει να ενδιαφέρεται για μεταβολές και ανατροπές των κυρίαρχων κοινωνικών, πολιτισμικών και πολιτικών στερεοτύπων.

Εκτός αν το κοινωνικο-φιλοσοφικό υπόβαθρο των προγραμμάτων Π.Ε. και οι μεθοδολογικο-παιδαγωγικές τους πρακτικές επηρεάσουν "βαθιά" τις γνωστικές και συναισθηματικές τους δομές, αξίες, στάσεις και αντιλήψεις της εφηβικής

προσωπικότητας.

Και τούτο γιατί οι προϋποθέσεις και επιδιώξεις αυτές, αποτελούν σήμερα το πραγματικό νόημα της οικο-περιβαλλοντικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Επιδιώξεις που υπονομεύτηκαν από εκείνους που προσπάθησαν (ως συνήθως) να "εκμεταλλευτούν" το ζήτημα της Π.Ε. με κρατικίστικες, οικονομικίστικες και συνδικαλιστικίστικες πρακτικές.

Και μάλιστα από αυτούς που ουδέποτε κατόνησαν σε βάθος τις φιλοσοφικές, κοινωνικές και παιδαγωγικές αρχές της Π.Ε., έστω και αν αρθρογράφησαν κάποιες φορές γι' αυτήν ή τάχα τη φρόντισαν διοικητο-υπηρεσιακά ή και συμμετείχαν σε κάποια "δίκτυα" υπερ-ανάληψης των διατεθέντων κοινοτικών κονδυλίων.

Το σκηνικό αυτό συμπληρώνεται με τη μελαγχολική εικόνα που αναδύθηκε από το Παγκόσμιο Συνέδριο της Θεσσαλονίκης που οργάνωσε η πάλαι ποτέ ριζοσπαστική UNESCO για τη μετατροπή της Π.Ε., σε εκπαίδευση για την αειφορική ανάπτυξη.

Αειφορική ανάπτυξη. Σλόγκαν ασαφές και αμφίσημο που θα λύσει τάχα όλα τα πλανητικά προβλήματα και θα εναρμονίσει τις σχέσεις φύσης, κοινωνίας, οικονομίας και τεχνολογίας.

Σλόγκαν που αν και περιέχει κάποια στοιχεία ιδεολογικής καθαρότητας για τις σχέσεις περιβάλλοντος

και ανάπτυξης, εν τούτοις -και στον τόπο μας- έγινε, στα γρήγορα, αντικείμενο εκμετάλλευσης από όλες τις κομματικές δομές του πολιτικού MARKETING και των οικονομικών ενσαρκωτών του.

Γεγονός που έκανε τους ευαίσθητους και χαρισματικούς εκπαιδευτικούς, οι οποίοι έχουν επωμιστεί - χωρίς κίνητρα- το έργο της Π.Ε. να μειώσουν τον ενθουσιασμό τους, και να στραφούν σε άλλες λιγότερο **οραματικές** καινοτομίες (πληροφορική - ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης κ.ά.), που φαίνεται ότι ενισχύονται διοικητικά και οικονομικά, περισσότερο, από τα κοινοτικά όργανα της Ε.Ε.

Τα όργανα αυτά έχουν πεισθεί, ότι η Π.Ε. όπως συγκροτείται, μεθοδεύεται και αναπτύσσεται, δεν έχει ιδιαίτερα κέρδη, ούτε για τις μαθητικές στάσεις και αξίες, ούτε γενικότερα για το εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά ούτε και για το κοινωνικό γίνεσθαι.

Η εκτίμηση αυτή σε συνδυασμό με το φόβο της ανεργίας, την υποτίμηση της καθαρά γνωστικής διάστασης σε κάποια προγράμματα Π.Ε., αλλά και το τσαλαβούτημα όλων των ειδικοτήτων στο δι-επιστημονικό και πολυ-επιστημονικό πηγάδι, χωρίς καμιά σοβαρή (κρατική και μη) κατάρτιση, επιμόρφωση και πρακτική για τις αξίες της δι-επιστημονικής ιδέας στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, έχει στρέψει την UNESCO στις γνώριμες ουτοπικές (με τη στενή έννοια του όρου) αειφορικές αντιλήψεις για το περιβάλλον, την κοινωνία, την οικονομία και την εκπαίδευση.

Οστόσο οι αντιλήψεις αυτές έχουν απογοητεύσει ένα μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών που "πίστεψε" ότι ο φιλοσοφικός, παιδαγωγικός και μεθοδολογικός χαρακτήρας της Π.Ε. θα "ανέτρεπε" όλα τα νοσηρά χαρακτηριστικά του παραδοσιακού εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Πίστεψαν δηλαδή οι εκπαιδευτικοί αυτοί ότι οι άτεγκτες δομές του υφιστάμενου εκπαιδευτικού συστήματος δεν ήταν ικανές να απορροφήσουν το χαμόγελο, τη δροσιά και τη

νεωτερικότητα των προγραμμάτων Π.Ε.

Ευτυχώς το Δημοτικό Σχολείο αφήνει ακόμη κάποια περιθώρια ευνοϊκής ανάπτυξης του θεσμού, γιατί και το σχολικό του πρόγραμμα είναι ολιστικό και κάποια σχετική γνωστική αλληλεξάρτηση των γνωστικών αντικειμένων του περιέχει, που διευκολύνουν τις επιδιώξεις και μεθοδεύσεις των προγραμμάτων Π.Ε.

Στη Δευτεροβάθμια όμως εκπαίδευση υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες για την ανέλιξη του θεσμού, αφού στο μέλλον δε διαφαίνονται κάποιες ιδιαίτερες διαρθρωτικές και λειτουργικές μεταβολές στο σύστημα της. Αλλωστε το σχολικό πρόγραμμα του Ενιαίου Λυκείου είναι ιδιαίτερος ασφυκτικό, και πέρα από τη λειτουργία του ΣΕΠ, δε φαίνεται να αφήνει χώρο για άλλες καινοτόμες μεθοδολογικές πρακτικές, όπως αυτή της Γ.Ε., που θα συνέδεε το σχολείο με τη φύση, την κοινωνία και τη ζωή. Σύνδεση που χρόνια τώρα περιμένουμε, αλλά όλο αναβάλλεται η πραγματοποίησή της.

Ευτυχώς το νέο δίωρο -αντικείμενο επιλογής της Β' Λυκείου για τις "αρχές των Περιβαλλοντικών Επιστημών"- που σχεδιάστηκε με την ευθύνη του γράφοντος ως προς τη συγγραφή του διδακτικού βιβλίου αναφοράς του, προωθεί ιδιαίτερα όλη τη φιλοσοφία, μεθοδολογία και ανάπτυξη των προγραμμάτων Π.Ε., χωρίς βέβαια να λύνει τα προβλήματα της. Αρκεί βέβαια, όπως αναφέρεται στο προλογικό σημείωμα του βιβλίου, οι εκπαιδευτικοί που θα το διδάξουν να συνεργαστούν και με άλλες ειδικότητες στην εκπόνηση προγραμμάτων Π.Ε. και αρκεί η διδακτική σχέση δασκάλων - μαθητών να επεκτείνεται πέρα από τον τυπικό σχολικό χώρο σε όλους τους φυσικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, και πολιτισμικούς πόρους και χώρους που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τα περιβαλλοντικά ζητήματα και προβλήματα.

Ο Αρτέμης Αθανασάκης είναι Διδάκτωρ και Σχολικός Σύμβουλος κλ. Φυσικών Αθήνας.

Φώτα Πορείας

του Δημήτρη Καλαϊτζίδη,
Πρόεδρου της ΠΕΕΚΠΕ

Φέτος η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση συμπληρώνει είκοσι χρόνια ζωής στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το Νόμο, είναι ήδη ενήλικη και διαθέτει δικαίωμα ψήφου. Το ερώτημα είναι αν υπάρχουν στοιχεία για την ενηλικίωση της ή η περί αυτήν φιλολογία στηρίζεται σε ηλικιακά - χρονολογικά δεδομένα.

Με ποια στοιχεία (εργαλεία, μεθόδους, περιεχόμενο) θα ανακαλύψουμε την πραγματική ηλικία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα; Ποια είναι τα πειστήρια της ουσιώδους ύπαρξης της ή της (πιθανής) ανούσιας περιφοράς της ανά τα σεμινάρια της επικρατείας, τα Προγράμματα Κινητικότητας, τις περιβαλλοντικές επισκέψεις και εκδρομές, τα περιοδικά, τις ομιλίες επισήμων περί του αριθμού των προγραμμάτων που πραγματοποιήθηκαν, κλπ;

"Είμεθα όλοι εντός του μέλλοντος μας" (Εμπειρικός), και πράγματι το μέλλον αρχίζει σήμερα, το μέλλον της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι το παρόν της και μόνον η αδράνεια του συστήματος δεν μπορεί να εγγυηθεί τη συνέχεια της. Τι ξέρουμε λοιπόν για την Π.Ε. στην Ελλάδα; Οι "ιστορικοί" της στη χώρα

μας συμφωνούν σχεδόν απόλυτα ότι άρχισε σπερμοφυώς γύρω στα 1979, όταν στο εξωτερικό (στις ΗΠΑ, στην Αγγλία, στη Γαλλία και αλλαχού) ήταν ήδη εδραιωμένη. Όπως γίνεται συνήθως στην Ελλάδα, οι εκπαιδευτικές καινοτομίες έρχονται με καθυστέρηση δέκα περίπου ετών, εκκολάπτονται για άλλα τόσα και μετά βγαίνουν στο φως της ημέρας πανέτοιμες να αντιμετωπίσουν τη σκληρή πραγματικότητα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Έτσι λοιπόν, η δεκαετία του 1980 διέθεσε τον αναγκαίο χρόνο για να γίνουν οι απαραίτητες ζυμώσεις που κατά κανόνα οδηγούν στη ωρίμανση. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα άρχισε να αναδύεται από τον ωκεανό μέσα στη δεκαετία του '80 και βγήκε στον αφρό μέσα στην παρούσα δεκαετία. Μιλώντας με όρους μυθολογικούς η Αφροδίτη μας είναι πια εδώ και πρέπει να μας πείσει για την ομορφιά της. Αλλιώς θα μείνει στο ράφι.

Είκοσι χρόνια λοιπόν μετά την έναρξη των διαδικασιών που

εισήγαγαν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα, η Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. αναλαμβάνει να κάνει κάτι που θα έπρεπε να είναι αυτόνομο. Να αποτολμήσει την αξιολόγηση αυτής της εικοσαετούς πορείας, με ένα και μοναδικό σκοπό: Την εξασφάλιση της συνέχειας της (που εξασφαλίζεται μόνο από την υλοποίηση των σκοπών της). Διότι, αν μια τέτοιου είδους εκπαιδευτική διαδικασία αποδειχτεί ότι δεν έχει να προσφέρει αυτό που περιμένει κανείς από αυτήν, μοιραία θα εκπέσει και θα εξαφανιστεί. Διότι, αν ένας τέτοιος θεσμός, ο οποίος υποστηρίζεται με ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους και που επάνω του επενδύονται μεγάλες ελπίδες, αποδειχτεί αναποτελεσματικός, μη αποδοτικός (όχι πάντως μόνο με οικονομικούς όρους), δε θα έχει κανένα λόγο ύπαρξης.

Τι λοιπόν πιστεύουμε για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα; Μπορούμε να έχουμε τις απόψεις μας περί της αξίας συνέχισης αυτής της ψυχωφελούς (ούτως ή άλλως) δραστηριότητας, αυτού του προοδευτικού θεσμού; Βεβαίως, όλοι δικαιούμεθα να έχουμε άποψη, όμως κατά πόσο αυτή η άποψη στηρίζεται σε έγκυρα δεδομένα και

στοιχεία είναι ένα ερώτημα.

Η Φλογαίτη αναφέρει στο πασίγνωστο βιβλίο¹ της ότι "η αξιολόγηση στην Ελλάδα λείπει παντελώς". Αυτό γράφτηκε γύρω το 1993 και πιθανότατα ίσχυε τότε πλήρως. Ισχύει και σήμερα; Αν όχι τι είναι αυτή η αξιολόγηση, από ποιους γίνεται, πώς γίνεται, με ποιους γίνεται, πού γίνεται, ποιους σκοπούς και στόχους έχει, τι αποτελέσματα έχει δώσει; Αυτά είναι ερωτήματα στα οποία το συνέδριό μας φιλοδοξεί να δώσει έγκυρες απαντήσεις.

Το να αξιολογήσει κανείς ένα θεσμό όπως η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, προϋποθέτει τον προσανατολισμό αυτής της προσπάθειας προς κάποιες κατευθύνσεις. Προϋποθέτει κάποιους κατευθυντήριους άξονες. Στο βασικό ερώτημα "Ποιος είναι ο σκοπός της εισαγωγής της Π.Ε. στο εκπαιδευτικό μας σύστημα;", η απάντηση είναι ο ίδιος ο έσχατος σκοπός της Π.Ε.: "να βοηθήσει τούς ανθρώπους να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με

"...η αξιολόγηση
λείπει παντελώς"
(Φλογαίτη, 1993)

¹ Φλογαίτη, Ε., 1993, "Περιβαλλοντική εκπαίδευση". Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις

το περιβάλλον και πάνω απ' όλα, να τους κάνει ανθρώπους ικανούς και αφοσιωμένους, που θα είναι πρόθυμοι να εργαστούν, ατομικά και συλλογικά, προς την κατεύθυνση της επίτευξης και/ ή της διατήρησης μιας δυναμικής ισορροπίας μεταξύ της ποιότητας ζωής και της ποιότητας του περιβάλλοντος²."

Με βάση αυτή την τελική επιδίωξη μπορούμε να καθορίσουμε ορισμένους άξονες πάνω στους οποίους θα μπορούσε να κινηθεί η αξιολόγηση του Θεσμού:

- **Στο επίπεδο μιας εθνικής πολιτικής για την περιβαλλοντική εκπαίδευση:** Ποιό σκοπό μπορεί να υπηρετήσει μια εθνική πολιτική για την περιβαλλοντική εκπαίδευση; Τι μπορεί να πετύχει μια τέτοια πολιτική που δεν μπορεί να επιτευχθεί με τις υπάρχουσες δομές και διατάξεις; Πώς θα εφαρμοζόταν μια τέτοια πολιτική και κάτω από ποιους όρους; Με ποιο χρονικό ορίζοντα πρέπει να εφαρμοστεί μια τέτοια πολιτική; Πώς θα χρηματοδοτηθεί η υλοποίηση αυτής της πολιτικής;
- **Στο επίπεδο της καθοδήγησης και του συντονισμού:** Ποια Θεσμικά όργανα έχουν την ευθύνη της καθοδήγησης και του συντονισμού του Θεσμού; Υπάρχουν τέτοια Θεσμοθετημένα όργανα; Αν όχι, από ποιους φορείς θα πρέπει να απαρτίζεται ένα τέτοιο όργανο και ποια θα είναι τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες του;
- **Στο επίπεδο των στρατηγικών ενσωμάτωσης:** Η ευρέως εφαρμοζόμενη διεπιστημονική μέθοδος (μέθοδος project) έχει δώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα; Μπορεί η πολυεπιστημονική μέθοδος (παρά την αμφισβητούμενη στο εξωτερικό αποτελεσματικότητα της) να δώσει καλύτερα αποτελέσματα; Υπάρχουν εναλλακτικές στρατηγικές που να προσιδιάζουν καλύτερα στις ελληνικές συνθήκες και να συμβάλλουν σε μεγαλύτερο βαθμό στην επίτευξη των σκοπών της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης; Υπάρχει έρευνα σχετικά με πιθανό συνδυασμό των δύο κυρίων στρατηγικών ενσωμάτωσης, που να δίνει περισσότερες ελπίδες αποτελεσματικής και παραγωγικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;
- **Στο επίπεδο της μεθοδολογίας:** Ποιες μεθοδολογικές προσεγγίσεις φαίνεται από σχετική έρευνα ή εμπειρική γνώση, να προσεγγίζουν με αξιώσεις επιτυχίας και απόδοσης την υλοποίηση των σκοπών και στόχων της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;
- **Στο επίπεδο της επιμόρφωσης των διδασκόντων:** Υπάρχουν στοιχεία που πείθουν για την επάρκεια και πληρότητα της επιμόρφωσης των διδασκόντων της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης; Η επιμόρφωση αυτή σε ποιο βαθμό δίνεται κατά τη διάρκεια των βασικών σπουδών, σε ποιο βαθμό κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας (ενδοϋπηρεσιακή); Τι συμβαίνει με την επιμόρφωση των επιμορφωτών;
- **Στο επίπεδο του παιδαγωγικού υλικού:** Υπάρχει αξιολογημένο παιδαγωγικό υλικό που να διαθέτει τα βασικά χαρα-

κτηριστικά ενός επαρκούς για χρήση παρόμοιου υλικού; Ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά;

- **Στο επίπεδο των γνώσεων:** Κατά πόσον η περιβαλλοντική εκπαίδευση, όπως παρέχεται σήμερα στην Ελλάδα, παρέχει τις απαραίτητες γνώσεις για την εκτίμηση του περιβάλλοντος και των περιβαλλοντικών προβλημάτων;
 - **Στο επίπεδο των αξιών και στάσεων:** Κατά πόσον συμβάλλει στην υιοθέτηση ενός συστήματος αξιών που θα εμψύχουν στάσεις και συναισθήματα που με τη σειρά τους, θα οδηγήσουν σε ενεργή συμμετοχή στην προσπάθεια βελτίωσης του περιβάλλοντος;
 - **Στο επίπεδο των ικανοτήτων:** Κατά πόσον συμβάλλει στην απόκτηση ικανοτήτων αναγνώρισης και επίλυσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων;
 - **Στο επίπεδο της ευαισθητοποίησης:** Κατά πόσον συμβάλλει στην απόκτηση ποικιλίας εμπειριών και βασικής κατανόησης του περιβάλλοντος και των προβλημάτων του;
 - **Στο επίπεδο της κριτικής σκέψης:** Κατά πόσο συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της εμπάθυνσης στις γενεσιουργές αιτίες των περιβαλλοντικών προβλημάτων, στα πολιτικά ζητήματα που κρύβονται πίσω από τα περιβαλλοντικά; Ποια είναι η βαθύτερη έννοια της βιωσιμότητας και πώς σχετίζεται με τις κυρίαρχες επιλογές σε παγκόσμια κλίμακα;
 - **Στο επίπεδο της συμμετοχής:** Κατά πόσον η περιβαλλοντική εκπαίδευση, όπως παρέχεται σήμερα στην Ελλάδα, παρέχει τη δυνατότητα ενεργού συμμετοχής σε όλα τα επίπεδα, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα;
- Βρισκόμαστε λοιπόν είκοσι χρόνια μετά την έναρξη των πρώτων σχεδιασμών και οραμάτων για την περιβαλλοντική εκπαίδευση στη χώρα να κάνουμε το πρώτο συνέδριο για την αξιολόγηση της. Να αξιολογήσουμε συνολικά το επιστημονικό αντικείμενο, την πρακτική εφαρμογή του αλλά και τον ίδιο το θεσμό. Όπως και αν δει κανείς το ζήτημα (από τη σκοπιά της οικονομικής αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας και /ή από τη σκοπιά των εκπαιδευτικών -μαθησιακών επιτευγμάτων), θα πρέπει κανείς, όταν ξεκινά κάτι όπως η περιβαλλοντική εκπαίδευση σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, να το αξιολογεί³.

Φιλοδοξούμε το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. "Αξιολόγηση- στρατηγική για το μέλλον της Π.Ε.", να δώσει την απαραίτητη ανατροφοδότηση, για να προχωρήσει ο θεσμός με προοπτικές και αξιώσεις στον επόμενο αιώνα. Η αναμενόμενη πλατιά συμμετοχή από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αλλά και από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο αυτό, είναι η καλύτερη εγγύηση για την εξασφάλιση του μέλλοντος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

² Hungerford, H., Peyton, R. B., & Wilke, R. J., 1980. *Goals for curriculum development in environmental education*. Journal of Environmental Education 11 (3), 42-46

³ Palmer, J. & Neal, P., 1994. *"The handbook of Environmental education"* Routledge

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε

Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
για την
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Αξιολόγηση- Στρατηγική για το μέλλον της Π.Ε.

Αθήνα 8, 9, 10 Οκτωβρίου 1999

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. στη συνεδρίαση του της 15ης Νοεμβρίου 1998, αποφάσισε τη διοργάνωση του **1ου Πανελληνίου Συνεδρίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση**.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση συμπληρώνει το 1999, είκοσι χρόνια παρουσίας στην Ελλάδα. Στη διάρκεια αυτών των είκοσι χρόνων έχουν γίνει σημαντικά πράγματα τα οποία θα πρέπει να αξιολογηθούν επιστημονικά προκειμένου να αντιμετωπιστούν δυσλειτουργίες και αδυναμίες και να χαραχτεί μια στρατηγική που θα επιτρέψει στο θεσμό να εδραιωθεί, να αναπτυχθεί και να υλοποιήσει τους στόχους που έχουν τεθεί με τη θεσμοθέτηση του από την Ελληνική Πολιτεία.

Το συνέδριο θα πραγματοποιηθεί στην **Αθήνα στις 8, 9 και 10 Οκτωβρίου 1999, στο Συνεδριακό Κέντρο της Κτηματικής Τράπεζας στη Γλυφάδα**. Οι δύο κύριες θεματικές ενότητες του συνεδρίου θα είναι:

- 1) Η αξιολόγηση των προγραμμάτων Π.Ε. και της μέχρι τώρα πορείας του θεσμού στην Ελλάδα
- 2) Η χάραξη στρατηγικής για την ανάπτυξη και γενίκευση του θεσμού στα επόμενα χρόνια.

Στο συνέδριο αναμένεται να καταθέσουν τις επιστημονικές εργασίες τους ερευνητές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης που πραγματοποίησαν και πραγματοποιούν προγράμματα Π.Ε., όσοι ασχολούνται με την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην άτυπη εκπαίδευση, καθώς επίσης και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που αναπτύσσουν δράση στον τομέα αυτό.

Οι ανακοινώσεις και τα πόστερ όσων επιθυμούν να παρουσιάσουν τις εργασίες τους θα υποβληθούν στην κρίση της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου.

Στο χώρο του συνεδρίου θα πραγματοποιηθεί έκθεση παιδαγωγικού και εποπτικού υλικού Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Η τελευταία ημερομηνία για την υποβολή των ανακοινώσεων και πόστερ για κρίση από την Επιστημονική Επιτροπή είναι η 31η Μαΐου 1999 (σφραγίδα ταχυδρομείου). Η διεύθυνση αποστολής φαίνεται στην επικεφαλίδα.

Το δικαίωμα συμμετοχής στο συνέδριο καθορίζεται στις 20.000 δραχ. για όσους δηλώσουν συμμετοχή μέχρι 30 Ιουνίου 1999 και στις 25.000 για όσους δηλώσουν αργότερα.

Ο χώρος πραγματοποίησης του συνεδρίου θα ανακοινωθεί σύντομα.

Για Το Δ.Σ. της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
Β. ΨΑΛΛΙΔΑΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Δ. ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ

Στον τόμο με τις περιλήψεις του συνεδρίου θα περιληφθούν μόνο όσες παρουσιάσεις- εισηγηθείς (και πόστερ) γίνουν αποδεκτές από την Επιστημονική Επιτροπή. Προϋπόθεση για την αποδοχή των εισηγήσεων και των πόστερ για εξέταση από την Επιστημονική Επιτροπή, είναι η έγκαιρη αποστολή τους για την οποία η τελευταία ημέρα (σφραγίδα ταχυδρομείου) είναι η 31η Μαΐου 1999. Οι συγγραφείς έχουν δικαίωμα συμμετοχής σε δύο κατά μέγιστο εισηγήσεις- ανακοινώσεις και δύο πόστερ. Δε γίνονται αποδεκτές εισηγήσεις ή πόστερ για αξιολόγηση από την Επιστημονική Επιτροπή, αν δε γίνει η προεγγραφή του εισηγητή στο συνέδριο (με την καταβολή τουλάχιστον του μισού του κόστους συμμετοχής).

Η Επιστημονική Επιτροπή διατηρεί το δικαίωμα αλλαγής του τρόπου της προτεινόμενης από τον εισηγητή παρουσίας (από προφορική σε πόστερ ή αντιστρόφως). Είναι επίσης πιθανό να ζητήσει από τους συγγραφείς ορισμένες διορθώσεις και συμπληρώσεις. Η Οργανωτική Επιτροπή θα πληροφορήσει τους συγγραφείς με επιστολή, σχετικά με την αποδοχή ή απόρριψη της εισήγησης ή του πόστερ, καθώς και τον τύπο της παρουσίασης (προφορική ή πόστερ).

Προκειμένου να διευκολυνθεί η έκδοση, παρακαλούμε να προσέξετε τα παρακάτω:

Η περίληψη της ανακοίνωσης (προφορική εισήγηση) Θα πρέπει:

- Να περιλαμβάνει τον τίτλο της εισήγησης, το όνομα (ή ονόματα) του συγγραφέα(-ων), πλήρη διεύθυνση, και τίτλο. Το επώνυμο με κεφαλαία, το μικρό με πεζά και με αστερίσκο δίπλα στο όνομα αυτού που θα παρουσιάσει την εισήγηση.
- Η περίληψη δεν πρέπει να ξεπερνά τις τέσσερις δακτυλογραφημένες σελίδες σε μέγεθος γραμμάτων 11, διάστημα 1,5 και γραμματοσειρά Arial Greek, περιλαμβανομένης της βιβλιογραφίας, πινάκων και φωτογραφιών ή διαγραμμάτων. Κάθε σελίδα μπορεί να έχει κατά μέγιστο 42 σειρές των 75 χαρακτήρων (γράμματα, σημεία στίξης, και διαστήματα). Η ποιότητα των πινάκων, διαγραμμάτων και φωτογραφιών, θα πρέπει να επιτρέπει σμίκρυνση τους κατά 50% στην τελική έκδοση.
- Οι βιβλιογραφικές αναφορές να γίνουν ως εξής: (α) στο κείμενο να περιλαμβάνεται το όνομα του συγγραφέα και το έτος δημοσίευσης και τα δύο σε παρένθεση, (β) στο τέλος της περιλήψης οι βιβλιογραφικές αναφορές να γίνουν κατά αλφαβητική σειρά με το όνομα του συγγραφέα, έτος δημοσίευσης, τίτλο της δημοσίευσης, τίτλο του βιβλίου, εκδότη ή το όνομα του περιοδικού και τον αριθμό του και μετά οι

αριθμοί των σελίδων. Χρησιμοποιήστε γνωστές συντμήσεις.

- Να σταλούν τρία φωτοτυπημένα αντίγραφα της περιλήψης. Η δισκέτα Η/Υ 3.5 ιντσών, συμβατή IBM, που πρέπει να υποβληθεί μαζί με την περίληψη, θα πρέπει να φέρει αυτοκόλλητη ετικέτα με το όνομα (-τα) του συγγραφέα (-έων) και τον τίτλο της εισήγησης. Θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί Word 6/95, ή Word 7. Το κείμενο θα πρέπει επίσης να είναι αποθηκευμένο σε μορφή εμπλουτισμένου κειμένου (RTF) ή ως ASCII-text.

Τα κείμενα και οι δισκέτες θα πρέπει να στέλνονται στη διεύθυνση της ΠΕΕΚΠΕ σε φάκελο με την ένδειξη **"ανακοίνωση για το συνέδριο"**.

Στο συνέδριο η προφορική παρουσίαση - ανακοίνωση θα διαρκεί δώδεκα λεπτά το μέγιστο και για το λόγο αυτό οι εισηγητές θα πρέπει να προσαρμόσουν αναλόγως το μέγεθος των ανακοινώσεων τους.

Για την εγγραφή στο συνέδριο, θα πρέπει να κατατεθεί στην Εθνική Τράπεζα (Αριθμός Λογαριασμού **181 296006-09**) το ποσό του δικαιώματος συμμετοχής (20.000 δρχ. το μισό ως προκαταβολή) και στη συνέχεια να ταχυδρομηθεί φωτοαντίγραφο του παραστατικού κατάθεσης στην ΠΕΕΚΠΕ (Βουλιαγμένης 1, 11636 Αθήνα) μαζί με το δελτίο εγγραφής του καταθέτη -συνέδρου, προκειμένου να ολοκληρωθεί η εγγραφή. Στην περίπτωση τμηματικής καταβολής, το υπόλοιπο θα καταβληθεί κατά την έναρξη του συνεδρίου.

Η Επιστημονική Επιτροπή θα ειδοποιήσει έγκαιρα τους εισηγητές σχετικά με την αποδοχή ή μη της εισήγησης ή του πόστερ ή τις τυχόν αλλαγές που πρέπει να γίνουν προκειμένου να γίνει η αποδοχή. Μετά την ολοκλήρωση των διορθώσεων από τους συγγραφείς τα διορθωμένα κείμενα θα πρέπει σταλούν στην Οργανωτική Επιτροπή το αργότερο μέχρι 25 Ιουλίου 1999 (παραλαβή στο γραφείο και όχι σφραγίδα ταχυδρομείου) προκειμένου να τυπωθεί ο τόμος με τις περιλήψεις και να είναι διαθέσιμος κατά την έναρξη του συνεδρίου.

Παρακαλούμε να τηρηθούν ακριβώς οι πιο πάνω προδιαγραφές για την καλύτερη και αρτιότερη πραγματοποίηση του συνεδρίου.

Η Οργανωτική Επιτροπή

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

Βουλιαγμένης 1

11636 ΑΘΗΝΑ

"Ανακοίνωση για το Συνέδριο"

Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Μη Κυβερνητική - Μη Κερδοσκοπική - Επιστημονική Οργάνωση

Α.Φ.Μ. 90147670, ΔΟΥ ΙΗ' ΑΘΗΝΩΝ

Διεύθυνση: Βουλιαγμένης 1, 116 36 ΑΘΗΝΑ, τηλ/Fax: 92 23 342

E-mail: Kalariv@otenet.gr και psallida@techlink.gr

ΔΕΛΤΙΟ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΥΝΕΔΡΟΥ

ΣΤΟ 1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Παρακαλούμε να συμπληρώσετε τα παρακάτω στοιχεία και να στείλετε το δελτίο στα γραφεία της ΠΕΕΚ-ΠΕ (Βουλιαγμένης 1, 11636 ΑΘΗΝΑ ΦΑΞ. 01 9223342 ή 01 4835534, e-mail: kalariv@otenet.gr ή psallida@techlink, το αργότερο μέχρι 31 Μαΐου 1999 όσοι θα παρουσιάσουν ανακοίνωση και μέχρι 30 Ιουνίου 1999 όσοι θα παρακολουθήσουν απλώς το συνέδριο.

ΟΝΟΜΑ

ΕΠΩΝΥΜΟ

ΘΕΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΚ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΦΑΞ e-MAIL

ΣΧΟΛΕΙΟ/ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΜΕ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ (ή πόστερ)

ΧΩΡΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

(Υπογραμμίστε αναλόγως)

Το δικαίωμα συμμετοχής, περιλαμβάνει φάκελο συνεδρίου, πρόγραμμα, παρακολούθηση των εργασιών και εργαστηρίων, περιλήψεις των εισηγήσεων, βεβαίωση συμμετοχής, ροφήματα και συμμετοχή στο μπουφέ υποδοχής.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Συνάντηση εργασίας για την περιβαλλοντική εκπαίδευση

των Ζ. Αγγελίδη, Γ. Κούσουλα,
Π. Κοσμίδη, Κ. Σχίζα

Στο όμορφο και εναλασσόμενο τοπίο των λουτρών Λουτρακίου Πέλλας - Δήμου Αριδαίας - πραγματοποιήθηκε συνάντηση εργασίας των υπευθύνων περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το Νοέμβριο του περασμένου έτους.

Στη συνάντηση ο Δήμαρχος Αριδαίας κος Χατζηδημητρίου Αθ. και ο γενικός γραμματέας του παραρτήματος Μακεδονίας - Θράκης του ΤΕΥΤΕΕ μας έδωσαν σπουδαίες πληροφορίες για το φυσικό και κοινωνικοϊστορικό περιβάλλον της περιοχής.

Τα θέματα που κατά τη διάρκεια της τριήμερης συνάντησης επεξεργάστηκαν οι υπεύθυνοι Π.Ε. ήταν:

- Θέση της Π.Ε. στο εκπαιδευτικό σύστημα
- παρούσα κατάσταση - προοπτική
- προγράμματα Π.Ε., φυσιογνωμία - ποιότητα

Οι υπεύθυνοι σε δύο ομάδες συζήτησαν διεξοδικά τα ανωτέρω θέματα και η σύνθεση οδήγησε σε ένα πλαίσιο με τίτλο "Στοιχεία ενός καλού προγράμματος".

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Π.Ε.

Αντικείμενο της Π.Ε.: Το περιβάλλον ως οικο-κοινωνικό σύστημα που οργανώνεται από βιοφυσικές και κοινωνικές διαδικασίες.

Αντικείμενο των προγραμμάτων Π.Ε.: Ο γεωγραφικός χώρος που οργανώνεται από την αλληλεπίδραση της τοπικής κοινωνίας με τα ιδιαίτερα οικολογικά στοιχεία της περιοχής και ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο αυτή (η κοινωνία) τον αντιλαμβάνεται, τον αξιολογεί και τον διαχειρίζεται.

Ένα πρόγραμμα Π.Ε. αφορμώντας από το άμεσο περιβάλλον ("κλειστό σύστημα") είναι δυνατό και επιθυμητό να προσεγγίσει κριτικά άλλα περιβάλλοντα, καθώς όλα αλληλεξαρτώνται, αλληλεπιδρούν και αναπτύσσουν συμπληρωματικές και ανταγωνιστικές σχέσεις ως "ανοιχτά" αλληλεπικαλυπτόμενα συστήματα που εγγράφονται στην οικόσφαιρα-βιόσφαιρα.

Με αυτή την έννοια, ένα πρόγραμμα Π.Ε. μπορεί να συνδυαστεί με μια επίσκεψη σ' έναν άλλο γεωγραφικό χώρο.

Μία απλή εκδρομή θεωρούμε ότι δεν μπορεί να

αποτελέσει ολοκληρωμένη παιδαγωγική διαδικασία, ώστε να θεωρηθεί ως πρόγραμμα Π.Ε., αλλά ως δραστηριότητα που προσφέρει εμπειρίες, ερεθίσματα, ψυχαγωγία και σύσφιξη των σχέσεων της ομάδας.

Σκοπός της Π.Ε.: Η αναγνώριση του περιβάλλοντος ως οικο-κοινωνικού συστήματος που οργανώνεται από διαδικασίες βιοφυσικές και κοινωνικές και η διαμόρφωση του υπεύθυνου πολίτη, ο οποίος το αντιλαμβάνεται και το αξιολογεί προκειμένου να δράσει.

Θέμα ενός προγράμματος Π.Ε.: Το θέμα ενός προγράμματος Π.Ε. προκύπτει από το άμεσο περιβάλλον της ομάδας και θεωρείται ως μέσο για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της

πραγματικότητας την οποία βιώνει. Για την επιλογή του θέματος πρέπει να αφιερώνεται αρκετός χρόνος και να εξαντλούνται οι δυνατότητες διατύπωσης του από τους μαθητές έτσι ώστε να έχει νόημα γι' αυτούς, να συνδέεται με τον τρόπο ζωής τους και ν' ακουμπά στα συναισθήματά τους.

το βήμα ΤΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ Π.Ε.

Περιεχόμενο ενός προγράμματος Π.Ε.: Το περιεχόμενο ενός προγράμματος πρέπει να περιλαμβάνει γνωστικά αλλά και αξιολογικά στοιχεία τα οποία αναδεικνύονται από ερωτήματα που θέτουν οι μαθητές, ερωτήματα που αναδύονται στην πορεία, ερωτήματα που θέτουν τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας ως μέλη της συνολικής ομάδας και ως εμπυχωτές της.

Μεθοδολογία ενός προγράμματος Π.Ε.: Οι μέθοδοι και οι τεχνικές που χρησιμοποιούμε σ' ένα πρόγραμμα πρέπει να διεγείρουν το συναισθηματικό κόσμο των μαθητών έτσι ώστε οι πεποιθήσεις (πραγματολογικές, αξιολογικές και προτρεπτικές) να μετατρέπονται σε στάσεις, καθώς θα χαρακτηρίζονται από συγκινησιακή φόρτιση και θα αποκτούν την τάση να εκδηλωθούν και να μετασχηματιστούν σε συμπεριφορά.

Διαδικασία εξέλιξης ενός προγράμματος Π.Ε.: Η διαδικασία πρέπει να περιλαμβάνει έρευνα για τη συλλογή πληροφοριών, ευκαιρίες για την απόκτηση εμπειριών και αρκετό χρόνο για την κριτική επεξεργασία τους.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός προγράμματος περιλαμβάνουν την ανα-τροφοδοτική αυτο-αξιολόγηση της διαδικασίας η οποία μπορεί να οδηγήσει σε επαναπροσαρμογές και διερευνητικά ανοίγματα.

Δράση στα προγράμματα Π.Ε.: Κάθε πρόγραμμα Π.Ε. πρέπει να οδηγεί σε δράση, είτε αυτή συνδέεται με την επίλυση ενός προβλήματος το οποίο εντοπίστηκε κατά την πορεία και εφόσον αυτό είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί από τους μαθητές, είτε πρόκειται για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της σχολικής ή της ευρύτερης κοινότητας (παρουσίαση - έντυπο).

Γενικές Επισημάνσεις:

1. Τα προγράμματα Π.Ε. αξιοποιούν τη γενική διδακτική της επιστήμης της Αγωγής, της οποίας το περιεχόμενο πρέπει να κατέχουν ή να αποκτήσουν οι εμπλεκόμενοι εκ/κοί.
2. Τα προγράμματα Π.Ε. (από το σχεδιασμό μέχρι την υλοποίηση) πρέπει να επιδιώκουν τη συνεργασία της ευρύτερης κοινωνίας (γονείς, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Κυβερνητικοί και μη Κυβερνητικοί φορείς, ενδιαφερόμενοι κλπ.)
3. Η υλοποίηση ενός προγράμματος δεν πρέπει να αναιρεί τις

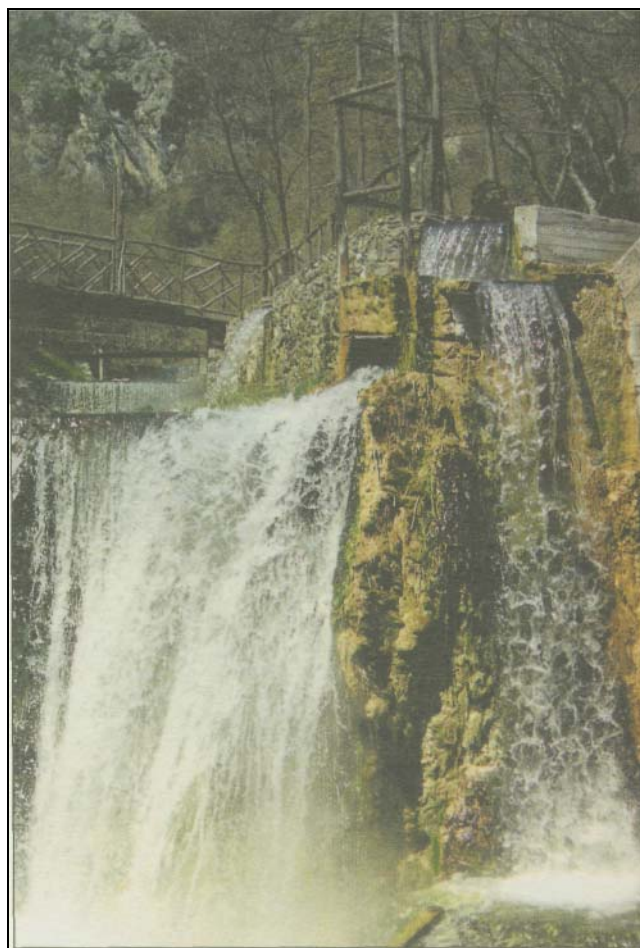
αξίες τις οποίες η Π.Ε. προωθεί. Έτσι:

α) Δεν απαιτεί μεγάλες επιχορηγήσεις.

β) Δεν ενισχύει τον ανταγωνισμό επιζητώντας διακρίσεις (βραβεία), ωστόσο κάθε προσπάθεια έχει την ανάγκη της ηθικής και υλικής στήριξης των αρμοδίων φορέων της τοπικής κοινότητας στο πλαίσιο της ενθάρρυνσης η οποία δρα υποστηρικτικά σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο.

γ) Δεν επιβεβαιώνεται με πολυτελείς εκδόσεις, χωρίς ωστόσο να αποφεύγει την "παραγωγή" αναμνηστικού εντύπου το οποίο πρέπει να είναι προϊόν των μαθητών και να προβάλλει την προσωπική έκφραση των μελών της ομάδας.

Κάθε πρόγραμμα Π.Ε. ως ολοκληρωμένη παιδαγωγική διαδικασία, υλοποιείται μέσα στο σχολικό περιβάλλον (Δ/ντής, σύλλογος Εκ/κών, υλικό τεχνικής υποδομής), στο ευρύτερο εκ/κό - διοικητικό περιβάλλον (Δ/νση, εμπλεκόμενοι φορείς, υπεύθυνος Π.Ε., προϊστάμενοι) και βέβαια μέσα στο κοινωνικό - πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο με τα οποία αναπτύσσει σχέσεις, δέχεται επιδράσεις και πιέσεις και με τη σειρά του το ίδιο μπορεί και πρέπει να παίξει ρόλο στη δυναμική τους εξέλιξη, προωθώντας μια διαφορετική σκέψη και ένα διαφορετικό ήθος.

Δραστηριότητες του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπ/σης Σουφλίου

"Διαχείριση Απορριμμάτων - Ανακύκλωση"

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) Σουφλίου ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Απρίλιο του 1996. Βασικός σκοπός του είναι να στηρίξει το θεσμό της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές και την τοπική κοινωνία σε θέματα οικολογικής ισορροπίας, ποιότητας ζωής και αειφόρου ανάπτυξης.

Η διαχείριση των απορριμμάτων αποτελεί σήμερα ένα από τα σοβαρότερα και συνεχώς οξυνόμενα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών. Η μείωση των απορριμμάτων (περιορισμός κατανάλωσης, ανακύκλωση) αποτελεί τη διέξοδο για τη διαχείριση των απορριμμάτων.

Στην περιοχή μας όμως η ιδέα της ανακύκλωσης δεν είναι διαδεδομένη καθώς δε λειτουργεί οργανωμένο πρόγραμμα ανακύκλωσης από την Τοπική Αυτοδιοίκηση ή άλλους φορείς.

Για όλους αυτούς τους λόγους οι εκπαιδευτικοί του

Κ.Π.Ε. Σουφλίου πρότειναν από το σχολικό έτος 1997-98, τη δημιουργία ενός δικτύου σχολείων που θα ασχολούνται με τη συγκέντρωση χαρτιού για ανακύκλωση.

Οι μαθητές που συμμετέχουν στο δίκτυο συγκεντρώνουν τα παλιά χαρτιά σε χαρτοκιβώτια στην τάξη τους. Η μεταφορά τους από το σχολείο γίνεται με αυτοκίνητο του Δήμου Σουφλίου και αποθηκεύονται σε αποθήκη του Κ.Π.Ε. μέχρι να μεταφερθούν σε εργοστάσιο ανακύκλωσης.

Μερικά σχολεία μάλιστα αποφάσισαν να υλοποιήσουν σε συνεργασία με το Κ.Π.Ε. πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα "Διαχείριση απορριμμάτων - ανακύκλωση".

Για την υποστήριξη του προγράμματος εκδόθηκε εκπαιδευτικό υλικό για τους εκπαιδευτικούς, που αποτελείται από:

- Ενημερωτικό φυλλάδιο για τη διαχείριση των

Κέντρα Π.Ε.

απορριμμάτων.

- Φυλλάδιο για την υλοποίηση του προγράμματος που περιλαμβάνει αναλυτικά τα στάδια του προγράμματος και τις παιδαγωγικές δραστηριότητες που μπορεί να εφαρμόσει ο εκπαιδευτικός.

Στα πλαίσια του δικτύου αυτού το Κ.Π.Ε. σχεδίασε ένα δίωρο ενημερωτικό πρόγραμμα για τους μαθητές με θέμα τη διαχείριση των απορριμμάτων και την ανακύκλωση.

Έτσι τους μήνες Οκτώβριο - Νοέμβριο 1998 τα Δημοτικά Σχολεία της περιοχής Σουφλίου επισκέφτηκαν ανά τάξη το Κ.Π.Ε. Σουφλίου, για να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα.

Στόχος του προγράμματος ήταν η ευαισθητοποίηση των μαθητών και η ενεργή συμμετοχή τους στην ανακύκλωση χαρτιού.

Το πρόγραμμα είχε δύο στάδια:

Το **πρώτο στάδιο** ήταν η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση των μαθητών με τη χρήση διαφανειών. Χρησιμοποιήθηκαν κυρίως εικόνες, οι οποίες έγιναν αφορμή για προβληματισμό και συζήτηση σχετικά με τη διάθεση των απορριμμάτων.

Οι βασικές ενότητες ήταν:

- Απορρίμματα - Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης

- Μέθοδοι διάθεσης απορριμμάτων
- Ανακύκλωση - Ανακυκλώσιμα υλικά
- Οφέλη ανακύκλωσης
- Τι πρέπει να κάνουμε - Τα βήματα της ανακύκλωσης

Στο **δεύτερο στάδιο** οι μαθητές συμμετείχαν στη διαδικασία ανακύκλωσης χαρτιού, ώστε να γνωρίσουν τα διάφορα στάδια της ανακύκλωσης και να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητα της συλλογής ανακυκλώσιμων υλικών. Έκαναν ακόμα διάφορες δραστηριότητες όπως ζωγραφική ή κατασκευές από άχρηστα υλικά.

Σε όλους τους μαθητές που παρακολούθησαν το πρόγραμμα δόθηκε μια πάνινη τσάντα του Κέντρου, για να την χρησιμοποιήσουν αντί της πλαστικής.

Μακροπρόθεσμος στόχος του προγράμματος είναι η δημιουργία ευαισθητοποιημένων πολιτών που θα συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της ανακύκλωσης και θα ασκήσουν πίεση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για τη λειτουργία οργανωμένου προγράμματος ανακύκλωσης.

Οι εκπαιδευτικοί του Κ.Π.Ε. Σουφλίου

**Κάβουρας Παναγιώτης, Βουδρισλής Νικόλαος,
Αυγερινού Μαρία, Καλαϊτζής Γιώργος, Καλλιτσάρης
Χρήστος, Φυλλαρίδης Ηλίας.**

ΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΣΟΥΦΛΙ

Το Σάββατο, 20 Μαρτίου, πραγματοποιήθηκε στο Σουφλί ημερίδα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Την ημερίδα διοργάνωσε το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Σουφλίου και το Παράρτημα Έβρου - Ροδόπης της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., και παρακολούθησαν 40 περίπου εκπαιδευτικοί από το νομό Έβρου.

Στην ημερίδα, στην οποία παραβρέθηκε και χαιρέτησε ο Δήμαρχος Σουφλίου κ. Γ. Κοτσάνης, έγινε και η κοπή πίτας του Παραρτήματος Έβρου - Ροδόπης.

Το πρόγραμμα περιελάμβανε:

- ενημέρωση για το Κ.Π.Ε. Σουφλίου και τη λειτουργία του από τον κ. Χ. Καλλιτσάρη, μέλος της εκπαιδευτικής ομάδας του Κ.Π.Ε.

- ενημέρωση για τους Στόχους και Δραστηριότητες της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. από τον κ. Γ. Στεργάτο, Υπεύθυνο Σ.Ε.Π. Ν. Έβρου και γραμματέα της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Παράρτημα Έβρου

Ροδόπης.

- Εισήγηση από τον κ. Georgi Gegov, εκπ/κό και αντιπρόεδρο της Green Βουλγαρίας, για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στη Βουλγαρία και τις δραστηριότητες της ομάδας Green.

- Εισήγηση από την κ. Ελένη Σταυροπούλου, εκπαιδευτικό, πρώην Υπεύθυνη του Κ.Π.Ε. Ακράτας, για τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και την τοπική κοινωνία.

- Παρουσίαση από τον κ. Α. Μάγια έρευνας, του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δ.Π.Θ., για το Δέλτα του Έβρου.

- Παρουσίαση από τον κ. Ν. Βουδρισλή, εκπαιδευτικό

του Κ.Π.Ε. και Πρόεδρο της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Παράρτημα Έβρου - Ροδόπης, Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης "Διαχείριση Απορριμμάτων - Ανακύκλωση".

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ - ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Σουφλίου και το Παράρτημα Έβρου-Ροδόπης της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. διοργάνωσαν στις 24 Απριλίου 1999 σεμινάριο-εργαστήριο με θέμα: «Φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης - Σχεδιασμός προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης».

Το σεμινάριο πραγματοποιήθηκε στο Σουφλί στο χώρο του Κ.Π.Ε. και εισηγητής ήταν ο κ. Γεωργόπουλος Αλέξανδρος, επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Νηπιαγωγών του Α.Π.Θ., ο οποίος ανέπτυξε το Φιλοσοφικό πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και έδωσε τις κατευθύνσεις για το πώς φτιάχνουμε ένα project.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί εργάστηκαν σε ομάδες και σχεδίασαν ένα πρόγραμμα Π.Ε. Ακολούθησε παρουσίαση των προγραμμάτων και γόνιμος διάλογος και προβληματισμός.

Ο Η/Υ και το Internet εργαλεία για τα προγράμματα Π.Ε.

Στα γραφεία του περιοδικού μας φτάνουν εργασίες Περιβαλλοντικών Ομάδων που μαρτυρούν τη σημασία και την προσφορά της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στους μαθητές αλλά και στις τοπικές κοινωνίες.

Εργασίες και έρευνες ολοκληρωμένες, άρτιες εκδόσεις που πιστοποιούν τη σοβαρή δουλειά που γίνεται στις Περιβαλλοντικές Ομάδες. Η εικόνα των εργασιών αυτών οδηγεί σε κάποιες διαπιστώσεις.

α) Οι νέες τεχνολογίες, (Η/Υ) και το internet μπαίνουν στην υπηρεσία των περιβαλλοντικών ομάδων σαν εργαλεία για την έρευνα και την παρουσίαση των εργασιών τους. Ταυτόχρονα οι μαθητές εξοικειώνονται με τις νέες τεχνολογίες χρησιμοποιώντας τις με σκοπό τη μελέτη και την προστασία του περιβάλλοντος.

β) Οι Π.Ο συμβάλλουν ουσιαστικά στην έρευνα για τα τοπικά προβλήματα.

γ) Πολλές από τις εκδόσεις των Π.Ο. αποτελούν πολύτιμη παρακαταθήκη και προσφορά στον τόπο και σας επόμενες γενιές.

Η Ατμοσφαιρική Ρύπανση της Πτολεμαΐδας

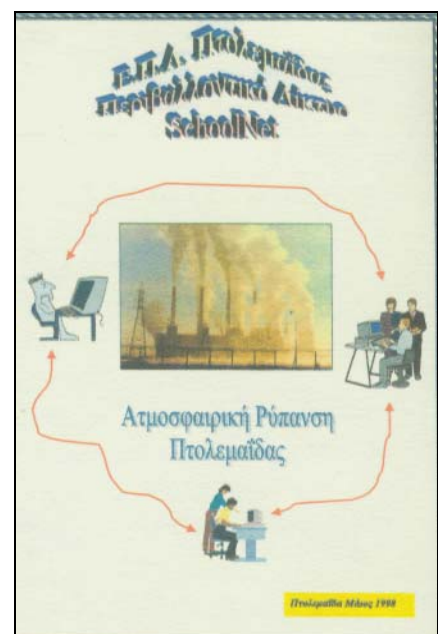
Μια εντυπωσιακή σε μέγεθος έκδοση 117 σελίδων ήταν το αποτέλεσμα της δουλειάς που έγινε τη σχολική περίοδο 1997-98 στο Ε.Π.Λ. Πτολεμαΐδας σχετικά με την ατμοσφαιρική ρύπανση της πόλης.

Η εργασία έγινε από τους μαθητές του προγράμματος "Περιβαλλοντικό Δίκτυο School Net" με καθοδήγηση των δύο Καθηγητών του σχολείου, της κ. Στεργίου Βασιλικής και του κ. Χαρτοματσίδη Ελευθέριου.

Η ανταπόκριση των μαθητών ήταν μεγάλη καθώς το θέμα τους ενδιέφερε ιδιαίτερα.

Κατά τη διάρκεια της χρονιάς η ομάδα συνέλαβε έναν μεγάλο όγκο στοιχείων μέρος των οποίων στάλθηκε στον κεντρικό Η/Υ (Server) του δικτύου που βρίσκεται στο Ε.Π.Λ. Χανίων με σκοπό να τυπωθεί στις σελίδες του Δικτύου στο Internet. Επίσης το Ε.Π.Λ Πτολεμαΐδας δημοσίευσε στη σελίδα του Δικτύου στο Internet. Ακόμη το Ε.Π.Λ. Πτολεμαΐδας δημοσίευσε στη σελίδα του στο Internet Cwww. soft-hard. gr/_erlp/) αποσπάσματα από τις εργασίες που έγιναν στη διάρκεια της χρονιάς.

Πέρα από τα στοιχεία που συγκέντρωσαν οι μαθητές, εκπόνησαν μελέτες και έρευνες και διατύπωσαν συμπεράσματα πάνω στις επιπτώσεις των αερίων ρύπων στην υγεία των κατοίκων και στην ευαισθητοποίηση των πολιτών, αφήνοντας πίσω τους πολύτιμο έργο για τις επόμενες χρονιές. Ταυτόχρονα η εργασία τους αποτελεί μια πολύτιμη προσφορά στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ρύπανσης στην πόλη τους.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε. ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τι είναι το Περιβαλλοντικό Δίκτυο School Net

Η ιδέα ενός δικτύου Η/Υ σε διάφορα μέρη της Ελλάδας (κυρίως Σχολεία) με σκοπό, με τη βοήθεια του Internet, την ανταλλαγή πληροφοριών, προβληματισμών, λύσεων και γενικά με οτιδήποτε έχει σχέση με το περιβάλλον, ανήκει στο Ε.Π.Λ. Χανίων, το οποίο σε συνεργασία με το Πολυτεχνείο Κρήτης υπέβαλε μια πρόταση μέσα από τα Προγράμματα Κινητικότητας (Δράσης III). Στο Δίκτυο αυτό συμμετέχουν πολλά σχολεία σε πρώτη φάση, όπως το Ε.Π.Λ. Κορυδαλλού, το ΤΕΛ Πυλαίας, το Ε.Π.Λ Ρεθύμνου κ.ά.

Η μελέτη του Ευτροφισμού με τη χρήση νέων τεχνολογιών

"Η μελέτη του ευτροφισμού των λιμνών με τη χρήση νέων τεχνολογιών" είναι ένα πρόγραμμα Π.Ε. που ξεχωρίσαμε για τους παρακάτω λόγους:

- Αφορά ένα καθαρά περιβαλλοντικό πρόβλημα
- Έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές να εξοικειωθούν με τη χρήση του Η/Υ ως εργαλείου μάθησης
- Πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου

Ιωαννίνων. Το άνοιγμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη συνεργασία με τη μέση αποτελεί σημαντική εμπειρία για τους μαθητές και ανοίγει νέους δρόμους και για τις δύο πλευρές.

Το πρόγραμμα εκπονήθηκε τη σχολική χρονιά 1996-97 στο Πειραματικό Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων με τη συμμετοχή 21 μαθητών-τριών της Β' τάξης, 9 της Γ' τάξης και υπεύθυνες καθηγήτριες τις κ.κ. Ασημίνα Κοντογεωργίου και Ευαγγελία Παλούκα.

Ασχολήθηκαν κυρίως με το φαινόμενο του ευτροφισμού της λίμνης Παμβώτιδας των Ιωαννίνων. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος είχαν την ευκαιρία να μελετήσουν το φαινόμενο του ευτροφισμού:

- με την παραδοσιακή προσέγγιση (ενημέρωση από ειδικούς, επιτόπια παρατήρηση, βιβλιογραφική ενημέρωση)
- με τη χρήση του Η/Υ εργαζόμενοι σε περιβάλλοντα πολυμέσων και εικονικής πραγματικότητας. Να συνδέσουν δηλ. τις εμπειρίες που αποκτώνται με τη χρήση νέας τεχνολογίας με το πραγματικό τοπικό περιβάλλον και τα προβλήματα του.

Είχαν την ευκαιρία να επισκεφτούν τις λίμνες Καστοριάς και Πρεσπών, να κάνουν επιτόπια έρευνα για την κατάσταση που επικρατεί εκεί σχετικά με το φαινόμενο του ευτροφισμού και να τη συγκρίνουν με της Παμβώτιδας.

Μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων τους ήρθαν σε επαφή και αντάλλαξαν απόψεις με την Π. Ο του Αμερικανικού Κολλεγίου Αθηνών που επεξεργαζόταν το ίδιο θέμα.

Τα επιμέρους θέματα που διερεύνησαν ήταν:

- α) γενικά η σημασία και η προστασία των ελληνικών υδροτόπων

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(c) 1995 Dorling Kindersley Multimediai

Μελέτη του ευτροφισμού των λιμνών με τη χρήση Νέων Τεχνολογιών "

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

προγράμματα Π.Ε. ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

β) η έννοια και η διαδικασία του ευτροφισμού

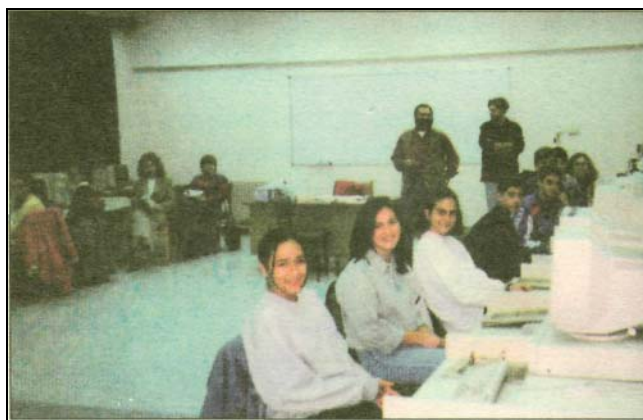
γ) οι Πρέσπες

δ) η λίμνη της Καστοριάς

ε) η λίμνη Παμβώτιδα

στ) το ποτάμι και η παραποτάμια ζώνη του Εθνικού Δρυμού Βίκου- Αώου.

Στο τέλος της χρονιάς παρουσίασαν το πρόγραμμα στους γονείς και το κοινό, ενώ η όλη εργασία αποτυπώθηκε σε έντυπο το οποίο εκδόθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Η παλιά πόλη της Ξάνθης, μια εξαιρετική έκδοση - προσφορά

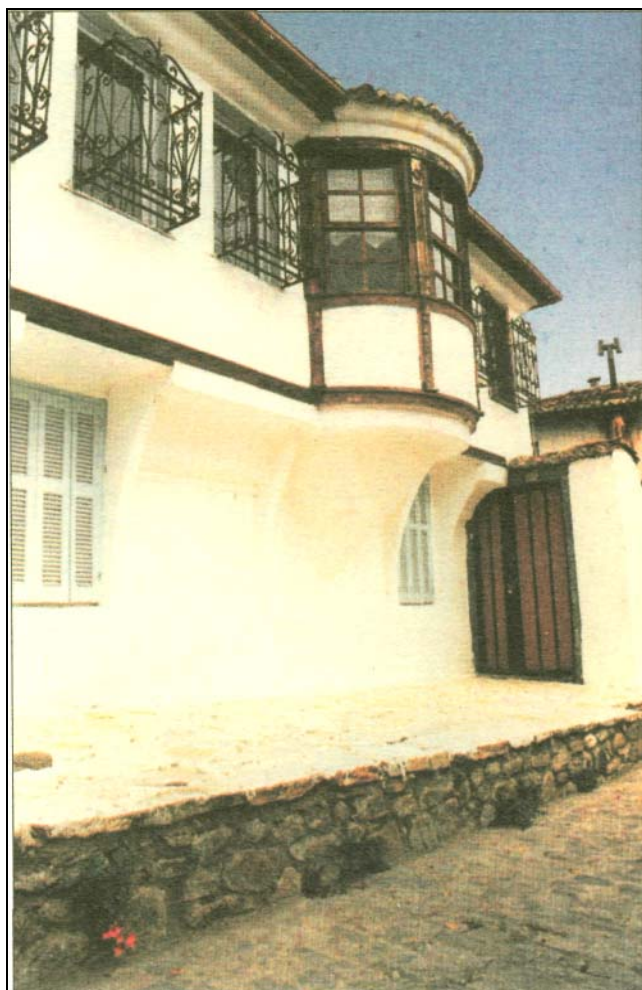
Από τις επιμελημένες εκδόσεις των ομάδων Π.Ε. που πήραμε, ξεχωρίσαμε αυτήν του 3ου Γυμνασίου Ξάνθης, αφιερωμένη στην παλιά πόλη της Ξάνθης, στα σπίτια και τις εκκλησίες της.

Μια έκδοση που σε ξεναγεί στα σοκάκια της παλιάς πόλης, σε μεταφέρει στην ατμόσφαιρα, σου μεταδίδει τη γοητεία της, σου διεγείρει την επιθυμία να βρεθείς εκεί...

Μια έκδοση που δε θα είχε τίποτα να ζηλέψει από μια αντίστοιχη επαγγελματική.

Οι εξαιρετικές φωτογραφίες και τα προσεγμένα κείμενα δηλώνουν μεράκι, ενθουσιασμό, καλό γούστο και συστηματική δουλειά από τους 15 μαθητές της Γ' τάξης του 3ου Γυμνασίου Ξάνθης και την κ. Κωνσταντινίδου Ευμμέλια, καθηγήτρια οικιακής οικονομίας, κατά το σχολικό έτος 1996-97.

Πέρα από τη σημασία της για τα μέλη της Π.Ο, η δουλειά αυτή αποτελεί μια σημαντική προσφορά στην πόλη και τους ανθρώπους της.

Την έκδοση ενίσχυσε οικονομικά η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ξάνθης.

προγράμματα Π.Ε. ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ - ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ από εργασίες Περιβαλλοντικών Ομάδων

- Ημερολόγιο 1999
ΚΠΕ.ΜΟΥΖΑΚΙΟΥ
- Ημερολόγιο 1999
ΓΡΑΦΕΙΟ Π.Ε. ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
- Ημερολόγιο 1999
ΚΠΕ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΚΟΡΔΕΛΙΟΥ
- Ημερολόγιο 1999
Π.Ο ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΛΟΥ
- ΓΡΑΦΕΙΟ Π.Ε. ΝΟΜΟΥ ΧΙΟΥ
ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΉΗΡΙΟΤΗΤΕΣ 1996-97
- 3ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΝΑΟΥΣΑΣ
"παλμοί Νεολαίας" Μαθητική Εφημερίδα Π.Ο
Αρ. φύλου 29
- ΓΡΑΦΕΙΟ Π.Ε. ΝΟΜΟΥ ΧΙΟΥ
"με τους νεολιθικούς ανθρώπους στο Σπήλαιο
του Αγίου Γάλακτος"
Εκπαιδ. πρόγραμμα Μάρτιος '98
- ΕΠ.Λ. ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ
ΔΙΚΤΥΟ SCHOOLNET
Ατμοσφαιρική Ρύπανση Πτολεμαΐδας,
Μάιος 98
- 1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΒΑΛΑΣ
Πρόγραμμα Π.Ε. "Το αμπέλι και το κρασί",
Μάιος 1997
- ΔΗΜΟΣ ΠΟΛΙΧΝΗΣ - 5Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΟΛΙΧΝΗΣ
Ημερίδα: "Εξοικονόμηση ενέργειας και εκπαί-
δευση", θέματα εισηγήσεων,
Πολίχνη, Απρίλιος 1998
- ΤΕΛ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΗΣ
Πρόγραμμα Π.Ε. Κινητικότητα/Δράση ΙΙ
Ιστορικά και Αρχιτεκτονικά στοιχεία της περιο-
χής του Παγγαίου
- 3ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΒΡΟΝΤΑΔΟΥ ΧΙΟΥ
"Το λιμανάκι της Δασκαλόπετρας"
Εργασία Π.Ο Τάξης ΣΤ' 1997-98
- ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ Π.Ε.
Μελέτη του Ευτροφισμού των λιμνών με τη
χρήση Νέων Τεχνολογιών, 1998
- 3ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΞΑΝΘΗΣ - ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΞΑΝΘΗΣ
Πρόγραμμα Π.Ε. "Η παλιά πόλη της Ξάνθης,
σπίτια, εκκλησίες", 1997
- ΕΠ.Λ. ΚΑΒΑΛΑΣ
"Εντός εκτός" περιοδική έκδοση,
Τεύχος 25ο, 1997
- ΓΡΑΦΕΙΟ Π.Ε. ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
"Νέα από την Π.Ε. στο Ν. Σερρών".
Ετήσια έκδοση, 97-98
- 4/Θ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΕΡΠΥΛΟΥ
ΚΙΛΚΙΣ
"Η χλωρίδα της Τερπύλου" Εργασία Π.Ο,
Μάιος 1998
- 2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΙΛΚΙΣ
"Η ηχορύπανση στην πόλη μας", Π.Ο
Γυμνασίου, 1997-1998
- ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ
"Οι δρόμοι του Μετσόβου", εργασία Π.Ο.

Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Μη Κυβερνητική - Μη Κερδοσκοπική - Επιστημονική Οργάνωση
Α.Φ.Μ. 90147670, ΔΟΥ ΙΗ' ΑΘΗΝΩΝ

Διεύθυνση: Βουλιαγμένης 1, 116 36 ΑΘΗΝΑ, τηλ/Fax: 92 23 342

E-mail: kalariv@otenet.gr και psallida@techlink.gr

Αθήνα 21-4-99

ΟΡΓΙΣΜΕΝΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Εμείς οι Έλληνες εκπαιδευτικοί, που μαζί με τους μαθητές μας προσπαθούμε να κατανοήσουμε τα περιβαλλοντικά προβλήματα, να ανακαλύψουμε τις αιτίες και τα συμφέροντα που κρύβονται πίσω από τη δημιουργία, τους και προσπαθούμε να συμβάλλουμε στην αντιμετώπιση τους, είμαστε εξοργισμένοι και απογοητευμένοι από την απάνθρωπη, βάρβαρη και καταστροφική για τον άνθρωπο και για το περιβάλλον επίθεση του λεγόμενου πολιτισμένου και βιομηχανικά ανεπτυγμένου κόσμου κατά μιας ευρωπαϊκής χώρας με μεγάλη συμβολή στον πολιτισμό, στην ελευθερία και δημοκρατία της Ευρωπαϊκής Ηπείρου.

Στο όνομα κάποιων ασαφών και υποκριτικά χρησιμοποιούμενων αξιών, καταρρίπτονται, καταρρακώνονται και γελοιοποιούνται όλες συλλήβδην οι ανθρώπινες αξίες.

Θεωρούμε αυτή την ανήθικη και αν-άξια επίθεση ως έκφραση της συνολικής και εκκωφαντικά παταγώδους αποτυχίας της Παιδείας και του επιστημονικού ήθους. Όταν την Παιδεία αντικαθιστά η εκπαίδευση και η κατάρτιση, εξαφανίζονται τα ηθικά ερείσματα των ανθρώπων και κυριαρχεί η επιδίωξη του κέρδους με κάθε τρόπο και κάθε μέσον, ακόμη και με μαζικές δολοφονίες αμάχων και μικρών παιδιών, καταστροφές του περιβάλλοντος, των έργων του ανθρώπινου πολιτισμού και με την υποθήκευση του μέλλοντος όλου του πλανήτη.

Αντίσταση για μας είναι η πιο εντατική προσήλωση στην παροχή ουσιαστικής Παιδείας στους νέους ανθρώπους, η παροχή όλων εκείνων των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη αυτόνομης και ανεξάρτητης σκέψης, η ανάδειξη των σταθερών αξιών του σεβασμού της ανθρώπινης ζωής, της αυτοδιάθεσης όλων των λαών και της προστασίας του περιβάλλοντος ως

αυτόνομης αξίας και ως προϋπόθεσης για τη συνέχιση της ζωής στον πλανήτη.

Οι επιτιθέμενοι ξεχνούν, αλλά εμείς πρέπει συνεχώς να τους υπενθυμίζουμε ότι δεν υπάρχουν σύνορα στη ρύπανση και την καταστροφή του περιβάλλοντος. Όποιος σπέρνει θύελλες θα θερίσει καταιγίδες, ακόμη και αν βρίσκεται απομονωμένος στη μέση του ωκεανού. Πολύ περισσότερο όταν βρίσκεται πολύ κοντά στο θέατρο της παράλογης καταστροφής.

Ενώνουμε τις φωνές μας με όλους όσους διατηρώντας ακόμη ψήγματα λογικής, ανθρωπιάς, παιδείας και ευαισθησίας για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, απαιτούν την άμεση παύση κάθε πολεμικής και επιθετικής ενέργειας από όλες τις πλευρές εναντίον ανθρώπων και περιβάλλοντος.

Ζητάμε κι εμείς να πάψει η επιλεκτική επίδειξη ευαισθησίας και να προωθηθεί η επίλυση των διαφορών με ειρηνικά μέσα.

Λέμε όχι στον πόλεμο, όχι στην καταστροφή του περιβάλλοντος, όχι στη δολοφονία ανθρώπων για το κέρδος.

Ζητάμε από την Ελληνική Κυβέρνηση να σταθεί στο ύψος των αξιών που ανέδειξε ο Ελληνικός Πολιτισμός, να σταθεί ως ηθικό φράγμα στον παραλογισμό και κυνισμό των τραπεζιτών, των στρατιωτικών και των βιομηχάνων όπλων και να διακηρύξει την ανάγκη να επικρατήσουν η λογική και οι πανανθρώπινες αξίες.

Για την Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε

Ο Γενικός Γραμματέας

Βασίλης Ψαλλιδάς

Ο Πρόεδρος

Δημήτρης Καλαϊτζίδης

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το Παράρτημα Θεσσαλονίκης της ΠΕΕΚΠΕ, συνεχίζοντας τις ανοιξιάτικες δραστηριότητες του (Γιορτή της Άνοιξης στο κτήμα της Όλγας Απανωμεριτάκη και Εκπαιδευτική ξενάγηση στη λίμνη της Κερκίνης) θέλησε να δώσει το δικό του παρόν στα τεκταινόμενα τον τελευταίο καιρό στη γειτονιά των Βαλκανίων. Γι' αυτό πραγματοποίησε ανοιχτή εκδήλωση για τα μέλη και τους φίλους του, ως αντίδραση στον παραλογισμό του πολέμου, με θέμα: "ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ".

Η σχετική πρόταση έγινε από τον Αγγελίδη Ζήση και έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από το Δ.Σ., το οποίο σε συνεργασία με τους Υπεύθυνους Π.Ε. του ν. Θεσσαλονίκης: Αγγελίδη Ζήση, Απανωμεριτάκη Όλγα, Βαχτσεβάνου Μαρίνα και Ταμουτσέλη Ντίνα, αποφάσισε τα εξής:

- Να πραγματοποιηθεί ανοιχτή εκδήλωση με το παραπάνω θέμα και το ανάλογο περιεχόμενο.
- Η εκδήλωση να έχει κοινωνικό, επιστημονικό και πολιτιστικό χαρακτήρα με άξονες τον πόλεμο, το περιβάλλον και την εκπαίδευση.
- Να περιλαμβάνει ενημέρωση και εισηγήσεις από μέλη της ΠΕΕΚΠΕ, που ν' αναδεικνύουν την Περιβαλλοντική διάσταση του πολέμου.
- Να περιλαμβάνει έκθεση εικαστικού υλικού από μαθητές Περιβαλλοντικών Ομάδων, μουσικό μέρος από το Μουσικό Σχολείο, λογοτεχνικές παρεμβάσεις, και μαρτυρίες από τους Γιατρούς του Κόσμου.
- Ορίστηκε τριμελής εκτελεστική επιτροπή από τους Αγγελίδη Ζήση, Φαρμάκη Γιάννη και Φραγκίσκου Καίτη για την οργάνωση της εκδήλωσης και για μεγαλύτερη ευελιξία.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στη μεγάλη αίθουσα Τελετών της Εταιρείας Μακεδόνικων Σπουδών, την Πέμπτη 13 Μαΐου 1999, στις 8.00 το βράδυ.

Το πλούσιο πρόγραμμα, που παρουσιάστηκε από τη Μαρίνα Βαχτσεβάνου και τον Γιάννη Φαρμάκη, περιελάμβανε τα εξής:

- Παραδοσιακά Δημοτικά τραγούδια από τη χορωδία και την ορχήστρα των μαθητών του Μουσικού Γυμνασίου - Λυκείου της πόλης με τη διεύθυνση του συναδέλφου Βασίλη Τζαχρήστα.
- Σύντομο χαιρετισμό από τον παρόντα προϊστάμενο της Α' Δ/σης Β/θμιας Εκπ/σης Θεσ/νίκης κ. Στεργίου και ανά-

γνωση μηνυμάτων Οικολογικών και Περιβαλλοντικών οργανώσεων και φορέων, όπως: ο Αρκτούρος, η Οικολογική Κίνηση Θεσ/νίκης, η Οικολογική Κίνηση Σερρών, το Κεντρικό Συμβούλιο της ΠΕΕΚΠΕ, η ομάδα του περιοδικού "Οικοτοπία", η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, το Παράρτημα ΠΕΕΚΠΕ Μαγνησίας, η Ε' ΕΛΜΕ Θεσσαλονίκης καθώς και τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μουζακίου, Κόνιτσας, Αρναίας, Αργυρουπόλης, Σουφλίου. Επίσης διαβάστηκε ψήφισμα - διαμαρτυρία εικοσιπέντε συνεργαζόμενων Περιβαλλοντικών Οργανώσεων από τις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων που ανήκουν στο δίκτυο BALKAN - NET, το οποίο περιείχε καταγγελίες για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του πολέμου στα Βαλκάνια.

- Εισήγηση του Δρ. Κώστα Νικολάου, χημικού - Περιβαλλοντολόγου, με θέμα: "Περιβαλλοντικές επιπτώσεις του πολέμου".
- Εισήγηση του Αλέκου Γεωργόπουλου, Επίκουρου καθηγητή του τμήματος Νηπιαγωγών του ΑΠΘ, με θέμα: "Ηθικές και Περιβαλλοντικές αξίες".
- Στη συνέχεια ο Γιάννης Τζανής, σχολικός σύμβουλος φιλολόγων, η Καίτη Φραγκίσκου, φιλόλογος και πρόεδρος του Παραρτήματος Θεσ/νίκης καθώς και η Ελένη Τριαντάφυλλου, υπεύθυνη Π.Ε. Χαλκιδικής, απάγγειλαν ποιήματα των: Σεφέρη, Ελύτη, Ρίτσου, Τόλη Νικηφόρου, Γιάννη Τζανή, Μανόλη Αναγνωστάκη.
- Μαρτυρίες και ενημέρωση από εκπρόσωπο της Οργάνωσης των Γιατρών του Κόσμου για τις δραστηριότητες τους
- Ο Αγγελίδης Ζήσης έκανε ένα επιμύθιο συνδέοντας την Π.Ε. με την πραγματικότητα του πολέμου και την επίσημη με τις αξίες της ζωής.
- Η εκδήλωση τελείωσε με ωραία συναυλία όπου τραγούδησαν με τις εκπληκτικές τους φωνές οι συναδέλφισσες Ειρήνη Κουρδάκη και Ανθή Τατσιούλη με συνοδεία πιάνου από τον Σαράντη Κασσάρα και μπουζούκι από τον Δημήτρη Ατζέμη.

Η εκδήλωση που τελείωσε στις 11.30 το βράδυ, είχε την υλική και ηθική υποστήριξη του Υπουργείου Μακεδονίας

- Θράκης, της Εταιρείας Λαϊκής Βάσης "Σουρωτή" και της Εταιρείας "Ι. Μπουτάρης και Υιός - Οικοποιητική Α.Ε.".

Φαρμάκης Γιάννης
Γραμματέας Παραρτήματος ΠΕΕΚΠΕ Θεσ/νίκης

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Ακτιβιστές του δικτύου σήκωσαν πανό σε αεροπλάνο της Ολυμπιακής

Την Πέμπτη 22/4, Ημέρα της Γης, ακτιβιστές του Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων κατέλαβαν αεροπλάνο της Ολυμπιακής και ύψωσαν πανό με το σύνθημα: ΣΤΑΜΑΤΗΣΤΕ ΤΟ ΑΙΜΑ - ΟΛΟΙ ΣΑΣ, ΔΙΚΤΥΟ. Η ενέργεια αυτή του Δικτύου ήταν σχεδιασμένη από καιρό, αλλά έπρεπε να βρεθεί η κατάλληλη ευκαιρία για να πραγματοποιηθεί.

Η ευκαιρία δόθηκε με την επιστροφή της Επταμελούς Γραμματείας του Δικτύου από τις Βρυξέλλες, όπου είχε μεταβεί μετά από πρόσκληση του Ευρωβουλευτή του ΣΥΝ Μιχ. Παπαγιαννάκη για επαφές με παράγοντες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με την υποστήριξη δέκα περίπου ατόμων που συνταξίδευαν στο αεροπλάνο (Γιάννης - Μακρακώμη, Λιάνα-Χανιά, Άγης-Καλαμάτα, Σοφία-Λάρισα, Δημητρία-Αθήνα κ.ά.) δύο ακτιβιστές του Δικτύου, ο Νικόλαος Ασλάνογλου από τη Βέροια και ο Κώστας Βολιώτης από το Βόλο ανέβηκαν σε λιγότερο από 15" στην οροφή του αεροπλάνου της Ολυμπιακής που επέστρεφε από Βρυξέλλες, χωρίς να προλάβει να αντιδράσει κανείς, και ύψωσαν το πανό που ήταν περισσότερο από 26 μέτρα. Δυστυχώς ο πολύ δυνατός αέρας γρήγορα δημιούργησε προβλήματα στο πανό και στην ασφάλεια των ακτιβιστών. ΜΜΕ κάλυψαν το γεγονός. Οι δυο ακτιβιστές του Δικτύου έμειναν περίπου 45' στην οροφή του αεροπλάνου. Στη διάρκεια της παραμονής τους περιέβρεξαν με κέτσαπ το πανό και το αεροπλάνο σε μια συμβολική κίνηση που σήμαινε το αίμα αθών που χύνεται στη Γιουγκοσλαβία.

Όπως είναι φυσικό, υπήρξε μεγάλη κινητοποίηση των δυνάμεων ασφαλείας του αεροδρομίου. Όταν τελείωσε η ενέργεια του Δικτύου οι δυο ακτιβιστές τέθηκαν στη διάθεση των αρχών, που πρέπει να σημειωθεί ότι επέδειξαν άψογη συμπεριφορά και ψυχραιμία, και οδηγήθηκαν στο τμήμα ασφάλειας του αεροδρομίου. Τελικά με παρέμβαση και του Ευρωβουλευτή του συνασπισμού κ. Μιχ. Παπαγιαννάκη που ταξίδευε με το ίδιο αεροπλάνο, και αφού κρατήθηκαν τα στοιχεία των δύο ακτιβιστών, αφέθηκαν ελεύθεροι.

Σε δελτίο τύπου που εξέδωσε το Δίκτυο με αφορμή την Ημέρα της Γης και την ενέργεια στο αεροπλάνο της Ολυμπιακής, γίνεται αναφορά στα παγκόσμια προβλήματα περιβάλλοντος, στις οικολογικές επιπτώσεις του πολέμου στη Νέα Γιουγκοσλαβία και εκφράζεται η αγανάκτηση, προς όλες τις πλευρές, για το αίμα αθών που χύνεται.

Με την ενέργεια του αυτή, το Πανελλήνιο Δίκτυο Οικολογικών Οργανώσεων θέλησε να δηλώσει ότι δεν είναι γενική η αδράνεια του οικολογικού χώρου για ό,τι γίνεται στη Νέα Γιουγκοσλαβία και ότι υπάρχουν φωνές και δράσεις που δείχνουν ότι οι πολίτες και όσες οργανώσεις δραστηριοποιούνται μέσα από το Δίκτυο λένε όχι σε έναν πόλεμο που και ανόητος και καταστροφικός είναι.

Η ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Συνεργαζόμενες Βαλκανικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις καταγγέλλουν την κλιμάκωση της Ανθρωπιστικής και Περιβαλλοντικής Καταστροφής στα Βαλκάνια

Συνεργαζόμενες Περιβαλλοντικές Οργανώσεις γειτονικών Βαλκανικών χωρών (25 οργανώσεις από την Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα και Π.Γ.Δ.Μ.), κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για τις μακροπρόθεσμες συνέπειες που προκαλεί ο πόλεμος, όχι μόνο στα Βαλκάνια, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη, και καλούν άμεση δράση για να μπει φραγμός στην κλιμάκωση της βίας και της βαρβαρότητας.

Το κείμενο της διακήρυξης προτάθηκε από τον ΑΡΚΤΟΥΡΟ και συνδιαμορφώθηκε από 9 ακόμα οργανώσεις, που συνεργάζονται στο πλαίσιο του δικτύου "BALKAN-NET" (Βαλκανικό Δίκτυο για τη Διατήρηση των Μεγάλων Σαρκοφάγων). Στη συνέχεια διακινήθηκε και προσυπογράφηκε από 15 επιπλέον Βαλκανικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις. Ιδιαίτερη επισήμανση γίνεται στη σημασία και την έκταση της καταστροφής που έχει ήδη δημιουργήσει η εμπόλεμη κατάσταση στο περτβάλλον:

- Οι βομβαρδισμοί χημικών βιομηχανιών, διυλιστηρίων και πετροχημικών προκαλεί τοξικά νέφη, τα οποία είναι επικίνδυνα, όχι μόνο για τους πολίτες της Σερβίας και όλων των Βαλκανικών χωρών, αλλά και άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Αυστρία, η Ουγγαρία και η Ιταλία. Με δεδομένο ότι η περιοχή που οι δυνάμεις του NATO βομβαρδίζουν αποτελεί τον πυρήνα μίας ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ότι στη Σερβία βρίσκονται μερικές από τις πιο σημαντικές

πηγές υπογείων υδάτων στην Ευρώπη, ο κίνδυνος είναι πραγματικά εφιαλτικός.

- Η χρήση εξασθενημένου ουρανίου από το NATO σης επιθέσεις προς Σερβικούς στόχους, απελευθερώνει μικροσκοπικά αιωρούμενα σωματίδια, τα οποία μπορούν εύκολα να απορροφηθούν από στρατιώτες και πολίτες. Το NATO διακινδυνεύει την μακροπρόθεσμη μόλυνση ζωτικών φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος, βάζοντας σε κίνδυνο αθώους πολίτες, και ειδικά παιδιά, στα Βαλκάνια, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη.

- Η άγρια ζωή της περιοχής υποφέρει το ίδιο όπως και οι άνθρωποι. Δυστυχώς, ήδη έχουν αναφερθεί πουλιά και μεγάλα θηλαστικά που αναζητούν καταφύγιο σε χώρες όπως η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

Η διακήρυξη κλείνει με την αναγνώριση των νέων δυσκολιών που ορθώνει το κλίμα διαίρεσης μεταξύ των λαών στην περιοχή, αλλά και με την εκ νέου επιβεβαίωση της αμετάκλητης απόφασης που έχουν πάρει οι συνεργαζόμενες Περιβαλλοντικές Οργανώσεις να συνεχίσουν να συνεργάζονται και στο μέλλον, όπως στο παρελθόν, με σκοπό να διασφαλίσουν την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά των Βαλκανίων, μιας από τις πιο πλούσιες και ποικιλόμορφες περιοχές του κόσμου.

ΤΑ ΝΕΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. ΕΚΛΟΓΟ-ΑΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Στις 29 Νοεμβρίου 1998 έγινε η εκλογο-απολογιστική Γενική Συνέλευση των μελών του Παραρτήματος Αττικής της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., στην οποία παρουσιάστηκαν, συζητήθηκαν και ψηφίστηκαν ο απολογισμός της δράσης και ο οικονομικός απολογισμός της απερχόμενης Δ.Ε. του Παραρτήματος, καθώς επίσης η έκθεση της Εξελεγκτικής Επιτροπής.

Η Νέα Δ.Ε. του Παραρτήματος Αττικής, που προέκυψε από τις αρχαιρεσίες και συγκροτήθηκε σε σώμα κατά την πρώτη συνεδρίαση της, αποτελείται από τους: Θεόδωρη Ορεινό ως Πρόεδρο, Νίκο Στεφανόπουλο ως Αντιπρόεδρο, Μαριάννα Τσεμπερλίδου ως Γραμματέα, Κυριάκο Λεμπέση ως Ταμία, Θεόδωρη Παπαπαύλου, Σίμο Τσελέντη, Σοφία Στράγκα, Σταμάτη Σκαμπαρδώνη.

Αναπληρωτικά μέλη της Δ.Ε. εξελέγησαν οι: Ελπίδα Κοροβέση, Ευαγγελία Μανούσου, Παντελής Μάναλης και Γιάννης Μπότσαρης.

Η νέα Εξελεγκτική Επιτροπή αποτελείται από τους: Χρήστο Βασιλείου, Ελένη Χριστόφορου.

Αποφασίστηκε επίσης η εναλλαγή Προέδρου - Αντιπρόεδρου κατά το δεύτερο έτος της θητείας της Δ.Ε.

2. Η ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Συμμετέχουμε με τρία μέλη μας στην Οργανωτική Επιτροπή του 1ου Συνεδρίου της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

Στις 14 Φεβρουαρίου 1999 κόψαμε την Πρωτοχρονιάτικη πίτα του Παραρτήματος στο Δημαρχείο του Αγίου Δημητρίου, που πρόθυμα προσέφερε ο Δήμαρχος Αγίου Δημητρίου, τον οποίο ευχαριστούμε και από αυτή τη θέση.

Διοργανώσαμε τριήμερη εκδρομή στο Νομό Πρέβεζας, στην οποία συμμετείχαν 68 μέλη και φίλοι του Παραρτήματος. Επισκεφτήκαμε την αρχαία Κασσώπη, τον Αχέροντα ποταμό (περπατήσαμε στη βουνοπλαγιά προς τις πηγές του), το Νεκρομαντείο, την Πάργα, την αρχαία Νικόπολη. Απολαύσαμε τον πραγματικά πολύ μεγάλο καλαμιώνα της λιμνοθάλασσας της Ροδιάς και του Τσουκαλιού και το νησάκι της Κορωνησίας. Επισκεφτήκαμε το ιστορικό γεφύρι της Τσουκαλιού και το νησάκι της Κορωνησίας. Επισκεφτήκαμε το ιστορικό γεφύρι της Άρτας. Βιώσαμε τη μαγεία της λίμνης του Ζηρού και την ομορφιά του χωριού Παπαδάτες και τη φιλογενεΐα των κατοίκων του. Πέρασαμε πολύ καλά και το εγγείρημα θα επαναληφθεί.

Εκδώσαμε ένα τεύχος του περιοδικού μας "Ακρως Εκπαιδευτικού" και ετοιμάζουμε ένα δεύτερο.

3. Η ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΜΕ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

- Μία ακόμη εκδρομή (πιθανά στη Βάλια Κάλντα)
- Μια Ημερίδα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Ήδη έχουμε δημιουργήσει μία συγγραφική ομάδα, η οποία ευελπιστεί να μεταφράσει σημαντικά κείμενα για την Π.Ε, αλλά και να παράγει πρωτότυπα κείμενα από την αποκτηθείσα εμπειρία από την εφαρμογή της Π.Ε. στα Ελληνικά Σχολεία.

Το νέο Δ.Σ. της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. - Παρ/μά Έβρου-Ροδόπης

Το Δ.Σ. της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. παράρτημα Έβρου-Ροδόπης σε συνεδρίαση του στις 30-11-98 αποφάσισε τη διεύρυνση του Δ.Σ. κατά 3 μέλη περιλαμβάνοντας και συναδέλφους από το Ν. Ροδόπης. Έτσι το νέο Δ.Σ. έχει ως εξής:

Πρόεδρος: Βουδρισλής Νικόλαος

Αντιπρόεδρος: Δημητρίου Παναγιώτα, με αρμοδιότητα τις δημόσιες σχέσεις

Αντιπρόεδρος: Κεβρεκίδης Θεόδωρος, με αρμοδιότητα την τριτοβάθμια Εκπ/ση και την έρευνα

Αντιπρόεδρος: Βαλασίδης Νικόλαος, με αρμοδιότητα το νομό Ροδόπης.

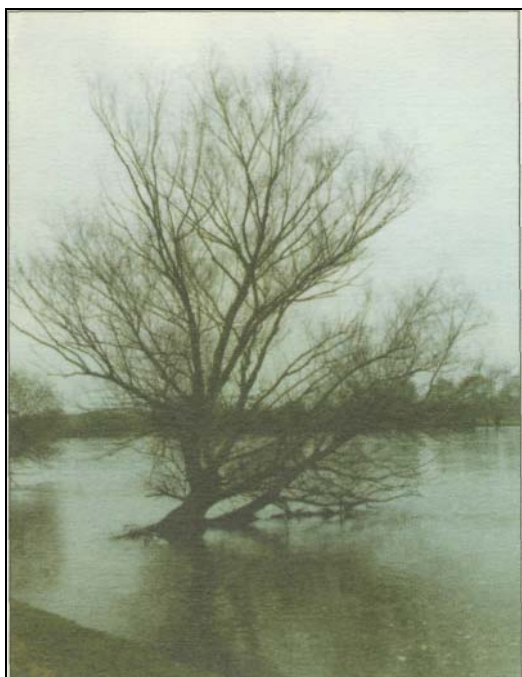
Γεν. Γραμματέας: Στεργάτος Γεώργιος

Ταμίας: Καλλιτσάρης Χρήστος

Μέλος: Κάβουρας Παναγιώτης

Μέλος: Τσιρούδης Παύλος

➤ Προσυνεδριακή Ημερίδα προετοιμασίας
➤ Ασκήσεις πεδίου στη Κερκίνη

Το Σάββατο, 20 Φεβρουαρίου 1999, ώρα 10.30 π.μ., στο χώρο του Π.Ε.Κ., στην Καβάλα, πραγματοποιήθηκε μια ενημερωτική προσυνεδριακή Ημερίδα του παραρτήματος Δράμας-Καβάλας-Ξάνθης. Στόχος η ενημέρωση και η προετοιμασία των μελών για το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Στη συνάντηση ο Βασίλης Ψαλλιδάς, υπογράμμισε αρχικά τα σημαντικά πράγματα που έχουν γίνει στο χώρο της παιδείας τα 20 χρόνια που υπάρχει η περιβαλλοντική εκπαίδευση, ενώ έκανε λόγο για τις δυσκολίες και δυσλειτουργίες που συνόδεψαν και συνοδεύουν τις ανάλογες δράσεις, τονίζοντας πως είναι ανάγκη η χάραξη μιας στρατηγικής. Μια τέτοια προσπάθεια θα γίνει στη διάρκεια του συνεδρίου, που θα επιτρέψει στο θεσμό να εδραιωθεί, να αναπτυχθεί και να υλοποιήσει τους στόχους που έχουν τεθεί με τη θεσμοθέτηση του από την Ελληνική πολιτεία.

Στο δεύτερο μέρος της ημερίδας έγινε εισήγηση για τους υγρότοπους. Οι συνάδελφοι ενθουσιάστηκαν με τις προτάσεις του ομιλητή και του απέσπασαν την υπόσχεση στην πρώτη ευκαιρία να οργανώσουμε ασκήσεις πεδίου στην Κερκίνη.

Την Κυριακή λοιπόν, 28 Μαρτίου, στις 8 το πρωί με αθλητικά παπούτσια, ζεστές κάλτσες, χοντρό πουλόβερ και μπουφάν φύγαμε μ' ένα λεωφορείο για την Κερκίνη και το Στρυμώνα. Εκεί οργανώσαμε ασκήσεις πεδίου με ομάδες εργασίας και περιβαλλοντικά παιχνίδια (φωτο).

Παναγιώτα Τσελεκτσίδου

Α' ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΘΕΜΑ: ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

.... Η σημασία του νερού στη ζωή

ΟΡΓΑΝΩΣΗ: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Π.Ε.Ε.Κ.Π.Ε.)
ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ Ι -ΑΘΗΝΑ 11636

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ: ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΣΜΙΔΗΣ Τηλ. 2715525 κιν. 097- 267449
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ 48355534 σχολ 3464974

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ: 1. ΑΣΠΡΟΜΑΥΡΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ
2. ΕΓΧΡΩΜΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ
3. ΕΓΧΡΩΜΗΣ & ΑΣΠΡΟΜΑΥΡΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ (SLIDES)

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΗΜΕΡΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ: 5 Σεπτεμβρίου 1999

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ: Απαραίτητη προϋπόθεση τα έργα να έχουν πραγματοποιηθεί με φωτογραφικά υλικά και μεθόδους και ν' αποτελούν αποκλειστική ατομική και πνευματική εργασία του διαγωνιζόμενου. Οποιαδήποτε εκ των υστέρων επέμβαση ή προσθήκη στα έργα είναι αιτία απόρριψης.

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ: Οι ασπρόμαυρες και έγχρωμες φωτογραφίες θα πρέπει να είναι από 18 X 24 έως 30 X 40 εκ. Οι διαφάνειες θα πρέπει να είναι σε πλαίσια για φιλμ τύπου 135 (24 X 36 χιλιοστά).

Ο αριθμός των διαφανειών ή των φωτογραφιών δεν πρέπει να υπερβαίνει τις πέντε (5) για κάθε κατηγορία και πρέπει να συνοδεύονται απαραίτητα από το αντίστοιχο δελτίο συμμετοχής. Η κάθε κατηγορία να είναι οπωσδήποτε σε χωριστή συσκευασία. Πίσω από κάθε φωτογραφία ή στο περιθώριο κάθε διαφάνειας να αναγράφονται με κεφαλαία γράμματα τα εξής:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ:

1. Όνομα, Επώνυμο, Δ/ση και Τηλέφωνο
 2. Τίτλος του έργου
 3. Αύξοντος αριθμός φωτογραφίας (σύμφωνα με το δελτίο συμμετοχής)
 4. Ακριβής τοποθεσία που τραβήχθηκε (πόλη, νομός, κλπ)
- Επιπλέον κάθε διαφάνεια να έχει και μία κουκίδα στην κάτω αριστερή γωνία του πλαισίου.

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ- ΕΚΘΕΣΗΣ: Οι συμμετέχοντες στο διαγωνισμό παρέχουν αυτομάτως στην Π.Ε.Ε.Κ.Π.Ε. πλήρη δικαιώματα αναπαραγωγής, χρήσης, δημοσίευσης και έκθεσης των προκριθέντων έργων. Και μόνο η απλή συμμετοχή στο Διαγωνισμό συνεπάγεται αυτομάτως την εκ μέρους του διαγωνιζόμενου ανεπιφύλακτη αποδοχή όλων των όρων της παρούσας προκήρυξης. Οι διαφάνειες θα επιστραφούν στους δικαιούχους.

ΒΡΑΒΕΙΑ: Τρία βραβεία και τρεις έπαινοι σε κάθε κατηγορία που θ' ανακοινωθούν από την Π.Ε.Ε.Κ.Π.Ε.

ΠΡΟΒΟΛΗ: Τα έργα που θα επιλεγούν από την επιτροπή θα εκτεθούν κατά τη διάρκεια του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΠΕΕΚΠΕ για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, 8-10 Οκτωβρίου 1999.

ΔΕΛΤΙΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ:

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΟΝΟΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

..... Τ.Κ

ΠΟΛΗ ΤΗΛ./ΦΑΞ

ΘΕΜΑ:

Κατηγορία: A = Ασπρόμαυρη
B = Έγχρωμη
Γ = Διαφάνεια

Αύξων αριθμός άφιξης	Ημερομηνία άφιξης	Κατηγορία	Ημερομηνία επιστροφής

A/A	Τίτλος φωτογραφίας	Κρίση Επιτροπής

Αποδέχομαι τους όρους της
συνημμένης προκήρυξης

Η/Ο Δηλών/Δηλούσα
(όνομα και υπογραφή)

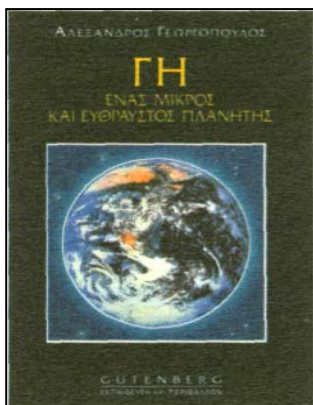
Τόπος

Ημερομηνία.....

Αλέξανδρος Γεωργόπουλος

ΓΗ «Ένας μικρός και εύθραυστος Πλανήτης»

Εκδόσεις: Gutenberg

Ένα βιβλίο 600 σελίδων που πραγματεύεται τα μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα του Πλανήτη μας.

Αναλύει θεμελιακές περιβαλλοντικές έννοιες με επιστημονική ακρίβεια, κατανοητά και εύληπτα και με τρόπο που καλλιεργεί την περιβαλλοντική ευαισθησία στον αναγνώστη.

Το βιβλίο μπορεί να γίνει

βασικό «εργαλείο» γνώσης και ανάλυσης για όσους θέλουν να έχουν συνολική άποψη για τη σημερινή σχέση του Ανθρώπου με τη Γη. Ιδιαίτερα μπορεί να 'ναι χρήσιμο στους εκπαιδευτικούς που κάνουν Π.Ε, εφόσον οι έννοιες της αειφορίας, της εξοικονόμησης ενέργειας, των αντιθέσεων Βορρά-Νότου, κ.ά, διατρέχουν όλο το βιβλίο.

Εισαγωγικά τίθεται το πρόβλημα της σχέσης Άνθρωπος-Πλανήτη, οι παράμετροι του, οι οδηγικές έννοιες και οι προσεγγίσεις στο πρόβλημα.

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου εξετάζονται τα φυσικά οικοσυστήματα, το δεύτερο αναφέρεται στον πληθυσμό του πλανήτη, ενώ το τρίτο αναλύει τα προβλήματα διαχείρισης φυσικών πόρων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται οι μορφές ρύπανσης (αέρια υδάτινη, ηχορύπανση κλπ)

Ειδικά κεφάλαια αναφέρονται στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, την τρύπα του όζοντος, την όξινη βροχή.

Βάσω Παπαδημητρίου

«Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο» - Μια Διαχρονική θεώρηση-

Εκδόσεις «τυποθήκη» Γιώργος Δαρδανός

Μια διαχρονική μελέτη της σχέσης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε) και Σχολείου με ταυτόχρονη ανάλυση θεμάτων που ανακύπτουν σ' αυτή τη σχέση.

Γίνεται ιστορική αναδρομή σε κινήσεις τόσο Περιβαλ-

λοντικές, όσο και Εκπαιδευτικές που διαμορφώσανε αυτή τη σύνδεση και οριοθετήσανε τους στόχους, τη φιλοσοφία και τα χαρακτηριστικά της Π.Ε

Γίνεται αναφορά επίσης στον εννοιολογικό αναπροσανατολισμό της, καθώς και στις διαγραφόμενες προοπτικές της, μέσα στα πλαίσια εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων.

Είναι ένα βιβλίο προβληματισμού. Μπορεί να είναι ιδι-

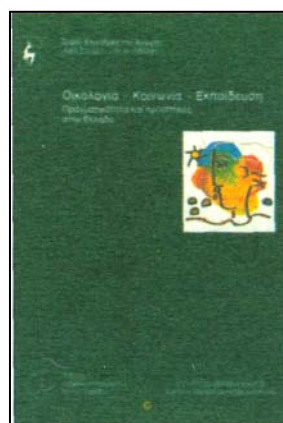
αίτερα ενδιαφέρον για εκπαιδευτικούς που επί πολλά χρόνια ασχολούνται με την Π.Ε και έχουν αντιληφθεί τα προβλήματα που προκύπτουν, αφενός από τη σύγχυση που υπάρχει γύρω από την ίδια την έννοια της Π.Ε και αφετέρου από την ασυμβατότητα των χαρακτηριστικών της με τις επικρατούσες δομές του σχολείου.

ΥΠΕΠΘ - Γ.Γ.Ν.Γ - ΥΠΕΧΩΔΕ

«Οικολογία - Κοινωνία - Εκπαίδευση» Πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα

Εκδόσεις: «Νέα Σύνορα» Α. ΛΙΒΑΝΗ

Σειρά: Επιστήμες της Αγωγής

Ένας τόμος που περιλαμβάνει τις εισηγήσεις ενός πολύ ενδιαφέροντος Συμποσίου που διοργανώθηκε από την Γ.Γ.Ν.Γ - ΥΠΕΠΘ και ΥΠΕΧΩΔΕ, με θέμα: «Οικολογία - Κοινωνία - Εκπαίδευση»- Πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα.

Οι εισηγήσεις, όλες πολύ ενδιαφέρουσες, διατρέχουν όλο το φάσμα της Οικολογίας, ξεκινώντας από την

Οικολογία σαν Επιστήμη και προχωρώντας στη σχέση της με την Κοινωνία, την Εκπαίδευση και την Πολιτική.

Υπάρχουν παρεμβάσεις φορέων και εκπαιδευτικών, έτσι που γίνεται φανερή η προσπάθεια αποσαφήνισης των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων της οικολογικής έρευνας, του περιβαλλοντικού κινήματος και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Τα ΚΠΕ στο Internet

Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι ένας θεσμός που αναπτύσσεται δυναμικά. Νέα κέντρα ιδρύονται (ήδη στα οκτώ «παλιά» ΚΠΕ προστέθηκαν πέντε νέα, ενώ είναι στη διαδικασία ίδρυσης και άλλα), αλλά και αυτά που ήδη λειτουργούν αναπτύσσουν περισσότερες δραστηριότητες. Εντοπίσαμε τρία ΚΠΕ που έχουν κάνει δυναμική είσοδο στο Internet Είναι τα ΚΠΕ Κλειτορίας, Ακράτας και Σουφλίου. Παρακάτω παρουσιάζουμε συνοπτικά τις ιστοσελίδες τους.

Το ΚΠΕ Κλειτορίας

Ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://lysiippos.achalos.ypepth.gov.gr/schools/kpe-kleitoria/eng_index.htm

Μια καλοσχεδιασμένη και ενημερωμένη σελίδα όπου μπορεί κανείς να δει όλες τις δραστηριότητες και την ταυτότητα του κέντρου που άλλωστε είναι και το πιο παλιό και με τη μεγαλύτερη εμπειρία. Περιλαμβάνει τις υπο-σελίδες: «Τι είναι το ΚΠΕ Κλειτορίας» - «Τι προσφέρει το ΚΠΕ» - «Το κέντρο» - Το περιβάλλον» - «Η εκπαίδευση» - «Γνωριμία με την Κλειτορία» - «Ευρύτερη περιοχή» - «Προγράμματα».

Ιδιαίτερα εντυπωσιακή και κατατοπιστική είναι η παρουσίαση των προγραμμάτων (Ο «κρυμμένος θησαυρός», «Το νερό», «Το νερό του ποταμού»). Περιλαμβάνει αναλυτικά το πρόγραμμα όλων των ημερών, εικόνες από τις δραστηριότητες, τα τετράδια και φύλλα εργασίας κλπ. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν σκοπό να επισκεφθούν το κέντρο μπορούν να έχουν μια πλήρη και σαφή εικόνα της δραστηριότητας των μαθητών τους αν πρώτα «επισκεφθούν» τη σελίδα.

Από τις δραστηριότητες των μαθητών στο ΚΠΕ Κλειτορίας.

Μια διόρθωση: Η σωστή ηλεκτρονική διεύθυνση της σελίδας «Iodio pages - Αντισηπτικές σελίδες για το περιβάλλον και την Π.Ε.» που παρουσιάσαμε στο προηγούμενο τεύχος είναι:
<http://www.eled.auth.gr/iodio/please/choose.htm>

Μπορείτε να επικοινωνείτε με τον υπεύθυνο της στήλης στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
gperdikis@nele-pier.edu.gr

Το ΚΠΕ Ακράτας

Ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://lysippos.achalos.ypepth.gov.gr/schools/KPE-Akrat/kpeakr1.htm>

Μια σύντομη και περιεκτική σελίδα που δίνει με λόγο και εικόνες το «στίγμα» του κέντρου. Περιλαμβάνει τα υποθέματα: «Τι είναι το ΚΠΕ Ακράτας» - Εκπαιδευτικά προγράμματα του ΚΠΕ Ακράτας» - «Στοιχεία για την περιοχή της Ακράτας».

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του κέντρου («Ο Υγροβιότοπος της λίμνης του Τσιβλού» - «Το θέατρο της αρχαίας Αιγείρας» - «Περπατώντας στο χώρο και το χρόνο») περιγράφονται συνοπτικά.

Τόσο αυτή όσο και η προηγούμενη σελίδα φιλοξενούνται στο site του προγράμματος «ΑΧΑΙΟΣ» της Β/θμιας Εκπ/σης Ν. Αχαΐας.

Από τις δραστηριότητες στο ΚΠΕ Ακράτας.

Το ΚΠΕ Σουφλίου

Ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://users.otenet.gr/~kpe-soufli/index.htm>

Το ακριτικό ΚΠΕ του Σουφλίου είναι το τρίτο από τα κέντρα που έχουν κάνει την εμφάνισή τους στο δίκτυο.

Σε μια όμορφα σχεδιασμένη σελίδα, με περιεκτικά κείμενα και εικόνες που καλύπτουν μια ποικιλία θεμάτων, ο επισκέπτης σχηματίζει μια σαφή εικόνα της φυσιογνωμίας του κέντρου και δέχεται πολλά ερεθίσματα για να επιδιώξει και πραγματική επίσκεψη, πέρα από την εικονική. Τα υποθέματα της σελίδας είναι: «Τι είναι το ΚΠΕ» - «Θεματολογία προγραμμάτων» - «Δράση του κέντρου» - «Εκδόσεις» - «Χρήσιμες πληροφορίες» - «Σουφλί».

Το κύριο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του κέντρου έχει τίτλο «Οι περιπέτειες του μεταξοσκώληκα στην πόλη του μεταξιού», αλλά αναπτύσσονται και άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες για την αειφορική ανάπτυξη, το δάσος, την ανακύκλωση κλπ. Ενδιαφέρον έχει η παρουσίαση των αξιόλογων εκδόσεων του κέντρου καθώς και η αναφορά στο παράρτημα Έβρου - Ροδόπης της Π.Ε.Κ.Π.Ε που έχει την έδρα του στο κέντρο.

Από τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο ΚΠΕ Σουφλίου.

Αγαπητοί φίλοι,

Όπως θα διαπιστώσετε από το τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας αλλά και από τα προηγούμενα που παραλάβατε, έχουν γίνει σοβαρές προσπάθειες βελτίωσης από πλευράς σχεδίασης, εκτύπωσης αλλά κυρίως από πλευράς περιεχομένου. Όμως επειδή από το "καλό" υπάρχει πάντα το "καλύτερο", ζητούμε τη συνδρομή όλων σας για να το επιτύχουμε, θέλουμε, λοιπόν, να μας στέλνετε τακτικά υλικό που νομίζετε ότι είναι

άξιο δημο-

σίευσης.

Τέτοιο

υλικό μπο-

ρεί να εί-

ναι: άρθρα

θεωρητικού ή

ερευνητικού

περιεχομένου,

δραστηριότη-

τες, ημερίδες,

συνέδρια, λευ-

κώματα,

εκδο-

τικές προσπάθειες μαθη-

τών, προγράμματα Περι-

βαλλοντικής Εκπαίδευσης, φωτογρα-

φικό υλικό, κριτική, σχόλια, παρατη-

ρήσεις σχετικά με το έντυπο μας και

ό,τι άλλο κρίνετε εσείς ότι θα μας

βοηθήσει να γίνουμε καλύτεροι. Μ'

αυτό τον τρόπο όλοι μας θ' αποτελέ-

σουμε μία μεγάλη συντακτική επιτρο-

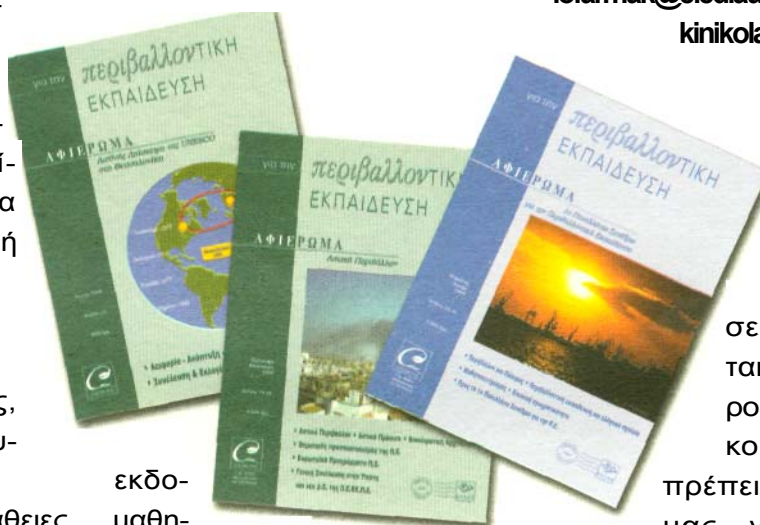
πή που θα καλύπτει ολόκληρη την

Ελλάδα και όλα τα ενδιαφέροντα

μας. Έτσι το περιοδικό θα μας φέρ-

νει όλους πιο κοντά (ο χρυσός δεν

μας είναι απαραίτητος!), ώστε να

προωθήσουμε αυτά που όλοι μας επιθυμούμε: την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης μέσα από το θεσμό της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Τα κείμενα, δακτυλογραφημένα ή σε δισκέτα ΗΥ των 3,5"· μπορείτε να τα στέλνετε στη θυρίδα μας:

Π.Ε.Ε.Κ.Π.Ε.

Τ.Θ. 50957

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 22

GR 54014

ή ηλεκτρονικά στο e-mail:
iofamak@eled.auth.gr ή
kinikola@hol.gr

Σημαντικό είναι

επίσης να

διαδώσου-

με το πε-

ριοδικό μας

σε όσο γίνε-

ται περισσότε-

ρους εκπαιδευτι-

κούς και γι' αυτό

πρέπει ο καθένας

μας να πείσει το

σχολείο του να γραφεί

συνδρομητής με το ποσό των 5.000

δρχ. για κάθε χρόνο που θα απο-

στέλλονται στον κ. Περδίκη Γιώργο

(τηλ. 0351-33535/29752/38505,

Φειδίου Ι - 60100 Κατερίνη.

Περιμένουμε λοιπόν τις συνεργασίες

σας για το επόμενο τεύχος!

**Για τη σύνταξη
Φαρμάκης Γιάννης**

ΜΥΝΗΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

Κ. ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ

Αγαπητοί φίλοι εκπαιδευτικοί και μαθητές των σχολείων μας,

Το Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης όντας ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένο στα ζητήματα που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος, έχει εδώ και πολύ καιρό αναγνωρίσει τη σπουδαιότητα αλλά και την αναγκαιότητα στήριξης και διάδοσης της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ως απαραίτητο εργαλείο στην κοινή προσπάθεια για τη διαφύλαξη και την προστασία του.

Το ΥΜΑΘ έχει ήδη αναπτύξει αξιόλογες δράσεις και πρωτοβουλίες υποστηρίζοντας δραστηριότητες φορέων σχετικές με το περιβάλλον και έχει καθιερώσει σε ετήσια βάση τη βράβευση σχολείων της Μακεδονίας και της Θράκης, που διακρίνονται για τις πρωτότυπες εργασίες των μαθητών τους σχετικά με την προβολή, τη διαφύλαξη και την προστασία του, ελπίζοντας ότι συμβάλλει θετικά στην ευαισθητοποίηση των νέων ανθρώπων στα παραπάνω ζητήματα.

Θα ήθελα λοιπόν με την ευκαιρία της έκδοσης του παρόντος τεύχους του περιοδικού "για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση", να συγχαρώ την ΠΕΕΚΠΕ για την πολύ σημαντική της συμβολή στην κοινή προσπάθεια για τη διάδοση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στη χώρα μας και να τονίσω τη σπουδαιότητα της έκδοσης στη Θεσσαλονίκη ενός περιοδικού με πανελλήνια εμβέλεια, ειδικά τώρα, που και θεσμικά η πόλη μας αποτελεί το κέντρο για την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων.

Κλείνοντας το μήνυμά μου, θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω ότι τόσο το Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης όσο και εγώ προσωπικά θα είμαστε αρωγοί και συνεργάτες σας προσπάθειες όλων μας για τη διαφύλαξη και προστασία της φυσικής μας κληρονομιάς.

Γιάννης Μαγκριώτης
Υπουργός Μακεδονίας - Θράκης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ